

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**PARİON ANTİK KENTİ HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ
(2005-2019)**

Yüksek Lisans Tezi

Hasan ÖZTÜRK

Danışman
Prof. Dr. Vedat KELEŞ

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Hasan ÖZTÜRK tarafından, **Prof. Dr. Vedat KELEŞ** danışmanlığında hazırlanan “**PARİON ANTİK KENTİ HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ (2005-2019)**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 5.4.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Zeynep ÇİZMELİ ÖĞÜN Ankara Üniversitesi Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Vedat KELEŞ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Kasım OYARÇİN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

08/05/2023
Hasan ÖZTÜRK

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: PARİON ANTİK KENTİ HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ
(2005-20019)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 08.05.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 5

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

08/05/ 2023
Prof. Dr. Vedat KELEŞ

ÖZET

PARİON ANTİK KENTİ HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ (2005-2019)

Hasan ÖZTÜRK
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Nisan/2023
Danışman: Prof. Dr. Vedat KELEŞ

Parion’da gerçekleşen kazı çalışmalarında elde edilen arkeolojik veriler kentin tarihsel sürecini aydınlatırken, Geç Klasik-Hellenistik Dönem’e tarihlenen nümismatik verileri de bu süreç içerisinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda 2005-2019 yılları arasında Parion’da gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında ele geçen ve değerlendirilmesi tamamlanan 3’ü gümüş, 68’i bronz sikke olmakla beraber toplam 71 sikke incelenerek kentin darp ettiği sikkeler hakkında yeni nümismatik verilerine ulaşılması amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda; Parion sikkesi üzerine Kyzikos sikkesinin sürfrap edildiği 1 sikkeyle beraber Parion’un toplam 66 sikkesi ayrıca her biri 1’er adet olmak üzere Adramytteion, Pergamon, Byzantion, Amphipolis ve Phalasarna kentlerine ait toplam 5 sikke incelenmiştir. Bu sikkeler arasında ise Parion’a ait 19 ana tiple beraber toplam 25 tip tespit edilmiştir.

Çalışmada, Parion'un bronz sikkelerinin gümüş darplı sikkelerine göre daha fazla sayıda olması nedeniyle farklı teoriler ortaya konulurken aynı zamanda Parion’un sadece ticari amaçlar doğrultusunda sikkeler darp etmediği de anlaşılmıştır. Parion sikkeler üzerinde kullanmış olduğu ikonografilerle, kentin gelir kaynakları arasında yer alan ve ekonomisinde önemli bir yer tutan ürünler hakkında bilgiler sunarken aynı zamanda kentin bağımsızlığını ve özerkliğini vurgulayabilecek ikonografik unsurlara da sikkeleri üzerinde yer vermiştir. Böylelikle Parion’un, Hellenistik Dönem içerisinde güçlü ve özgür bir kent olarak lanse edilmek amacıyla politik ve kültürel bağımsızlığının bir yansıması olarak da sikkeler darp ettiği, tarihi boyunca da birçok farklı kültüre ev sahipliği yaparak da zengin bir kültürel mirasa sahip çıktığı ve kent için önemli olan tanrı ve tanrıçalara da sikkeleri üzerinde yer verdiği anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Troas Bölgesi, Parion, Geç Klasik Dönem, Hellenistik Dönem, Sikke.

ABSTRACT

HELLENISTIC COINS OF THE ANCIENT CITY OF PARION (2005-2019)

Hasan ÖZTÜRK

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Archaeology

Master, April/2023

Supervisor: Prof. Dr. Vedat KELEŞ

The archaeological data obtained during the excavations in Parion illuminate the historical process of the city, while the numismatic data dating to the Late Classical-Hellenistic Period play an important role in this process. In this context, a total of 71 coins, including 3 silver coins and 68 bronze coins, which were found during the excavations carried out in Parion between 2005-2019, were analyzed and new numismatic data about the coins minted by the city were aimed to be obtained. For these purposes; a total of 66 coins of Parion were analyzed, including 1 coin of Cyzicus with a Cyzicus coin minted on the coin of Parion, and 5 coins belonging to Adramytteion, Pergamon, Byzantion, Amphipolis and Phalasarna, 1 coin each. Among these coins, a total of 25 types were identified, including 19 main types belonging to Parion.

In the study, while different theories were put forward due to the higher number of bronze coins of Parion compared to silver coins, it was also understood that Parion did not only mint coins for commercial purposes. With the iconography used on the coins, Parion provided information about the products that were among the sources of income of the city and had an important place in its economy, while at the same time, it also included iconographic elements that could emphasize the independence and autonomy of the city on its coins. Thus, it is understood that Parion minted coins as a reflection of its political and cultural independence in order to be presented as a strong and free city in the Hellenistic Period, and that it has a rich cultural heritage by hosting many different cultures throughout its history, and that the gods and goddesses important to the city were also included on its coins.

Keywords: Troad Region, Parion, Late Classical Period, Hellenistic Period, Coin.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Parion’da gerçekleştirilen kazı çalışmalarında tarihin tozlu sayfalarına tanıklık eden birçok arkeolojik eser, farklı disiplinler ile gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde gün ışığına çıkartılarak, kültür varlıklarımızın arasında yerini almış, bilimsel tezlerden ve makalelerden oluşan yayımlarla da bilim dünyasına tanıtılmıştır. Gün ışığına çıkartılan arkeolojik verileri bünyesinde barındıran “Parion Antik Kenti Hellenistik Dönem Sikkeleri (2005-2019)” başlıklı bu tez çalışmasında; en içten teşekkürlerimi akademik danışmanlığımı üstlenen ve tez kapsamında değerlendirilen sikkeleri çalışmam için izin veren, bilimsel ve akademik yaklaşımlarıyla sunmuş olduğu görüş ve önerilerini benimle paylaşan Parion Kazı Başkanı, Prof. Dr. Vedat KELEŞ’e sunmayı bir borç bilirim.

Bu süreç içerisinde sorularımı akademik ve bilimsel yaklaşımları ile yanıtızsız bırakmayan Prof. Dr. Zeynep ÇİZMELİ ÖĞÜN’e, ilgi ve alakasını üzerimden eksik etmeyen görüşlerine sıklıkla başvurduğum Doç. Dr. Kasım OYARÇİN’e, Parion’a vermiş olduğu emeklerden dolayı Parion’un Onursal Kazı Başkanı Prof. Dr. Cevat Başaran’a, Doç. Dr. Hasan KASAPOĞLU’na, ayrıca hem ofis hem arazi çalışmalarında göstermiş olduğu içten ve samimi yaklaşımlarıyla bilgilerini ve deneyimlerini benimle paylaşan Doktorant Sadık TUĞRUL’a da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Pandemi döneminde kitaplarını ve araştırmalarını benimle paylaşan hatta görüş ve önerilerine sıklıkla başvurduğum Ondokuz Mayıs Üniversitesi Arkeoloji Bölümü’nün değerli ve kıymetli akademisyenlerinden; Doç. Dr. Davut KAPLAN’a, Doç. Dr. Akın TEMÜR’a, Dr. Öğr. Üyesi Ayla BAŞ’a, Arş. Gör. Dr. Michael Deniz YILMAZ’a, Arş. Gör. Dr. Alper YILMAZ’a ve ayrıca ders aşaması ve tez yazım sürecinde fikir ve önerilerinin yanı sıra her zaman desteğini görmüş olduğum Arş. Gör. Soner ÖZMEN’e teşekkür ederim.

Sağlamış oldukları literatür verileriyle birlikte yapmış olduğum araştırmalarda görüşlerine sıklıkla başvurduğum Parion kazısı bilim heyet üyelerinden Arş. Gör. Dr. İsmail AKKAŞ’a, Dr. Fatma KIZILYALÇIN OYARÇİN’e ve Doktorant Selman TAMYÜREK’e ayrıca restorasyon ve konservasyon çalışmaları için de. Arş. Gör. Zeynep YILMAZ’a teşekkür ederim.

Parion’da gerçekleştirilen çalışmalarda birlikte vakit geçirdiğim ve desteklerini gördüğüm Türk Tarih Kurumu personellerinden başta Uzm. Arkeolog Yunus ÖZDEMİR olmak üzere, Abdulmelik GÜLLÜCE’ye, Ali Osman YILDIZ’a, Ali ERDOğDU’ya, Özgür ÖNGÖRÜR’e, restoratör Hasan UYSAL’a, Genç Gönüllüler platformu üzerinden kazı çalışmalarına gönüllü olarak katılım sağlayan öğrencilere, Parion Kazıları Ana Sponsoru İçDAş Anonim şirketi’ne ve çalışanlarına ayrıca Parion kazılarında emeği geçen tüm ekip ve heyet üyelerine teşekkür ederim.

Samsun’da bulunmuş olduğum süreç içerisinde güzel anılar biriktirmeme vesile olan Uzman Arkeolog; İsmail Enes TEPE’ye, şeyma DERVişOğLU’na, Burcu KAYA’ya, Semanur KARADENİZ’e, Murat SARIGÜL’e, Gamze Nur MERİÇ’e, Merve GÜNAY ZEYTİN’e, Arkeolog; Esra GÖKKAYA’ya, Sümeyya MURATOğLU’na, İlker Hayri MORADAOğLU’na, Merve MORADAOğLU’na, Mücahit GÜR’e; Doktorant İsmat ABBAS’a, Arş. Gör. Ebru PEKEL ÖZMEN’e ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi Merkez Kütüphanesi çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim ve öğretim hayatım boyunca her zaman yanımda olan, gölgelerinde serinlediğim anneme ve babama; abime, ablama ve ailelerine minnettarım. Yaşam boyunca sağlıklı ve mutlu günlerimizin olması dileğiyle.

Hasan ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
2. GENEL HATLARIYLA PARİON ANTİK KENTİ	4
2.1. Siyasi Tarihi	4
2.2. Ekonomisi ve Gelir Kaynakları	6
3. KATALOG	10
4. SİKKELERİN NÜMİSMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ	28
4.1. Darphaneler	28
4.1.1. Parion	29
4.1.1.1. Tip 1: Gorgo-Boğa	31
4.1.1.2. Tip 2: Apollon-Boğa	31
4.1.1.3. Tip 3: Boğa-Alevli Altar	32
4.1.1.4. Tip 4: Boğa-Alevli Altar, Amphora	32
4.1.1.5. Tip 5: Boğa-Altar, Amphora	32
4.1.1.6. Tip 6: Boğa-Meşale	32
4.1.1.7. Tip 7: Kadın Başı-Alevli Altar	32
4.1.1.8. Tip 8: Demeter-Buğday Başağı/Nar	33
4.1.1.9. Tip 9: Kadın Başı-Boğa	33
4.1.1.10. Tip 10: Apollon-Altar	33
4.1.1.11. Tip 11: Artemis-Geyik	33
4.1.1.12. Tip 12: Athena-Kanatlı Yıldırım Demeti	33
4.1.1.13. Tip 13: Gorgo-Baykuş	34
4.1.1.14. Tip 14: Gorgo-Kartal	34
4.1.1.15. Tip 15: Gorgo-Üzüm Salkımı	34
4.1.1.16. Tip 16: Kadın Başı-Sistrum	34
4.1.1.17. Tip 17: Üzüm Salkımı-Meşale	34
4.1.1.18. Tip 18: Üzüm Salkımı-Mısır Koçanı	35
4.1.1.19. Tip 19: Zeus-Yıldırım Demeti	35
4.1.2. Kyzikos	35
4.1.3. Adramytteion	36
4.1.4. Pergamon	36
4.1.5. Byzantion	38
4.1.6. Amphipolis	38
4.1.7. Phalasarna	39
4.2. İkonografik Değerlendirme	39
4.2.1. Ön Yüz İkonografisi	39
4.2.1.1. Tanrılar	41
4.2.1.1.1 Apollon	41
4.2.1.1.2 Zeus	43

4.2.1.2. Tanrıçalar	43
4.2.1.2.1. Artemis	43
4.2.1.2.2. Athena	44
4.2.1.2.3. Demeter	44
4.2.1.2.4. Kore Soteira	45
4.2.1.3. İnsan Figürleri	45
4.2.1.3.1 Kadın Başı	45
4.2.1.4. Fantastik Yaratıklar	46
4.2.1.4.1 Gorgo	46
4.2.1.5. Hayvanlar	49
4.2.1.5.1 Boğa	49
4.2.1.6. Meyveler	53
4.2.1.6.1 Üzüm Salkımı	53
4.2.1.7. Diğer	54
4.2.1.7.1. Cista Mystica	54
4.2.1.7.2. Monogram	54
4.2.2. Arka Yüz İkonografisi	55
4.2.2.1. Tanrıçalar	57
4.2.2.1.1. Athena	57
4.2.2.1.2. Nike	58
4.2.2.2. Altarlar	58
4.2.2.3. İnsan ve Hayvan Figürleri	62
4.2.2.3.1. Süvari	62
4.2.2.4. Hayvanlar	62
4.2.2.4.1. Baykuş	62
4.2.2.4.2. Boğa	63
4.2.2.4.3. Geyik	64
4.2.2.4.3. Kartal	64
4.2.2.4.4. Yunus Balığı	65
4.2.2.4.5. Yılan, Sadak, Yay	65
4.2.2.5. Tahıllar ve Meyveler	66
4.2.2.5.1. Mısır Koçanı, Buğday Başağı/ Nar	66
4.2.2.5.2. Üzüm Salkımı	67
4.2.2.6. Semboller	67
4.2.2.6.1. Bucranium	67
4.2.2.6.2. Caduceus	68
4.2.2.6.3. Cornucopiae	68
4.2.2.6.4. Çelenk ve Meşale	68
4.2.2.6.5. Sistrum	69
4.2.2.6.6. Yıldırım Demeti	70
4.3. Lejantlar	70
4.4. Kontrmarklar	72
4.5. Monogramlar ve Magistratlar	73
4.6. Metroloji ve Birimler: Ön Değerlendirme	75
5. BULUNTU YERLERİNE GÖRE SİKKELERİN İNCELENMESİ:	
ARKEOLOJİK YAKLAŞIM	85
5.1. Agora ve Dükkanlar	87
5.2. Akropolis Doğu (İç) Suru	88
5.3. Beyoba Tümülüsü	89
5.4. Doğu Nekropolis (Oda Mezarlar)	90

5.5. Güney Nekropolis (Tavşandere).....	91
5.6. Odeion	93
5.7. Roma Hamamı.....	94
5.8. Roma Tiyatrosu	95
5.9. Sondaj 12.....	96
5.10. Yamaç Hamamı.....	97
5.11. Yüzey.....	99
6. SONUÇ	101
KAYNAKÇA.....	106
EKLER.....	120
ÖZGEÇMİŞ.....	132

KISALTMALAR

G:	Gram
Ae.:	Bronz
Ar.:	Gümüş
Ay.:	Arka Yüz
Ky.:	Kalıp Yönü
Mm:	Milimetre
Öy.:	Ön Yüz
Alevli A.:	Alevli Altar
A. Doğu (İç) Suru:	Akropolis Doğu (İç) Suru
BMC Crete and the Aegean Island:	British Museum Catalogues of Greek Coins: Crete And The Aegean Island
BMC Caria, Cos, Rhodes:	A British Museum Catalogues of Greek Coins: Caria, Cos, Rhodes
BMC Macedonia:	British Museum Catalogues of Greek Coins: Macedonia
BMC Mysia:	British Museum Catalogues of Greek Coins: Mysia
BMC Troas, Aeolis and Lesbos:	British Museum Catalogues of Greek Coins: Troas, Aeolis and Lesbos
Buğday B.	Buğday Başağı
CNS:	Corpus Nummorum Siculorum: La Monetazione di Bronzo the Bronze Coinage
D. N. (Oda Mezarlar):	Doğu Nekropolis (Oda Mezarlar)
DAI:	Deutsches Archäologisches Institut
G. N. (Tavşandere):	Güney Nekropolis (Tavşandere)
HCC	Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection
IGCH Online	An Inventory of Greek Coin Hoards Online
Kadın B.	Kadın Başı
Kat. No:	Katalog Numarası
Kazı. Kod. No:	Kazı Kodu Numarası
LIMC:	Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae

Numismata Hellenica:	Numismata Hellenica: a Catalogue of Greek Coins Collected
SEG:	Supplementum Epigraphicum Graecum
SIG:	Sylloge Inscriptionum Graecarum
Sıra No:	Sıra Numarası
SNG Black Sea:	Sylloge Nummorum Graecorum: Black Sea.
SNG Cop. Mysia:	Sylloge Nummorum Graecorum: Copenhagen Mysia.
SNG France 5:	Sylloge Nummorum Graecorum France 5.
SNG Sweden II:	Sylloge Nummorum Graecorum Sweden II.
SNG Turkey 4 :	Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 4 Ancient Coins Mysia, Troad and Aeolis.
SNG Turkey 9:	Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 9.
SNG Tübingen:	Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Münzsammlung der Universität Tübingen 4. Heft
SNG v.Aulock Mysien:	Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung v. Aulock Mysien, 4. Heft
TAM	Tekirdağ Arkeoloji Müzesi
Üzüm S.	Üzüm Salkımı
yy.	Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Katalog içerisinde yer alan sikkelerin darphanelere göre sikke sayısı.....	28
Şekil 4.2. Çalışma kapsamında tespit edilebilen darphanelerin harita üzerinde gösterimi.....	28
Şekil 4.3. Parion darplı sikkelerin tiplerine göre tarihlendiği aralıklar ve sikke sayıları.....	30
Şekil 4.4 Parion sikkelerinde görülen ikonografilere yakın benzerlikte sikke darp eden darphanelerin harita üzerinde yoğunlaştığı alanlar.....	31
Şekil 4.5. Katalog içerisinde yer alan sikkelerin ön yüzlerinde tercih edilen tipler ve sayısı.....	40
Şekil 4.6. Sikkelerin ön yüzlerinde görülen ikonografilerin, kategorilerine göre yüzdelik dağılımı.....	40
Şekil 4.7. Sikkelerin ön yüzlerinde yer alan ikonografilere göre oluşturulan tipoloji.....	41
Şekil 4.8. Katalog içerisinde yer alan sikkelerin arka yüzlerinde tercih edilen tiplerin sayısına göre dağılımı.....	56
Şekil 4.9. Sikkelerin arka yüzlerinde yer alan ikonografilere göre oluşturulan kategorilerin, sikke sayısına oranla yüzdelik dağılımı.....	56
Şekil 4.10. Sikkelerin arka yüzlerinde yer alan ikonografilere göre oluşturulan tipoloji.....	57
Şekil 4.11. Katalogta yer alan lejantların ve ethnonların olası varyasyonların ve kombinasyonların görünümü.....	72
Şekil 4.12. Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerde görülen kontrmarklar.....	73
Şekil 4.13. Parion'un bronz sikke tiplerinin birimlere göre yüzdesel oranda dağılımı.....	84
Şekil 5.1. Kazı çalışmaları sırasında ele geçen sikkelerin buluntu yerlerine göre sayısı.....	85
Şekil 5.2. Çalışma kapsamında değerlendirilen sikke buluntularının kent içerisinde yoğunlaştığı alanlar.....	87
Şekil 5.3. Agora ve Dükkanlar'ın havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	88
Şekil 5.4. Akropolis Doğu (İç) Suru'nun havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	89
Şekil 5.5. Akropolis Doğu (İç) Suru'nda ele geçen definenin genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)....	89
Şekil 5.6. Beyoba Tümülüsü'nün havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	90
Şekil 5.7. Doğu Nekropolis'in (Oda Mezarlar) genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	91
Şekil 5.8. Güney Nekropolis'in (Tavşandere) havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	92
Şekil 5.9. Odeion'un havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	94
Şekil 5.10. Roma Hamamı'nın ortofoto görünümü (Yılmaz, 2022: 304).....	95
Şekil 5.11. Roma Tiyatrosu'nun havadan görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	96
Şekil 5.12. Sondaj-12'nin havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	97
Şekil 5.13. Yamaç Hamamı'nın havadan görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	99
Şekil 5.14. Parion'un havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).....	100

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. Katalog içerisinde yer alan sikkelerin ön ve arka yüzlerinde tercih edilen tipler.....	29
Tablo 4.2. Katalogda yer alan Parion sikkelerinde tespit edilebilen ana tiplerin kronolojik dağılımı...29	
Tablo 4.3. Çalışma kapsamında değerlendirilen Parion sikkelerinde görülen boğa tasvirlerine benzer sikkeler darp eden kentlerden örnekler.....	53
Tablo 4.4. Parion sikkelerinde altarla birlikte tasvir edilen ikonografiler.....	61
Tablo 4.5. Katalogda yer alan sikkeler üzerinde tespit edilen ve kullanıldığı düşünülen lejantların ve ethniconların kronolojik dağılımı.....	72
Tablo 4.6. Sikkelerin ön yüzünde görülen monogramlar.....	74
Tablo 4.7. Sikkelerin arka yüzünde görülen monogramlar.....	74
Tablo 4.8. Parion darplı tiplerin, çap-gram aralıklarının ve kalıp yönlerinin dağılımı.....	75
Tablo 4.9. A birimli sikkeler tablosu.....	76
Tablo 4.10. A birimli sikkelerde görülen tipler.....	77
Tablo 4.11. B birimli sikkeler tablosu.....	78
Tablo 4.12. B birimli sikkelerde görülen tipler.....	78
Tablo 4.13. C birimli sikkeler tablosu.....	78
Tablo 4.14. C birimli sikkelerde görülen tipler.....	79
Tablo 4.15. D birimli sikkeler tablosu.....	79
Tablo 4.16. D birimli sikkelerde görülen tipler.....	80
Tablo 4.17. Parion'un sikke tiplerinde görülen birimler.....	80
Tablo 5.1. Katalog içerisinde verilen sikke sayılarının sektörlere ve yıllara göre dağılımı.....	86

1. GİRİŞ

Kazı çalışmalarında elde edilen sikkeler genellikle küçük çaplarda ve düşük değerlere sahip olan sikkelerdir. Bu sikkelerin ise olasılıkla sahipleri tarafından kaybedildiği veya düşük değerli olduklarından dolayı toplama veya arama zahmetine pek fazla girilmeyen sikkeler olduğu bilinmektedir. Bu sikkeler, çeşitli kentler arasındaki ticari faaliyetlerin bir göstergesi olurken aynı zamanda kişilerin gerçekleştirmiş oldukları seyahatler hakkında da bilgiler vermektedir. Arkeolojik kazılarda ele geçen sikkelerin önemli bir bölümünü oluşturan bronz sikkeler, sikkeyi basan devlet dışında nadiren dolaşıma girmektedir. Bununla beraber dolaşıma girdiğinde ise genellikle çok uzak bölgelere sirküle olmadıkları bilinmektedir (Çizmeli Ögün and Marcellesi, 2011: 296, 297).

Parion'un Geç Klasik-Hellenistik Dönem'de sahip olduğu ticari konumu, ekonomik düzeyi ve sosyo-kültürel yapısı, kentte gerçekleştirilen kazı ve araştırmalarda tespit edilebilen çeşitli arkeolojik veriler üzerinden giderilmeye çalışılsa da genel anlamda kentin Hellenistik Dönem'ini ilgilendiren sorularının cevapları nümismatik verilere göre tam olarak netlik kazanamamıştır. Klasik-Hellenistik Dönem'e tarihlenen Parion darplı sikkeler çeşitli sikke kataloglarında ve bilimsel yayınlarda yer alsa da kentte gerçekleştirilen kazı çalışmalarından çıkan arkeolojik verilerle birlikte nümismatik açılardan tam olarak değerlendirilmediği görülmüştür. Kentte ağırlıklı olarak geç dönemlere tarihlenen yapılaşmaların olması ve sikkelerinin bu yapılar içerisinde ele geçmesi; kentin erken dönemleri için çalışmaların yapılmasını ve Geç Klasik-Hellenistik Dönem sikkelerinin yeniden değerlendirmesini tetiklemiştir. Bu bakımdan kentte ele geçen ve çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerle, Parion'un Geç Klasik-Hellenistik Dönem'de sahip olduğu ticari konumu, ekonomik düzeyi, sosyal ve kültürel yapısını ilgilendiren sorulara, sikkelerin üzerinde yer alan ikonografilerle, lejantlarla ve metrolojisiyle nümismatik bilimi çerçevesinde cevaplar aranmıştır.

19. yüzyılda Johann Gustav Droysen tarafından tanımlanan "Hellenizm" terimiyle; Büyük İskender'in (III. Aleksandros) ölümünden sonra yaklaşık MÖ 323 yılı ile MÖ 31 yılına kadar olan bir dönem kastedilmektedir (Braccini, 2012: 969). Büyük İskender ile birlikte güçlenen Hellenizm etkisinin yayılma süreci, Anadolu'da ki birçok kent tarafından benimsenmiş ve Büyük İskender'in ölümünden sonra da

sikkeler üzerinde de etkisini göstermiştir. Parion'un Hellenistik Dönem' ine ilişkin çok fazla bir bilgi olmamakla beraber ele geçen nümismatik verilere göre kentin, Büyük İskender'in komutanları arasında el değiştirdiği ve Pergamon Krallığı'nın hakimiyetinde kalmasıyla da teritoryumunun genişlediği bilinmektedir (Prêteux, 2009). Bu bakımdan kentte gerçekleşen kazı çalışmalarında ele geçen Geç Klasik-Hellenistik Dönem'e tarihlenen, ön ve arka yüzlerinin değerlendirilmesi tamamlanan, 71 adet sikkenin belgelendirilmesi yapılarak bilim dünyasına sunulmuş ve Parion'un Geç Klasik-Hellenistik Dönem'i ile ilgili nümismatik verilerle eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda Parion'un 66 sikkesi ve Adramytteion, Amphipolis, Byzantion, Kyzikos, Pergamon ve Phalasarna'nın 1'er örnekle yer aldığı 6 sikkelye birlikte, 3'ü gümüş, 68'i bronz toplam 71 sikke (1'i çift darp) incelenmiştir. İncelenen sikkeler, Parion kazılarında ele geçen ve arkeolojik materyalleri bünyesinde barındıran çeşitli yüksek lisans ve doktora tezlerinden, makalelerden ayrıca sikke kataloglarından ve archive.org, hathitrust.org, attalus.org, numismatics.org veri tabanlarında yer alan dijital içerikler dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda oluşturulan içindekiler kısmında yer alan ikinci bölümdeki "Genel Hatlarıyla Parion Antik Kenti" başlığı altında; Parion'un siyasi tarihi ile birlikte ekonomisi ve kentin geçiminde etkili olan gelir kaynakları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde oluşturulan "Katalog" başlığı altında ise çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelere yer verilmiştir. Bu bölümde ise ayrıca katalog yapılırken dikkat edilen hususlar ve yöntemler hakkında bilgiler de yer almaktadır.

Dördüncü bölümde yer alan "Sikkelerin Numismatik Açıdan İncelenmesi" başlığı altında; altı alt başlık oluşturulmuştur.

Dördüncü bölümde yer alan ve birinci alt başlık olan "Darphaneler" başlığında; değerlendirilen sikkelerin hangi kentler tarafından darp edildikleri alt başlıklar halinde incelenmiştir. Bu darpları yapan kentlerin ise günümüzdeki konumlarına değinilerek kısaca Hellenistik Dönem'in sonuna kadar olan tarihsel süreçleriyle birlikte sikke darpları hakkında bilgiler verilmiştir. Bu başlıklar altında Parion'a geldiğimizde ise; 2005-2019 yılları arasında kazı çalışmalarında ele geçen ve değerlendirilmesi tamamlanan Parion sikkeleri için tipolojik bir sınıflandırılma oluşturulmuştur.

Dördüncü bölümün ikinci alt başlığı olan “İkonografik Değerlendirme” başlığı altında ise sikkelerin ön ve arka yüzlerinde görülen ikonografilere yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan ön yüz ikonografileri; tanrılar, tanrıçalar, insan figürleri, fantastik yaratıklar, hayvanlar, meyveler ve diğer alt başlıkları altında değerlendirilmiştir. Arka yüz ikonografileri ise; tanrıçalar, altarlar, insan ve hayvan figürleri, tahıllar ve meyvelerle birlikte sembollerden oluşan alt başlıklar altında yer verilerek değerlendirilmiştir. İkonografik unsurlar anlatılırken antik ve modern kaynaklarda yer alan bilgilerden faydalanılmıştır. Bu bakımdan ikonografilerin sembolize ettiği unsurlar, mümkün olduğunca ana konumuzdan uzaklaşmadan mitolojik kavramlarla olan ilişkileri kısaca ele alınmış ve kaynaklara yönlendirilerek kent için öneme sahip olduğu düşünülen kısımlarda anlatımı yoğunlaştırılmıştır. Bahsi geçen ikonografiler aynı zamanda, Parion kazı çalışmalarında ele geçen ve yayımlanmış olan başka araştırmalara da dahil edilen arkeolojik veriler üzerinde de varsa, yer yer bu verilerden de faydalanılmış ve ikonografilerin sikkeler üzerindeki kullanım amaçlarına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Dördüncü bölümde yer alan ve üçüncü alt başlık olma özelliği taşıyan “Lejantlar” başlığı altında; ise tespit edilen darphanelere ait sikkelerin, ön ve arka yüzlerinde görülen lejantların olası görünümüleriyle birlikte kaç türlü varyasyonunun sikkeler üzerinde kullanılmış olabileceğine dair veriler sunulmuştur. Bu bölümde yer alan dördüncü ve beşinci alt başlıklar altında ise; sikkelerin ön ve arka yüzlerinde görülen kontrmarklar, monogramlar ve bununla birlikte magistratlar hakkında bilgiler yer almaktadır.

Dördüncü bölümün son alt başlığı olan altıncı başlığa gelindiğinde ise “Metroloji ve Birimler: Ön Değerlendirme” başlığı oluşturularak; Parion’un, bronz darphane sikkelerinde kullanılmış olabileceği ön görülen birim tabloları oluşturulmuş ve çap aralıkları referans alınarak metrolojik açılarından değerlendirilmiştir. Oluşturulan bu tablolara göre; dördüncü bölümde belirtilen Parion sikke tipolojisi göz önüne alınarak bronz sikkelerinde hangi tipleri hangi birimlerde kullandıklarına dair sonuçlar elde edilmiştir.

Beşinci bölümde yer alan “Buluntu Yerlerine Göre Sikkelerin İncelenmesi: Arkeolojik Yaklaşım” başlığı altında ise katalogda yer alan sikkelerin ele geçtiği yapıların stratigrafik ilişkileri değerlendirilmiştir.

2. GENEL HATLARIYLA PARİON ANTİK KENTİ

2.1. Siyasi Tarihi

Parion, günümüzde Çanakkale ilinin Biga ilçesine bağlı Kemer köyüne lokalize edilmektedir. Propontis'in güneyindeki bir liman kenti olarak Hellespontos'a olan yakınlığı ile dikkat çeken Parion'un, kuruluşu ve kolonizasyonu hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Kentin kuruluşunun MÖ 709 olduğu belirtilirken (Prêteux, 2009: 335), Erythraeililer (Graham, 1982: 119), Miletoslular (Strabon, 13.1.14) veya Paroslular (Strabon, 10.5.7) tarafından kolonize edildiği söylenmektedir (Frisch, 1983: 60). Kent, Pers satrapı Herophantos komutasında İskit seferine katılırken (Herodotos, 4. 138), I. Attika-Delos Deniz Birliği'ne üye olmasıyla da Peloponnessos Savaşları'nda Atina'nın yanında yer aldığı bilinmektedir (Mcgregor, 1987: 106; Austin, 1990: 300; Keleş ve Oyarçin, 2022: 4). Parion, Peloponnessos Savaşları'nda Alkibiades komutasındaki 86 gemilik Atina donanmasına ev sahipliği yaparken (Ksenophon, 1.1.13), MÖ 387 dolaylarında yeniden Pers hakimiyetine girmiş ve yaklaşık MÖ 360 yılında ise Abydoslu Iphiades tarafından ele geçirilmiştir (Tacticus, 28.6; Keleş ve Oyarçin, 2022: 4, 5).

Büyük İskender, Asya'daki generali Parmenion'un bölge içerisinde zorluklarla karşı karşıya kalması nedeniyle Perslere karşı yapılacak olan mücadeleler için hazırlıklara başlamıştı. Hazırlıklarını tamamlayan Büyük İskender; Yunanistan ve Makedonya'da ki işlerini III. Philippos'un subayı Antipatros'a bırakmış ve yaklaşık olarak MÖ 334 yılında ordusunu düzenleyerek Asya'ya doğru sefere çıkmıştı (Lendering, 2009: 72; Tekin, 2013: 60). Ordu, Parmenion önderliğinde Sestos'dan Hellespontos'u aşarak Abydos'a geçerken, İskender ise Elaious üzerinden Asya'ya varmıştı (Oldfather, 1967: 19; Tatar, 2016: 25). Asya'ya gelen İskender, Perslerle olan ilk karşılaşmasını günümüzde Biga Çayı olarak bilinen Granikos yakınlarında yapmış ve MÖ 334 yılında Persleri yenilgiye uğratmıştı. Tarihin sayfalarına Granikos Savaşı olarak geçen bu savaş ile Anadolu'nun kapılarını Büyük İskender'e açılmıştı (Tekin, 2013: 60).

MÖ 333 yılında Pinaros Irmağı'nda ters cephelerde bir kez daha karşı karşıya gelen Büyük İskender ve III. Darius, Issos Savaşı'nı gerçekleştirmiş ve savaş Büyük İskender'in zaferiyle sonuçlanmıştı. Issos Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte İskender'in, Anadolu'da yürüttüğü fetih politikasının tamamlandığı öne sürülmektedir

(Albecer, 2000: 48, 49, 52; Mansel, 2004: 440). Bu politikalar sonucunda Parion'un, Hellenistik Dönem başlarında kısa bir süre bağımsız kaldığı ve daha sonra İskender tarafından MÖ 306 civarında kurulan Ilion Federasyonu'na dahil olduğu bilinmektedir (Cook, 1973: 364; Lefèvre, 2016: 10; Oyarçin, 2017: 40; Pillot, 2020: 678; Keleş ve Oyarçin, 2022: 4). Federasyona üye olan kentlerin ise çeşitli amaçlarla Ilion Athena Tapınağı'nda toplandığı ve Panathenaia festivallerini kutladığı dile getirilmektedir (Evans, 2016: 106; Keleş ve Oyarçin, 2022: 4).

Trakya ve Suriye'de ele geçen definelerdeki Parion darplı Antiokhos Hierax ve Lysimakhos sikkeleri, Büyük İskender haleflerinin Parion'da kurduğu hakimiyetlerin bir işareti olduğu gibi MÖ 302/301 civarında Parion'un Lysimakhos hakimiyetine girdiğinin de bir göstergesidir (Keleş, 2013: 193, 194; Keleş ve Oyarçin, 2019; Yağız, 2020; Keleş ve Oyarçin, 2022; IGCH Online). Madenlerin devlet mülkü olarak kabul edildiği Hellenistik monarşilerde (Clericuzio, 2012: 1102), Hellenistik krallıkların Parion'da gümüş sikkeler bastırması; kentin olumlu bir siyasi politika yürüttüğünün bir işareti olduğu gibi ticari hacminde, refahlık seviyesinde ve popüleritesindeki artışında bir göstergesidir.

Parion'un, Lysimakhos hakimiyetinde kaldığı süreç içerisinde yaklaşık MÖ 287 yılında gerçekleşen, merkez üssü Lysimakheia olan depremten etkilendiği bilinmektedir (Doğancı, 2019: 540). Lysimakhos'un kötü yönetimine maruz kalan bazı kıyı kentlerinin Seleukos'tan yardım istemeleri sonucunda, Lysimakhos ve Seleukos MÖ 281 yılında Kurupedion Savaşı'nda karşı karşıya gelmiş ve Parion Seleukos egemenliğine girmiştir (Magie, 1950: 66, 81; Errington, 1990: 156, 157; Chaniotis, 2005: 110).

Seleukos'un ölümünü fırsat bilen Galatlar ise Hellenistik dünyanın zenginliklerini yağmalamak için çeşitli bölgelere akınlar düzenlemiş ve Bithynia hükümdarı Nikomedes ile anlaşarak, yaklaşık MÖ 280-277 yılları arasında Anadolu'ya girmişlerdi (Chaniotis, 2005: 218; Gürgen, 2019: 236). Kıta Yunanistan'ın ağır hasarlar almasına yol açan Galatların aynı zamanda bölgede yaşayan Greklerin ölümüne sebep olmaları, Greklerde bir korkunun oluşmasında etkili olmuştur (Schuler, 2022: 11). Anadolu'da çeşitli yerlere akınlar gerçekleştiren Galatların istilalarından, Parion'un da etkilenmiş olabileceği akıllara gelirken; Parion'un yaklaşık MÖ 222-187 yılları arasında III. Antiokhos yönetimi altında

kaldığı ve MÖ 200 yıllarına doğru ise Lampsakos ile bir sınır çatışması içerisine girdiği bilinmektedir (Polyaenus, 6. 24; Prêteux, 2009: 343; Oyarçin, 2017: 41).

Pergamon ve Rodos Krallıkları arasında MÖ 188 yılında gerçekleştirilen Apameia anlaşması sonrasında Parion, Pergamon Krallığı'nın yönetimi altında kalmıştır (Keleş ve Oyarçin, 2022: 5, 6). Parion limanlarında VI. Mithridates Eupator donanmasının demirlediği bilinirken, MÖ 1. yüzyılın ortalarına doğru Julius Caesar Dönemi'nde Parion'a Roma kolonisi statüsü kazandırıldığı, Augustus ve Hadrianus Dönemi'nde ise statüsünün devam ettirildiği bilinmektedir (Magie, 1950: 326; Mann, 1956: 34, 272; Keleş, 2021: 452; Keleş ve Oyarçin, 2022: 5, 6). Bu statü kentin ekonomik anlamda zenginleşmesine neden olurken, aynı zamanda Odeion gibi yapılarda mimari faaliyetlerin gerçekleştirilmesine de neden olmuştur (Öztürk, 2006: 7; Oyarçin, 2017: 43, 54).

Diocletianus Dönemi'nde ise piskoposluk merkezi olan Parion, MS 3. yüzyılda Goth, MS 7. yüzyılda ise Sasani akınlarına maruz kalmıştır (Keleş, 2016: 197; Keleş ve Oyarçin, 2022: 6). Parion'a Bizans Dönemi'nde çeşitli piskoposların atandığı bilinirken, kentin MS 14. yüzyıla kadar yerleşim gördüğü ve 14. yüzyılın ortalarına doğru ise Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girdiği bilinmektedir (Oyarçin, 2019: 457, 458; Oyarçin, 2022: 89).

2.2. Ekonomisi ve Gelir Kaynakları

Ege ve Marmara Denizi çevrelerindeki kıyı yerleşimlerinin sahip olduğu stratejik konumlar, Hellenistik Dönem krallıklarının bölgeye olan ilgisini artırmıştır. Krallıkların deniz aşırı gerçekleştirecekleri faaliyetlerin öncesinde ve sonrasında, denizcilik konusunda deneyimli insanları bulmakta zorlanmamaları için kıyı bölgeler göz ardı edilemeyecek bir şekilde önem arz etmekteydi. Bu nedenle sahil kesimleri, krallıkların birbirleriyle olan siyasi ve ekonomik güçlerinin sergilendiği sahne alanları olmuş ve çıkar çatışmalarının yoğun yaşandığı bölgeler haline gelmiştir (Grabowski, 2022: 22, 23).

Parion'un sahip olduğu ekonomik gücün ve gelir kaynaklarının, kentin içinde bulunduğu coğrafi koşullara bağlı olarak şekillendiği söylenebilir. Çanakkale Boğazı, sahip olduğu oşinografi neticesinde Marmara Denizi'nden Ege Denizi'ne doğru hem yüzey hem de Ege Denizi'nden Marmara Denizi'ne doğru bir dip akıntıyı bünyesinde barındırmaktadır. Bu iki akıntı nedeniyle hem Ege Denizi'nin hem de Marmara

Denizi'nin özelliklerine sahip suları taşıyan Çanakkale Boğazı, ayrıca Karadeniz'den Ege Denizi'ne açılan bir güzergahta yer almasından dolayı akuatik türler açısından zenginlik göstermektedir (İlgar, 2007: 22,75; Sevin, 2019: 5). Ayrıca Troas Bölgesi'nin nehir bakımından zengin olması, kentin ana geçim kaynakları arasında balıkçılığın ve deniz mahsulü yetiştiriciliğinin de olmasını desteklemektedir (M. D. Yılmaz, 2019: 582; M. D. Yılmaz, 2021: 19, 47, 164-167). Kentte ele geçen Hellenistik Dönem'e tarihlenen balık tabakları (Fırat, 2018: 28, 29), Roma Dönemi'ne ait olta iğneleri (Çelikbaş, 2016: 404-406) ve bunlarla beraber kentin sahip olduğu deniz mahsulleri çeşitliliğinin yanı sıra balıkçı loncalarının var olduğunun bilinmesi (Bursa, 2007: 93, 136, 137) kentin balıkçılığa olan ilgisinin de bir göstergesidir.

Parion'da Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem'in sonuna kadar elde edilen çeşitli buluntular, Trakya-Makedonya Bölgeleri'nde ele geçen defineler ve aynı zamanda Attika-Delos Birliği üyeliğine vergi ödeyen kentler arasında bulunması; Parion'un erken dönemlerden beri ekonomisinin güçlü olduğunun bir göstergesidir (Keleş, 2013: 193, 196; Akkaş, 2015: 62, 63; Akkaş ve Başaran, 2017: 285-308; Yağız, 2020: 871-882). Kentte gerçekleştirilen kazı çalışmalarında MÖ 4. yüzyıla tarihlenen ve maddi anlamda yüksek değere sahip olduğu düşünülen amphora-situlanın Güney Nekropolis'te (Tavşandere) ele geçmesi, kentte zengin bir kitlenin olduğunu göstermesi bakımından da ayrıca önemlidir (Başaran ve Kasapoğlu, 2013: 129; Çelikbaş, 2016: 113, 251).

Parion, Pers hakimiyetinde kalsa da Persler; vergilerini ödeyen ve egemenliklerine karşı tehdit oluşturmeyen kentlerin yerel gelenek ve göreneklerine olabildiği kadar az müdahale etmişlerdir (Errington, 2020: 22). Grek yerleşimleri üzerinde ekonomik anlamda gerçekleşen faaliyetlerin vergilendirilmesi ve bununla birlikte denetimlerin sıklaştırılması, Grek polislerinin ticari ilişkilerini zorlaştırdığı gibi kentlerin Perslere karşı sergilediği tavırlarında değişimini de beraberinde getirmiştir (Bettalli, 2012: 158). Yaklaşık olarak MÖ 384-322 yılları arasında yaşadığı düşünülen Demosthenes'e, babası tarafından yüklü bir miktar paranın ve evin miras kalmasıyla toprak satın almaması; halkın ekonomiye karşı olan tutumlarını değiştirmiştir (Ferrucci, 2012: 243). Böylelikle girişimciliğin karlı bir iş olduğu düşünerek ekonomik faaliyetlere katılan vatandaşların sayısı artmış ve vatandaşlar Hellenistik Dönem'de ticari faaliyetlerde etkin rol oynamışlardır (Ferrucci, 2012: 244). Ayrıca Büyük İskender'in, Hindistan'a kadar uzanan hakimiyet alanlarını

genişletmesi; Greklere yeni pazar alanlarının açılmasına ve bununla beraber halka sağlamış olduğu ham maddelerle de sanayinin gelişmesinde etkili olmuştur. Büyük İşkender'in bu tür faaliyetleri nedeniyle Pers hazinelerinden kalan madenleri kullanarak sikkeler darp eden Hellenistik Krallıklar¹, birbirleriyle yarışarak ekonomik gelişimlerinin yollarını aramışlardır. Bۆylelikle halka yeni imkanların sunulduğu bir dۆnemde tۆccarlar, sanayiciler vb. kesimler pazar alanlarına katılım sağlamıştır (Mansel, 2004: 499).

Epigrafik belgelere gۆre MÖ 200 dolaylarına tarihlenen bir yazıtta, İlion Federasyonu ۆyelerinin katılımıyla gerçekleşen festivaller için Parion halkının bir agoromonos seçtiğinden bahsedilmektedir (Dillon, 1997: 133, 134). Agoromonosun, tarım ۆrnlerini halkın ucuza alabilmesi için tedarik ağını kontrol etmesi, denetimlerde ۆrnlere ۆzen gۆstermesi, festival sırasında sağlık problemleri yaşayanların tedavileriyle ilgilenmesi nedeniyle federasyon tarafından onurlandırıldığı ve Parion halkının ۆvۆldüęü bilinmektedir (SIG, 596; SEG, 513.1373; Dillon, 1997: 133, 134, 221) (Diğer yazıtlar için bk: ۆzhan and Tombul, 2003: 11). Bu bakımdan Hellenistik Dۆnem'de Parion halkının pazar alanlarında adaletli ve adil davrandığını, hatta kent aşını yerleşimlerde de faaliyetler gerçekleştirdiği sۆylenebilir. Çeşitli kent isimlerinin yer aldığı ve aralarında Parion'un da bulunduğu MS 1. yۆzyılın ortalarına tarihlenen başka bir yazıtta ise vergilenmede belirtilecek olan esaslar hakkında bilgiler de karşımıza çıkmaktadır (Frisch, 1983: 77).

Antik kaynaklarda ۆzm bağlarıyla ۆnl olduğu belirtilen Parion'da, Arkaik Dۆnem'den Geç Bizans Dۆnemi'ne kadar ۆzerlerinde ۆzm tasvirlerinin yer aldığı pişmiş topraktan yapılmış fiğrinler, şarap ve balık kapları, kandiller ve tarım aletleri gün ışığına çıkartılmıştır (Tavukçu, 2006: 76-84; Ergürer, 2012: 63-72; Kasapoğlu, 2015: 207, 208, 265, 266; Sulan, 2018: 29, 30, 49; Kasapoğlu, 2019: 157-159, 192-194; Akkaş, 2020a: 18-20, 31-56; Pekgۆz, 2020: 164, 166, 167, 195, 233, 247, 255). Kentin sahip olduğu ۆzm bağları neticesinde şarap ۆretimi yapan bir kent olabileceğine dair gۆrřler bulunurken, şarabın ihraç edilecek bir miktarda ۆretimin

¹ elikbaş; MTA tarafından yapılan çalışmalarda Troas Bۆlgesi'nde 75 adet eski maden işletmesinin varlığından bahsetmektedir (elikbaş, 2016:19). Bۆlgede ۆzellikle altın ve gümüş madenlerinin ۆnde gelmesi ve maden yataklarının yakınlarında cüruf yığınları tespit edilmesi; madenin zenginleştirildikten sonra evre bۆlgelere taşındığının bir gۆstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (elikbaş, 2016: 20,21). Diodorus'un ise; Ephesos'dan Makedonya'ya 600 talent gümüş taşıyan gemilerin varlığından bahsetmesi (Diodorus 18.52.4-18.53.2); MÖ 320-300 yılları arasında bu tür madenlerin transfer sۆrelerinin gündemde olduğunun bir gۆstergesi olarak değerlendirilebilir.

gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine dair yeterli verilerin olmadığı düşünülmektedir (M. D. Yılmaz, 2021: 19). Bu tür arkeolojik veriler dikkate alındığında, kentte uzun süre tarımın yapıldığı, bağcılığın geçimde ve ekonomide önemli bir yer tuttuğu da söylenebilir.

3. KATALOG

Katalog çalışması yapılırken sikkelerin kondisyonlarında bozulmaların olduğu ve zamanla korozyona uğradığı tespit edilmiştir. Kondisyon kayıplarının görüldüğü sikkeler; kentte kazı çalışmalarını gerçekleştiren bilim heyet üyelerince yapılan kataloglara göre yeniden değerlendirilmiş ve Parion arşivlerinde yer alan görsellerine ekler kısmında yer verilmiştir. Kondisyon açısından hala tanımlanabilen halde olan sikkelerin ise güncel fotoğrafları çekilip ekler kısmı içerisine dahil edilmiştir. Böylelikle sikkeler üzerinde yer alan ikonografik unsurlar, lejantlar, monogramlar ve kontrmarklar sikkelerin düşük kondisyonlu olması nedeniyle tanımlanabildiği kadarıyla ele alınmış olup, sikke kataloglarında yer alan benzerleri olabileceği düşünülen sikkelere göre İbrahim Öztürk ve Hasan Öztürk tarafından birebir olmayan olası çizimleri ve dijital dönüşümleri yapılarak ekler kısmında verilmiştir.

Günümüzde devam eden arkeolojik araştırmalardan Parion'un bir Troas kenti olduğu anlaşılsa da kent çeşitli sikke kataloglarında Mysia Bölgesi'nde değerlendirilmiş ve antik-modern kaynaklarda aynı bölgeler içerisine yerleştirilmemiştir. Bu nedenle katalog içerisinde yer alan kentlerden ilk önce Parion'a yer verilmiş ve diğer kentlerin günümüzde Parion'a olan uzaklığına göre yakından uzağa doğru sıralanmıştır. Bu kentlerden Kyzikos sikkesinin, Parion sikkesi üzerine süfrap edilmesi nedeniyle Kyzikos sikkesi; Parion sikkeleri içerisine dahil edilmiştir. Sikkeler ilk başta metal değerleri dikkate alınarak öncelikle gümüşe daha sonra ise bronzla göre listelenmiştir. Metal değerlerine göre listelenen sikkeler ise kendi içerisinde kronolojik olarak erkenden geçe doğru tipolojik bir şekilde verilmiştir.

Parion'un Klasik Dönem'e tarihlenen sikkelerinde görülen ikonografilerin, Hellenistik Dönem'e tarihlenen çeşitli sikkelerinde de görüldüğü tespit edilmiştir. Bu nedenden dolayı katalog çalışması yapılırken kronolojik olarak bu ikonografilerin devamlılığın gösterilmesi amacıyla kazı çalışmalarında ele geçen Parion'un Geç Klasik Dönem'e tarihlenen sikkeleri de katalog içerisine dahil edilmiştir.

Katalogda belirtilen "Kat. No" ifadesinin yanında yer alan numaralandırmalarda ise (*) olarak verilen semboller ekler kısmında verilen sikke fotoğraflarının orijinal ölçüsünde olduğunu, (**) şeklinde verilenlerin ise orijinal ölçüsüne göre iki kat oranla büyütülerek verildiğini göstermektedir.

Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerin katalog çalışmaları yapılırken; British Museum, Corpus Nummorum Siculorum, Numismata Hellenica, Sylloge Nummorum Graecorum, Hunterian Collection, Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae yayınlarından ve koleksiyonlarından; Deutsches Archäologisches Institut, Supplementum Epigraphicum Graecum, Sylloge Inscriptionum Graecarum ve müzayede kataloglarının da yer aldığı acsearch.info sitesinden yararlanılmıştır.

PARİON
MÖ 400-350

Tip 1: Gorgo-Boğa

Kat. No: 1*

Kazı Kod. No: ANL-8 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2011)

AR, 2,30 g, 13 mm, Ky. 6

Öy.: Gorgo başı, cepheden

Ay.: Geriye bakan boğa, sola, üstte Athena, altta defne yaprağı, üstte Π-A, altta Π

Referans: SNG France 5, 1365

Kat. No: 2*

Kazı Kod. No: CKF-66 (Yüzey-2018)

AR, 2,12 g, 12 mm, Ky. 6

Öy.: Gorgo başı, cepheden

Ay.: Geriye bakan boğa, sola, üstte [ΠA], altta [Π]

Referans: SNG France 5, 1356

Kat. No: 3*

Kazı Kod. No: CHT-7 (Roma Hamamı-2017)

AE, 14 mm, 2,13 g, Ky. 12

Öy.: Gorgo başı, cepheden

Ay.: Geriye bakan boğa, sola, üstte ΠA, altta Π

Referans: Plant, 1979: 977; SNG v.Aulock Mysien, 1319, SNG Sweden I, 85

Kat. No: 4**

Kazı Kod. No: ACG-5 (Yüzey-2007)

AE, 11 mm, 1,25 g, Ky. 12

Öy.: Gorgo başı, cepheden

Ay.: Geriye bakan boğa, sola, üstte ΠΑ, altta ΠΙ

Referans: Plant, 1979: 977; SNG v.Aulock Mysien, 1319, SNG Sweden I, 85

Kat. No: 5**

Kazı Kod. No: CKF-67 (Yüzey-2018)

AE, 10 mm, 0,74 g, Ky. 11

Öy.: Gorgo başı, cepheden

Ay.: Geriye bakan boğa, sağa, üstte Nike

Referans: SNG Cop. Mysia, 267 (Boğa sola)

MÖ 350-300

Tip 2: Apollon-Boğa

Kat. No: 6*

Kazı Kod. No: COB-1 (Doğu Nekropolis (Oda Mezarlar)-2019)

AE, 20 mm, 7,39 g, Ky. 12

Öy.: Çift darp

1. Darp: Apollon'un defne çelenkli başı, sağa

2. Darp: Kore Soteira'nın örtülü başı, sağa

Ay.: Çift darp

1. Darp: Güreşen boğa, sola, altta monogramı ve caduceus. Üstte [ΠΑΠΙ]

2. Darp: Cepheden bucranium başı, üstte monogramı, çevresinde defne çelengi. Üstte [KYZ]

Tarih: 1. Darp: MÖ 350-300 / 2. Darp: MÖ 3. yüzyıl

Darphane: 1. Darp: Parion / 2. Darp: Kyzikos

Referans: 1. Darp: SNG France 5, 1392 (Monogram farklı) / 2. Darp: SNG France 5, 441.

Tip 3: Boğa-Alevli Altar

Kat. No: 7**

Kazı Kod. No: CGB-2 (Yüzey-2017)

AE, 12 mm, 0,53 g, Ky. 12

Öy.: Duran boğa, sağa

Ay.: Alevli altar, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 45; SNG France 5, 1399

Kat. No: 8**

Kazı Kod. No: CDC-10 (Yüzey-2017)

AE, 11 mm, 0,92 g, Ky. 6

Öy.: Duran boğa, sağa

Ay.: Alevli altar, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 45; SNG France 5, 1399

Kat. No: 9**

Kazı Kod. No: CDV-20 (Odeion-2016)

AE, 11 mm, 0,90 g, Ky. 5

Öy.: Duran boğa, sağa

Ay.: Alevli altar, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 45; SNG France 5, 1399

Kat. No: 10**

Kazı Kod. No: BCL-15 (Yüzey-2014)

AE, 10 mm, 1,00 g, Ky. 12

Öy.: Duran boğa, sağa

Ay.: Alevli altar, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 45; SNG France 5, 1399

Kat. No: 11**

Kazı Kod. No: CDZ-4 (Yamaç Hamamı-2016)

AE, 11 mm, 1,37 g, Ky. 12

Öy.: Güreşen boğa, sağa

Ay.: Alevli altar, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269 (Ön yüzleri benzer) BMC Mysia, 45; SNG France 5, 1395, (Arka yüzleri benzer)

Tip 4: Boğa-Alevli Altar, Amphora

Kat. No: 12*

Kazı Kod. No: AFO-1 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2009)

AE, 20 mm, 6,38 g, Ky. 6

Öy.: Güreşen boğa, sağa

Ay.: Alevli altar, önünde amphora, solda Π/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 42; Sear, 3925

Kat. No: 13*

Kazı Kod. No: D4D-7 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2006)

AE, 19 mm, 6,64 g, Ky. 2

Öy.: Güreşen boğa, sağa

Ay.: Alevli altar, önünde amphora, solda [Π/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 42; Sear, 3925

Kat. No: 14**

Kazı Kod. No: CSV-2 (Odeion-2019)

AE, 10 mm, 0,56 g, Ky. 2

Öy.: Güreşen boğa, sağa

Ay.: Alevli altar, önünde amphora, solda Π/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 42; Sear, 3925

Tip 5: Boğa-Altar, Amphora

Kat. No: 15*

Kazı Kod. No: CPL-1 (Roma Tiyatrosu-2019)

AE, 19 mm, 5,15 g, Ky. 11

Öy.: Yürüyen boğa, sağa

Ay.: Altar, önünde amphora, solda [Π/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 48,49; SNG Cop. Mysia, 270

Kat. No: 16*

Kazı Kod. No: CLZ-1 (Roma Hamamı-2018)

AE, 19 mm, 4,58 g, Ky. 6

Öy.: Yürüyen boğa, sağa

Ay.: Altar, önünde amphora, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 48,49; SNG Cop. Mysia, 270

Kat. No: 17**

Kazı Kod. No: AHU-2 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2009)

AE, 11 mm, 1,00 g, Ky. 12

Öy.: Yürüyen boğa, sağa

Ay.: Altar, önünde amphora, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 48,49; SNG Cop. Mysia, 270

Kat. No: 18**

Kazı Kod. No: CLZ-8 (Roma Hamamı-2018)

AE, 11 mm, 1,00 g, Ky. 12

Öy.: Yürüyen boğa, sağa

Ay.: Altar, önünde amphora, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 48,49; SNG Cop. Mysia, 270

Kat. No: 19**

Kazı Kod. No: CDC-5 (Yüzey-2017)

AE, 10 mm, 0,88 g, Ky. 6

Öy.: Yürüyen boğa, sağa

Ay.: Altar, önünde amphora, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 48, 49; SNG Cop. Mysia, 270

Kat. No: 20**

Kazı Kod. No: CAF-6 (Yüzey-2015)

AE, 9 mm, 0,41 g, Ky. 3

Öy.: Yürüyen boğa, sağa

Ay.: Altar, önünde amphora, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 48, 49; SNG Cop. Mysia, 270

Tip 6: Boğa- Meşale

Kat. No: 21*

Kazı Kod. No: CEM-3 (Roma Tiyatrosu-2016)

AE, 17 mm, 1,93 g, Ky. 10

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 22*

Kazı Kod. No: CEU-1 (Yüzey-2016)

AE, 15 mm, 2,80 g, Ky. 12

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 23*

Kazı Kod. No: BEM-5 (Yüzey-2014)

AE, 15 mm, 2,23 g, Ky. 10

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda [A]/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 24*

Kazı Kod. No: ACG-3 (Yüzey-2007)

AE, 15 mm, 1,98 g, Ky. 11

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda [A]/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 25*

Kazı Kod. No: BCL-28 (Yüzey-2014)

AE, 15 mm, 1,84 g, Ky. 6

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 26*

Kazı Kod. No: BCL-12 (Yüzey-2014)

AE, 14 mm, 2,26 g, Ky. 12.

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 27*

Kazı Kod. No: CFF-45 (Yamaç Hamamı-2017)

AE, 14 mm, 2,24 g, Ky. 2

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda [A]/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 28*

Kazı Kod. No: BY-71 (Beyoba Tümülüsü-2018)

AE, 14 mm, 2,10 g, Ky. 5

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 29*

Kazı Kod. No: ACG-4 (Yüzey-2007)

AE, 13 mm, 1,75 g, Ky. 5

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 30*

Kazı Kod. No: CFD-3 (Yamaç Hamamı-2016)

AE, 13 mm, 1,56 g, Ky. 2

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 31*

Kazı Kod. No: CEM-2 (Roma Tiyatrosu-2016)

AE, 12 mm, 1,95 g, Ky. 11

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 32**

Kazı Kod. No: COT-3 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2019)

AE, 12 mm, 1,68 g, Ky. 12

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 33*

Kazı Kod. No: AOH-3 (Doğu Nekropolis (Oda Mezarlar)-2011)

AE, 12 mm, 1,25 g, Ky. 12

Öy.: Güreşen boğa, sola

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 51; SNG Cop. Mysia, 269

Kat. No: 34*

Kazı Kod. No: CKT-32 (Yamaç Hamamı-2018)

AE, 17 mm, 1,18 g, Ky. 11

Öy.: Güreşen boğa, sola, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: SNG Tübingen, 2328

MÖ 2. yüzyıl

Tip 7: Kadın Başı, Alevli Altar

Kat. No: 35*

Kazı Kod. No: CFF-47 (Yamaç Hamamı-2018)

AE, 22 mm, 2,84 g, Ky. 12

Öy.: Kadın başı, sağa

Ay.: Alevli altar, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 75; SNG France 5, 1398; SNG Turkey 4, 70

Kat. No: 36*

Kazı Kod. No: BEL-17 (Roma Hamamı-2018)

AE, 19 mm, 5,21 g, Ky. 6

Öy.: Kadın başı, sağa

Ay.: Alevli altar, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 75; SNG France 5, 1398; SNG Turkey 4, 70

Kat. No: 37*

Kazı Kod. No: CPH-11 (Odeion-2019)

AE, 11 mm, 1,34 g, Ky. 12

Öy.: Kadın başı, sağa

Ay.: Alevli altar, solda [II/P], sağda [A/ I]

Referans: BMC Mysia, 75; SNG France 5, 1398; SNG Turkey 4, 70

Kat. No: 38*

Kazı Kod. No: CPS-2 (Sondaj 12-2019)

AE, 11 mm, 0,75 g, Ky. 3

Öy.: Kadın başı, sağa

Ay.: Alevli altar, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 75; SNG France 5, 1398; SNG Turkey 4, 70

Kat. No: 39*

Kazı Kod. No: COZ-20 (Agora ve Dükkanlar-2019)

AE, 12 mm, 1,88 g, Ky. 12

Öy.: Kadın başı, sağa, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Alevli altar, solda Π/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 75; SNG France 5, 1398; SNG Turkey 4, 70

Kat. No: 40*

Kazı Kod. No: CMZ-5 (Yüzey-2019)

AE, 12 mm, 1,38 g, Ky. 12

Öy.: Kadın başı, sağa, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Alevli altar, solda Π/P, sağda [A /I]

Referans: BMC Mysia, 75; SNG France 5, 1398; SNG Turkey 4, 70

Kat. No: 41*

Kazı Kod. No: E4D (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2005)

AE, 20 mm, 6,65 g, Ky. 11

Öy.: Kadın başı, sağa, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Alevli altar, çevresinde çelenk, solda Π/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 75; SNG France 5, 1398; SNG Turkey 4, 70

Tip 8: Demeter-Buğday Başağı/Nar

Kat. No: 42*

Kazı Kod. No: CFJ-7 (Odeion-2016)

AE, 21 mm, 3,53 g, Ky. 12

Öy.: Demeter'in örtülü ve çelenkli büstü, sağa, solda monogramı

Ay.: Buğday başağı, etrafında nar, solda [Π/P], sağda [A/I]

Referans: SNG France 5, 1408

Tip 9: Kadın Başı-Boğa

Kat. No: 43*

Kazı Kod. No: CDO-2 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2016)

AE, 19 mm, 4,36 g, Ky. 2

Öy.: Kadın başı, sağa, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Geriye bakan boğa, sola, altta [ΠΑΠΑΝΩΝ]

Referans: Mc Clean v3, 7658

Kat. No: 44*

Kazı Kod. No: CDT-1 (Yüzey-2016)

AE, 18 mm, 3,01 g, Ky. 12

Öy.: Kadın başı, sağa, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Geriye bakan boğa, sola, altta [ΠΑΡΙΑΝΩΝ]

Referans: Mc Clean v3, 7658

Kat. No: 45*

Kazı Kod. No: BBL-2 (Yüzey-2013)

AE, 16 mm, 2,34 g, Ky. 12

Öy.: Kadın başı, sağa, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Yürüyen boğa, sağa, altta ΠΑΡΙΑΝΩΝ

Referans: Mc Clean v3, 7658

MÖ 200-45

Tip 10: Apollon-Altar

Kat. No: 46*

Kazı Kod. No: BEZ-11 (Yüzey-2015)

AE, 11 mm, 1,21 g, Ky. 12

Öy.: Apollon'un defne çelenkli başı, sağa

Ay.: Altar, solda Π/P, sağda A /I

Referans: Numismatik Naumann 65, Lot 124

Tip 11: Artemis- Geyik

Kat. No: 47*

Kazı Kod. No: CPD-9 (Roma Tiyatrosu-2019)

AE, 18 mm, 2,27 g, Ky. 1

Öy.: Artemis'in başlıklı ve kolyeli büstü, sağa, omzunda ok ve sadak, etrafında noktalı bordür

Ay.: Geyik, sağa, üstte ΠA, solda [P], sağda I

Referans: BMC Mysia, 73

Kat. No: 48*

Kazı Kod. No: CER-117 (Yamaç Hamamı-2018)

AE, 15 mm, 2,56 g, Ky. 12

Öy.: Artemis'in başlıklı ve kolyeli büstü, sağa, omzunda ok ve sadak, etrafında noktalı bordür

Ay.: Geyik, sağa, üstte ΠA, solda P, sağda I

Referans: BMC Mysia, 73

Tip 12: Athena -Kanatlı Yıldırım Demeti

Kat. No: 49*

Kazı Kod. No: AVV-7 (Yüzey-2013)

AE, 14 mm, 2,72 g, Ky. 12

Öy.: Athena'nın Korinth miğferli başı, sağa

Ay.: Kanatlı yıldırım demeti, solda Π/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 64; SNG Cop. Mysia, 272; SNG Tübingen, 2331

Kat. No: 50*

Kazı Kod. No: CFF-16 (Yamaç Hamamı-2016)

AE, 13 mm, 1,93 g, Ky. 9

Öy.: Athena'nın korinth miğferli başı, sağa

Ay.: Kanatlı yıldırım demeti, solda Π/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 64; SNG Cop. Mysia, 272; SNG Tübingen, 2331

Tip 13: Gorgo- Baykuş

Kat. No: 51*

Kazı Kod. No: CIK-9 (Odeion-2017)

AE, 25 mm, 6,54 g, Ky. 9

Öy.: Gorgo başı, cepheden, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Baykuş, sağa, başı, cepheden, altında palmiye dalı, solda [Π/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 65,66; SNG France 5, 1409 (Ön yüz benzer)

Kat. No: 52*

Kazı Kod. No: CMM-3 (Roma Hamamı-2018)

AE, 14 mm, 2,16 g, Ky. 12

Öy.: Gorgo başı, cepheden, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Baykuş, sağa, başı, cepheden, altında palmiye dalı, solda Π/P , sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 65,66; SNG France 5, 1409 (Ön yüz benzer)

Kat. No: 53*

Kazı Kod. No: BEZ-4 (Yüzey-2015)

AE, 14 mm, 1,82 g, Ky. 12

Öy.: Gorgo başı, cepheden, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Baykuş, sağa, başı, cepheden, altta palmiye dalı, solda $[\Pi]/P$, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 65,66; SNG France 5, 1409 (Ön yüz benzer)

Kat. No: 54*

Kazı Kod. No: BUY-3 (Yamaç Hamamı-2014)

AE, 13 mm, 1,91g, Ky. 12

Öy.: Gorgo başı, cepheden, çevresinde noktalı bordür

Ay.: Baykuş, sağa, başı cepheden, altında palmiye dalı, solda $[\Pi/P]$, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 65,66; SNG France 5, 1409 (Ön yüz benzer)

Tip 14: Gorgo- Kartal

Kat. No: 55*

Kazı Kod. No: CIR-22 (Yamaç Hamamı-2017)

AE, 21 mm, 6,39 g, Ky. 6

Öy.: Gorgo başı, cepheden, noktalı bordür içerisinde

Ay.: Kartal, sağa, solda $[\Pi/P]$, sağda $[A/I]$

Referans: BMC Mysia, 68; SNG Cop. Mysia, 275

Kat. No: 56*

Kazı Kod. No: ACG-1 (Yüzey-2007)

AE, 21 mm, 3,48 g, Ky. 12

Öy.: Gorgo başı, cepheden, noktalı bordür içerisinde, solda kontrmark
içinde monogramı

Ay.: Kartal, sağa, çevresinde çelenk, sağda monogramı,

üstte $\Pi A-[PI]$, altta $AN[QN]$

Referans: SNG France 5, 1404; SNG Cop. Mysia, 277, BMC Mysia, 69; Plant, 1979: 1522 (Monogramlar benzer)

Kat. No: 57*

Kazı Kod. No: ALA-3 (Yamaç Hamamı-2010)

AE, 15 mm, 3,09 g, Ky. 3

Öy.: Gorgo başı, cepheden, noktalı bordür içerisinde

Ay.: Kartal, sağa, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 68; SNG Cop. Mysia, 275

Tip 15: Gorgo-Üzüm Salkımı

Kat. No: 58**

Kazı Kod. No: YZY-1 (Yüzey-2007)

AE, 11 mm, 1,45 g, Ky. 12

Öy.: Gorgo başı, cepheden, noktalı bordür içerisinde

Ay.: Üzüm salkımı, altta monogramı, solda II/P, sağda A/I

Referans: SNG France 5, 1355; SNG France 5, 1390 (Monogram Benzer)
Numismatik Naumann 14, Lot 244

Tip 16: Kadın Başı- Sistrum

Kat. No: 59*

Kazı Kod. No: E4C (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2005)

AE, 21 mm, 6,94 g, Ky. 12

Öy.: Kadın başı, sağa

Ay.: Sistrum, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 76

Kat. No: 60*

Kazı Kod. No: CDC-11 (Yüzey-2017)

AE, 21 mm, 6,10 g, Ky. 8

Öy.: Kadın başı, sağa

Ay.: Sistrum, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 76

Kat. No: 61*

Kazı Kod. No: CCN-16 (Yüzey-2016)

AE, 12 mm, 1,21 g, Ky. 12

Öy.: Kadın başı, sağa

Ay.: Sistrum, solda II/P, sağda A/I

Referans: BMC Mysia, 76

Tip 17: Üzüm Salkımı-Meşale

Kat. No: 62*

Kazı Kod. No: CFF-1 (Yamaç Hamamı-2016)

AE, 14 mm, 1,31 g, Ky. 12

Öy.: Üzüm salkımı

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda A/I

Referans: SNG v.Aulock Mysien, 1329

Kat. No: 63**

Kazı Kod. No: CKF-23 (Yüzey-2018)

AE, 9 mm, 0,65 g, Ky. 12

Öy.: Üzüm salkımı

Ay.: Meşale, çevresinde çelenk, solda II/P, sağda A/I

Referans: SNG v. Aulock Mysien, 1329

Tip 18: Üzüm Salkımı-Mısır Koçanı

Kat. No: 64**

Kazı Kod. No: CLZ-2 (Roma Hamamı-2018)

AE, 11 mm, 0,92 g, Ky. 12

Öy.: Üzüm salkımı

Ay.: Mısır koçanı, solda [II/P], sağda [A/I]

Referans: Mionnet, Supp. V, 663

Kat. No: 65**

Kazı Kod. No: ABF-1 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2007)

AE, 9 mm, 0,63 g, Ky. 12

Öy.: Üzüm salkımı

Ay.: Mısır koçanı, solda Π/P, sağda A/I

Referans: Mionnet, Supp. V, 663

Tip 19: Zeus-Yıldırım Demeti

Kat. No: 66**

Kazı Kod. No: CEE-1 (Odeion-2016)

AE, 11 mm, 0,98 g, Ky. 12

Öy.: Zeus'un defne çelenkli başı, sağa

Ay.: Yıldırım demeti, solda [Π/P], sağda [A/I]

Referans: BMC Mysia, 63; SNG France 5, 1410

ADRAMYTTEION

MÖ 2-1. yüzyıl

Tip 1: Zeus- Süvari

Kat. No: 67**

Kazı Kod. No: ANE-3 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2011)

AE, 17 mm, 4,56 g, Ky. 11

Öy.: Zeus'un defne çelenkli başı, sola

Ay.: Süvari, sağa, üstte [ΑΔΡΑΜΥ], altta [ΘΗ]ΝΩΝ

Referans: BMC Mysia, 2; SNG Cop. Mysia, 3; SNG France 5, 9; SNG Turkey 4, 2

PERGAMON

MÖ 133-67

Tip 1: Cista Mystica-Yılan

Kat. No: 68*

Kazı Kod. No: BVV-43 (Agora ve Dükkanlar-2017)

AR, 29 mm, 12,81 g, Ky. 2

Öy.: Kapağı yarı açık Cista Mystica'dan sola doğru çıkan yılan, çevresinde sarmaşık çelengi

Ay.: Kuyrukları birbirine dolanmış birbirine bakan iki yılan; aralarında aplustre motifli sadak, içinde yay; solda monogramı, üstte yılanların başları arasında magistrat ismi kısaltması /KP; sağda caduceus

Referans: SNG France 5, 1740; SNG v.Aulock Mysien, 1369

BYZANTION

MÖ 3-2. yüzyıl

Tip 1: Demeter-Cornucopiae

Kat. No: 69*

Kazı Kod. No: CPJ-29 (Roma Tiyatrosu-2019)

AE, 24 mm, 8,93 g, Ky. 12

Öy.: Demeter'in örtülü ve çelenkli büstü, sağa, altta kontrmark içerisinde üzüm salkımı

Ay.: Ortada cornucopiae, sağda Caduceus ve kontrmark içerisinde yunus balığı, solda ΕΠΙ [ΕΚ]ΑΤΟΔ[ΩΡ]; sağda [BYZANTION]

Referans: SNG Black Sea, 69

AMPHIPOLIS

II. PHILIP

MÖ 315-294

Tip 1: Apollon – Süvari

Kat. No: 70*

Kazı Kod. No: CGU-2 (Güney Nekropolis (Tavşandere)-2017)

AE, 19 mm, 6,34 g, Ky. 1

Öy.: Apollon'un tainia bağlı başı, sağa

Ay.: Süvari, sağa, üstte [ΦΙΛΙΠΠΟΥ]

Referans: SNG Greece II, 358

PHALASARNA

MÖ 3-2. yüzyıl

Tip 1: Monogram- Yunus Balığı

Kat. No: 71**

Kazı Kod. No: CNG-188 (Akropolis Doğu (İç) Suru-2019)

AE, 14 mm, 1,57 g, Ky. 9

Öy.: Φ Monogramı

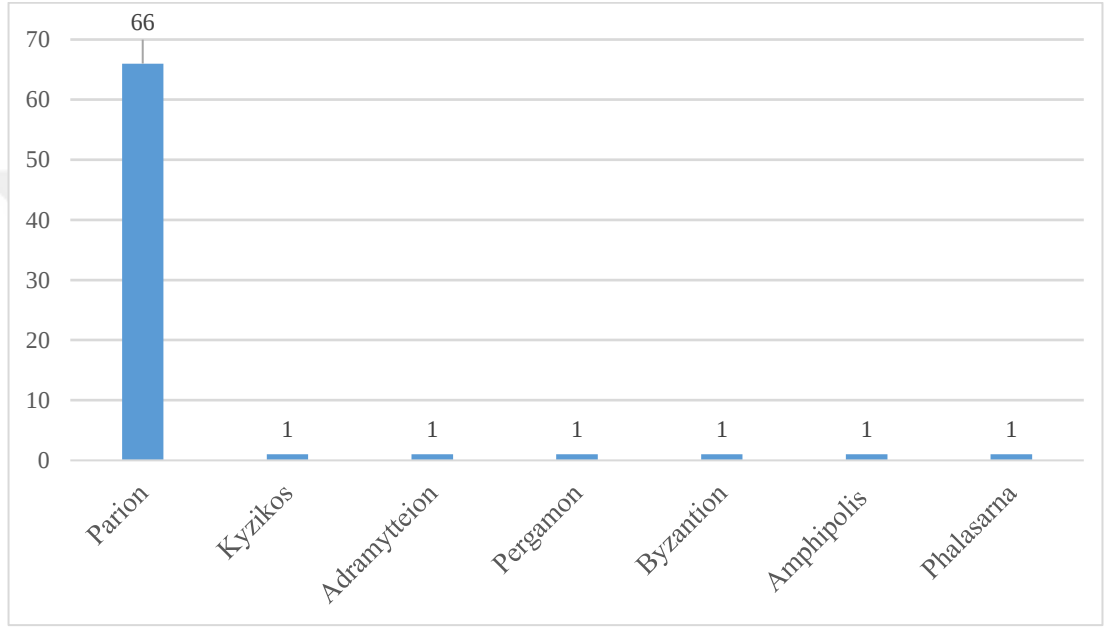
Ay.: İki yunus balığı, sağa

Referans: Svoronos 1890, s. 271, Lev. XXV/16

4. SİKKELERİN NÜMİSMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

4.1. Darphaneler

Çalışma kapsamında değerlendirilen 71 sikke içerisinde toplam 7 farklı darphane tespit edilmiştir. Bu darphanelerden Parion'un toplam 66 sikkesi bulunurken, Kyzikos sikkesi Parion sikkesi üzerine sürfrap edilmiştir. Diğer darphanelere baktığımızda ise Adramytteion, Pergamon, Byzantion, Amphipolis ve Phalasarna çalışma kapsamında 1'er sikke ile temsil edilmektedir (Şekil 4.1-4.2).

Şekil 4.1. Katalog içerisinde yer alan sikkelerin darphanelere göre sikke sayısı

Şekil 4.2. Çalışma kapsamında tespit edilebilen darphanelerin harita üzerinde gösterimi

Tespit edilen darphanelerin ise sikkelerin ön ve arka yüzlerinde toplam 25 farklı tipi tercih ettiği görülmüştür (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. Katalog içerisinde yer alan sikkelerin ön ve arka yüzlerinde tercih edilen tipler

Tarih	Ön Yüz	Arka Yüz
MÖ 400-350	Gorgo Apollon	Boğa Boğa
MÖ 350-300	Boğa	Alevli Altar Amphora Altar, Amphora Alevli Altar Meşale
MÖ 315-294	Apollon	Süvari
MÖ 3. yüzyıl	Kore Soteira	Bucranium
MÖ 3-2. yüzyıl	Demeter Monogram	Cornucopiae Yunus Balığı
MÖ 2. yüzyıl	Demeter Kadın başı	Buğday Başağı/Nar Boğa Alevli Altar
MÖ 2-1. yüzyıl	Zeus	Süvari
	Apollon Artemis Athena	Altar Geyik Kanatlı Yıldırım Demeti
	Zeus	Yıldırım Demeti
MÖ 200-45	Gorgo	Baykuş Üzüm Salkımı Kartal
	Kadın Başı	Sistrum
	Üzüm Salkımı	Mısır Koçanı Meşale
MÖ 133-67	Cista Mystica	Yılan, sadak, yay

4.1.1. Parion

Parion kazılarında 2005-2019 yılları arasında ele geçen değerlendirilmesi tamamlanan Geç Klasik-Hellenistik Dönem'e tarihlenen Parion darplı sikkelerde 19 ana tip tespit edilmiştir (Tablo 4.2).

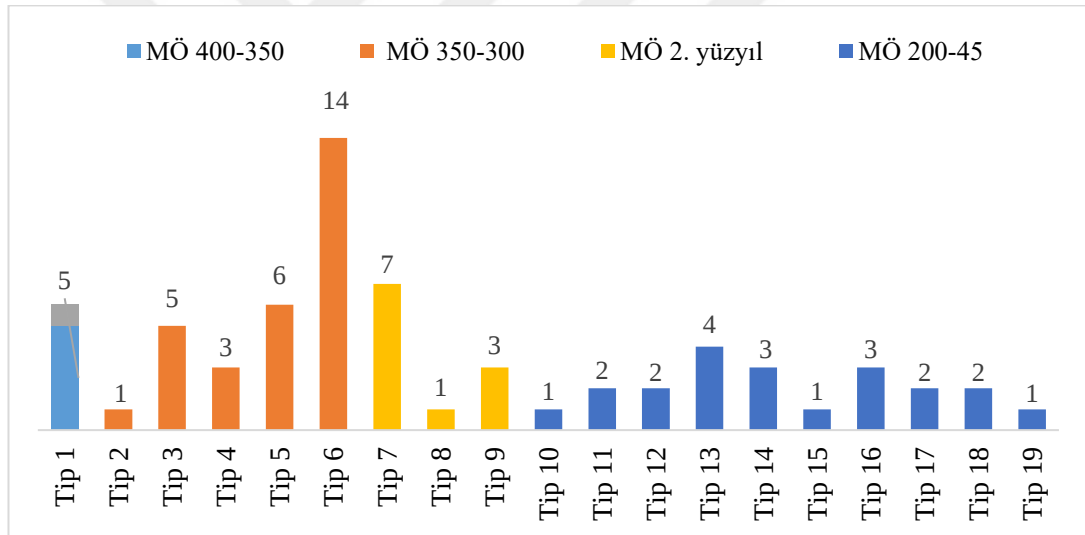
Tablo 4.2. Katalogda yer alan Parion sikkelerinde tespit edilebilen ana tiplerin kronolojik dağılımı

Tip No	İkonografi	Tarih
1	Gorgo-Boğa	MÖ 400-350
2	Apollon-Boğa	
3	Boğa-Alevli Altar	MÖ 350-300
4	Boğa-Alevli Altar, Amphora	
5	Boğa-Altar, Amphora	

Tablo 4.1 (devam)

6	Boğa-Meşale	MÖ 350-300
7	Kadın Başı-Alevli Altar	MÖ 2. yüzyıl
8	Demeter-Buğday Başağı/Nar	
9	Kadın Başı-Boğa	
10	Apollon-Altar	MÖ 200-45
11	Artemis-Geyik	
12	Athena-Kanatlı Yıldırım demeti	
13	Gorgo-Baykuş	
14	Gorgo-Kartal	
15	Gorgo-Üzüm Salkımı	
16	Kadın Başı-Sistrum	
17	Üzüm Salkımı-Meşale	
18	Üzüm Salkımı-Mısır Koçanı	
19	Zeus-Yıldırım Demeti	

Bu bağlamda MÖ 400-350 aralığında tip 1, MÖ 350-300 arasında tip 2-6, MÖ 2. yüzyılda tip 7-9 ve en çok tipin görüldüğü MÖ 200-45 aralığında tip 10-19 darp edilmiştir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Parion darphane sikkelerin tiplerine göre tarihlendiği aralıklar ve sikke sayıları

Parion'un tespit edilebilen sikke tiplerinde kullanmış olduğu ikonografiler, farklı dönem aralıklarında çeşitli darphaneler tarafından da yakın benzerliklerle sikkeler üzerinde tercih edilmiştir. Parion'un 19 ana tipi içerisinde kullanmış olduğu ikonografik unsurlara yakın benzerlikleri, sikkeleri üzerinde tercih eden darphanelerin harita üzerindeki dağılımına baktığımızda; hemen hemen çoğunun kıyı yerleşimi olduğu dikkat çekmektedir. Bir liman kenti olan Parion'un Hellenistik Dönem sikkelerinde kıyı yerleşimlerin kullanmış olduğu sikke tiplerine benzer tipte sikkeler darp etmesi, kentin bazı tiplerinde dönemselsel olarak kıyı bölgelerde görülen sikke modasını yakaladığı ve bu moda uyduğunu akıllara getirmektedir (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 Parion sikkelerinde görülen ikonografilere yakın benzerlikte sikke darp eden darphanelerin harita üzerinde yoğunlaştığı alanlar

4.1.1.1. Tip 1: Gorgo-Boğa

Gorgo-boğa tipi toplam 5 sikkede tespit edilmiştir (Kat. No: 1-5), 3 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır.

Tip 1A: Gorgo gözleri dışarıya fırlamış gibi açık bir şekilde gösterilmiştir (Gorgo tip 2, bk. Bölüm 4.2.1.4.1). Arka yüzdeki boğa ise geriye bakan tipte sola doğru verilmiştir. Gümüş (Kat. No: 2) ve bronz (Kat. No: 3, 4) sikkelerdir.

Tip 1B: Gorgo gözleri dışarıya fırlamış gibi açık bir şekilde gösterilmiştir (Gorgo tip 2, bk. Bölüm 4.2.1.4.1). Arka yüzdeki boğa ise yürüyen tipte, sağa doğru verilmiştir. Boğanın üzerindeki Nike ise boğayı taçlandırırken gösterilmiştir. Bronz sikkedir (Kat. No: 5).

Tip 1C: Gorgo gözleri açık bir şekilde gösterilmiştir (Gorgo tip 1, bk. Bölüm 4.2.1.4.1). Arka yüzdeki boğa ise geriye bakan tipte sola doğru verilmiştir. Boğanın üzerinde Athena, altında ise defne yaprağı tercih edilmiştir. Gümüş sikkedir (Kat. No: 1).

4.1.1.2. Tip 2: Apollon-Boğa

Apollon-boğa tipi sürfrap edilen bir sikkenin ilk darbında görülmektedir. Sikkenin ön yüzünde Apollon'un defne çelenkli başı sağa doğru verilirken arka yüzdeki boğa ise sola doğru güreşen tipte tasvir edilmiştir (Kat. No: 6). Bronz sikkedir.

4.1.1.3. Tip 3: Boğa-Alevli Altar

Boğa-alevli altar tipi içerisine giren 5 bronz sikke (Kat. No: 7-11) bulunmaktadır. Kendi içerisinde 2 alt tipe ayrılmaktadır.

Tip 3A: Ön yüzdeki boğa, sağa doğru verilerek duran tipte tasvir edilmiştir, 4 sikkede görülmektedir (Kat. No: 7-10).

Tip 3B: Ön yüzdeki boğa, sağa doğru verilerek güreşen tipte tasvir edilmiştir, 1 bronz sikkede karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 11).

4.1.1.4. Tip 4: Boğa-Alevli Altar, Amphora

Boğa-alevli altar, amphora tipi 3 bronz sikkede karşımıza çıkmaktadır. Ön yüzde yer alan boğa, sağa doğru verilerek güreşen tipte tasvir edilmiştir, arka yüzde yer alan altar ise alevli olarak önünde amphora ile birlikte gösterilmiştir (Kat. No: 12-14).

4.1.1.5. Tip 5: Boğa-Altar, Amphora

Boğa-altar, amphora tipi 6 bronz sikkede tespit edilmiştir, ön yüzdeki boğa yürüyen tipte sağa doğru verilmiştir. Arka yüzdeki altar ise önünde amphora ile birlikte gösterilmiştir (Kat. No: 15-20).

4.1.1.6. Tip 6: Boğa-Meşale

Kazı çalışmaları sırasında ele geçen Hellenistik Dönem'e tarihlenen sikkelerden buluntu sayısına göre en fazla görülen tip olma özelliği taşıyan boğa-meşale tipi 14 bronz sikkede tasvir edilmiştir (Kat. No: 21-34). Ön yüzdeki boğa güreşen tipte sola doğru verilirken (Kat. No: 21-33), bir sikkede çevresi noktalı bordür ile sınırlandırılmıştır (Kat. No: 34). Arka yüzlerinde yer alan meşale ise çelenkle birlikte verilmiştir.

4.1.1.7. Tip 7: Kadın Başı-Alevli Altar

Kadın başı-alevli altar tipi 7 bronz sikkede, 2 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 35-41).

Tip 7A: Ön yüzde kadın başı tek olarak verilmiştir. Bu sikkelerde kadın başı sağa doğru tasvir edilerek 4 sikke üzerinde betimlenmiştir (Kat. No: 35-38). İki sikkede ise kadın başının etrafı noktalı bordür ile sınırlandırılmıştır (Kat. No: 39-40).

Tip 7B: Ön yüzdeki kadın başı sağa doğru verilmiş olup, etrafı noktalı bordür ile sınırlandırılmıştır. Arka yüzündeki alevli altar ise çelenkle birlikte verilmiştir (Kat. No: 41)

4.1.1.8. Tip 8: Demeter-Buğday Başağı/Nar

Bu tip içerisine giren 1 bronz sikke bulunmaktadır. Sikkenin ön yüzünde Demeter'in örtülü ve çelenkli büstü sağa doğru yer alırken, arka yüzde buğday başağıyla birlikte nara yer verilmiştir (Kat. No: 42).

4.1.1.9. Tip 9: Kadın Başı-Boğa

Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkeler içerisinde kadın başı-boğa tipinde 3 bronz sikke yer alırken, 2 alt tipi tespit edilmiştir. Bu sikkeler üzerinde kadın başının etrafı noktalı bordür ile sınırlandırılmıştır.

Tip 9A: Arka yüzdeki boğa geriye bakan tipte verilirken sola doğru gösterilmiştir (Kat. No: 43, 44).

Tip 9B: Arka yüzdeki boğa yürüyen tipte verilirken sağa doğru tasvir edilmiştir (Kat. No: 45).

4.1.1.10. Tip 10: Apollon-Altar

Apollon-altar tipinde 1 bronz sikke tespit edilmiştir. Ön yüzde yer alan Apollon, defne çelenkli olarak tasvir edilirken arka yüzde ise altara yer verilmiştir (Kat. No: 46).

4.1.1.11. Tip 11: Artemis-Geyik

Artemis-geyik tipi, 2 bronz sikke üzerinde görülmektedir. Sikkelerin ön yüzünde görülen Artemis, başlıklı kolyeli olarak omzunda ok ve sadak ile birlikte betimlenmiştir. Arka yüzde görülen geyik ise sağa doğru verilmiştir (Kat. No: 47, 48).

4.1.1.12. Tip 12: Athena-Kanatlı Yıldırım Demeti

Athena-kanatlı yıldırım demeti tipi, 2 bronz sikkede karşımıza çıkmaktadır. Sikkelerin ön yüzünde görülen Athena, Korint miğferli betimlenmiştir. Arka yüzde yer alan yıldırım demeti ise kanatlı olarak verilmiştir (Kat. No: 49, 50). Ayrıca Pergamon kazılarında ele geçen ön yüzünde Athena'nın, arka yüzünde ise kanatlı yıldırım demetinin bulunduğu Parion darphı sikke (Voegtli, 1993: 38), kentin Hellenistik Dönem'deki sikke sirkülasyonu hakkındaki verilere de ışık tutmaktadır.

4.1.1.13. Tip 13: Gorgo-Baykuş

Gorgo-baykuş tipi içerisine giren toplam 4 bronz sikke tespit edilmiştir (Kat. No: 51-54). Sikkelerin ön yüzünde yer alan Gorgo cepheden verilmiş olup saçlarındaki yılanlar başından çenesine kadar dağınık bir şekilde gösterilmiş ve etrafı noktalı bordürle sınırlandırılmıştır (Gorgo tip 3, bk. Bölüm 4.2.1.4.1) Sikkelerin arka yüzde yer alan baykuş ise palmye dalı üzerinde cepheden verilerek, başı sağa doğru tasvir edilmiştir.

4.1.1.14. Tip 14: Gorgo-Kartal

Gorgo-kartal tipinde 3 bronz sikke tespit edilmiştir (Kat. No: 55-57). Sikkelerin ön yüzünde yer alan Gorgo'nun (Gorgo tip 3, bk. Bölüm 4.2.1.4.1) etrafı noktalı bordürle sınırlandırılmıştır. Sikkelerin arka yüzünde yer alan kartal ise bir dal üzerinde, gövdesi 4/3 cepheden kanatları açık bir şekilde başı sağa doğru tasvir edilirken (Kat. No: 55, 57), 1 sikkede çevresinde çelenkle birlikte yer verilmiştir (Kat. No: 56).

4.1.1.15. Tip 15: Gorgo-Üzüm Salkımı

Gorgo-üzüm salkımı tipi 1 bronz sikkede karşımıza çıkmaktadır. Sikkenin ön yüzünde görülen Gorgo cepheden verilerek etrafı noktalı bordür ile çevrilerek tasvir edilmiştir (Gorgo tip 3, bk. Bölüm 4.2.1.4.1). Sikkenin arka yüzünde ise sapağı gözüken bir üzüm salkımına yer verilmiştir (Kat. No: 58).

4.1.1.16. Tip 16: Kadın Baş-Sistrum

Kadın baş-sistrum tipi içerisine giren 3 bronz sikke bulunmaktadır (Kat. No: 59-61). Sikkelerin ön yüzünde yer alan kadın başının saçı bağlı ve ensesinde topuz yapılmış bir şekilde gösterilmiştir. Sikkelerin arka yüzlerinde ise sistruma yer verilmiştir.

4.1.1.17. Tip 17: Üzüm Salkımı-Meşale

Üzüm salkımı-meşale tipi 2 bronz sikkede görülmektedir (Kat. No: 62, 63). Sikkenin ön yüzünde sapağı gözüken bir üzüm salkımı yer alırken, arka yüzünde ise meşaleye çevresinde çelenk ile birlikte yer verilmiştir.

4.1.1.18. Tip 18: Üzüm Salkımı-Mısır Koçanı

Üzüm salkımı-mısır koçanı, tipi 2 bronz sikkede tasvir edilmiştir. Sikkelerin ön yüzünde sapları gözüken bir üzüm salkımına yer verilirken, arka yüzünde yer alan mısır koçanının yaprakları neredeyse yarısına kadar sıyrılmış bir şekilde gösterilmiştir (Kat. No: 64, 65).

4.1.1.19. Tip 19: Zeus-Yıldırım Demeti

Zeus-yıldırım demeti tipi 1 sikkede görülmektedir (Kat. No: 66). Sikkenin ön yüzünde görülen Zeus, sakallı bir şekilde gösterilip saçları ensesi kadar gelirken, arka yüzünde sembolleri arasında yer alan yıldırım demetine yer verilmiştir.

4.1.2. Kyzikos

MÖ 8. yüzyılın ortalarına doğru Miletos kolonisi olarak kurulan Kyzikos, günümüzde Erdek-Bandırma karayolunun 9. kilometresinde yer almaktadır (Sear, 1979: 357). Hellenistik ve Roma Dönemi'nde bölge içerisinde söz sahibi olma özelliği taşıyan kent; ilk sikke darplarını MÖ 6. yüzyılın ortalarında kyzikenes denilen elektron sikkeleriyle başlamış olup, MÖ 4. yüzyıla kadar da elektron sikkelerini darp etmeye devam etmiştir (Motor, 2010: 15; Koçhan ve Meral, 2015: 61; Arslan, 2020: 127). Propontis kıyılarında yer alan önemli ticaret şehirlerinden biri olan kent; ton balığı sembolüyle tanınırken elektron sikke darbını bıraktıktan sonra, Kore Soteira başı ve Apollon tipleriyle gümüş stater basımını da sürdürmüştür (Motor, 2010: 75, 76; Tekin, 2011: 40; Sayar, 2020: 731).

Kyzikos'da, Demeter ve Kore kültünün baskın olduğu destekleyen nümismatik verilerden (Ful, 2008: 136; Köker, 2003: 388) birisi de Parion'da gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında elde edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda ise Kyzikos sikkesinin Parion sikkesinin hem ön hem de arka yüzlerine sürfrap edildiği anlaşılmıştır. Sikkenin ön yüzünde yer alan Kore Soteira defne çelenkli olarak sağa doğru verilmiştir. Sikkenin arka yüzünde ise üstte bir monogram yer alırken, bucranium başı cepheden verilerek etrafı defne çelengi ile sınırlandırılmıştır (Kat. No: 6).

Çalışma kapsamında incelenen ve MÖ 3. yüzyıla tarihlenen Kyzikos sikkesinin, MÖ 350-300 yılına tarihlenen Parion darplı bronz bir sikkenin üzerine sürfrap edilmesi dikkate değerdir (Kat. No: 6). Birinci darbı Parion olan Apollon-boğa tipli bu sikke MÖ 350-300 yılları arasında Parion'da darp edilmiş ve oluşturulan

tipoloji sıralamasına göre daha sonraki dönemlerde mevcut verilere göre görülmemiş olması, bu tipin öneminin zamanla kaybolduğunu göstermektedir. Kyzikos kazılarında MÖ 2-1. yüzyıla tarihlenen Parion sikkelerinin bulunması (Köker, 2003: 391; Çizmeli Ögün, 2014: 184) her iki kent arasında Hellenistik Dönem’de bir etkileşimin olduğu göstermektedir. Parion sikkelerinin üzerine Kyzikos’un sürfrap edilmesi, Parion sikkelerinin önemini kaybettikten sonra Kyzikos tarafından değerlendirilip yeniden işlenerek kullanıldığının bir belirtisidir. Sikkelerin metal boyutu ve değeri dikkate alındığında çapının 20 mm olması ve Parion sikkeleri için oluşturulan birim sınıflandırmasında büyük birim olan A birimine yakın değere sahip olması; sikkelerin yeniden kullanımı daha cazip kılmış olmalıdır (Birimler için bk. Bölüm 4.6). Dönemin önemli ticaret merkezlerinden biri olan Kyzikos'un Parion sikkesine sürfrap etmesi, Parion'un çevre kentlerdeki ticaret merkezleriyle bağlantılı olduğunu gösterirken, Kyzikos'un sikke pulu üretiminde zorluk yaşadığı veya üretimi sırasında gerekli olan metalleri bulmak için zaman kaybetmek istemediğinin bir göstergesi olabilir.

4.1.3. Adramytteion

Bir liman kenti olma özelliği taşıyan Adramytteion; günümüzde Balıkesir ilinin Burhaniye ilçesine bağlı Ören yerleşkesinde bulunmaktadır. Strabon’dan almış olduğumuz bilgilere göre Adramytteion, Atinalılar (?) tarafından kolonize edilmiş ve Lydialılar tarafından kurulmuştur (Strabon, 13.1.51,65). Neolitik ve daha erken dönemler için pek fazla bilgi olmasa da MÖ 6. yüzyılda Pers hakimiyetinde kalan kent; MÖ 5. yüzyıldan sonra gelişerek bilinen ilk sikkelerini MÖ 4. yüzyılda darp etmiş olup MÖ 2. yüzyılda gümüş kistophorlar basmıştır (Beksaç, 2003: 85; Tekin, 2019: 214; Arslan, 2020: 125-126).

Parion’da gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında Adramytteion darphanesine ait MÖ 2-1. yüzyıl arasına tarihlenen Zeus-süvari tipinde 1 bronz sikke tespit edilmiştir (Kat. No: 67)

4.1.4. Pergamon

Günümüzde İzmir ilinin, Bergama ilçesinde yer alan Pergamon; Pindasos dağlarının güney eteklerinde bulunan tepe üzerine kurulmuştur (DAI, 2020; Pirson, 2022: 62). Kent, MÖ 10. yüzyıldan itibaren MÖ 5. yüzyıla kadar hemen hemen kesintisiz iskân görürken, MÖ 4. yüzyılın sonlarına doğru şekil almaya başlamıştır (Pirson, 2022: 64, 65). Philetairos’un MÖ 3. yüzyılda bağımsızlığını ilan etmesinden

sonra Hellenistik Dönem’de etkin bir rol oynayan kentin, II. Eumenes Dönemi’nde Athena ve Nikephorion lejantlı sikkeleriyle kentin ikinci bir Atina yapılmak istenildiği düşünülmektedir. Kent MÖ 2. yüzyılda III. Attalos’un vasiyetiyle Roma hakimiyetine girmiştir (Pekman, 1970: 33; Keleş, 2006: 234; Akşit, 2008: 103).

Parion’da ele geçen Pergamon darplı MÖ 133-67 aralığına tarihlenen kistophor (Kat. No: 68), Pergamon Krallığı’na ait nümismatik veri olması açısından da önemlidir. Parion’un, Pergamon Krallığı’nın egemenliği altında kaldığının bir göstergesi olan bu tür kistophorlar; II. Eumenes zamanında Pergamon’da, I Attalos zamanında ise Ephesos’da basılmaya başlayarak, Parion (Apameia?), Adramytteion, Thyateira, Smyrna, Sardeis Tralleis, Nysa gibi kentlerde darp edilmiştir (Mersan, 1847: 8-9; Kleiner and Noe, 1977: 86; Mørkholm, 1979: 53-58; Tulay, 2001: 54). Attalos Krallığı Dönemi’nde darphane sayısının Ionia, Lydia, Phrygia, Pontos ve Karia’daki şehirleri de kapsayacak bir şekilde genişletilmesi, bu tür kistophorların; kentler arasında ortak para birim olarak tercih edilmesine neden olduğu gibi kentler arasındaki ticari faaliyetleri de kolaylaştırmıştır (Kleiner and Noe, 1977: 10, 11; Mørkholm, 1979: 47). Aynı zamanda çalışma kapsamında tespit edilen darphaneler arasında Parion’un da aralarında bulunduğu kistophor üretimi yapan kentlerden Adramytteion ve Pergamon’un olması; Parion’da da bu iki kentin sikkelerinin ele geçmesi, Hellenistik Dönem’de kentler arasında ilişkilerinin ekonomik anlamdaki bir göstergesidir.

Pergamon’la ilgili olarak kentte ele geçen seramik örnekleri de Parion’un, Pergamon çevresi ile olan yakın ilişkileri ortaya koymaktadır. Hellenistik Dönem’de Pergamon ve çevresinde yer alan çeşitli atölyelerin MÖ 2. yüzyıl ile MS 4. yüzyıl aralığında özel kullanım amaçlı seramik kaplar haricinde sigillata üretimi gerçekleştirdiği bilinmektedir (Ergürer, 2015; 51). Bu tür atölyelerden biri olan ve Pergamon çevresinde üretim yapan merkezlerden Çandarlı’nın MS 1. yüzyıl ortası ile MS 4. yüzyıl arasına tarihlenen seramikleri Agora ve Dükkanlar yapısında ele geçmiştir (Ergürer, 2015). Pergamon darplı olan gümüş kistophorun ve Çandarlı seramiklerinin Agora’da tespit edilmesi, Roma Hamamı’nda çıkan mimari parçaların Pergamon heykeltıraşlık okulu etkilerini göstermesi (Keleş, 2015: 27); kentin Hellenistik, Roma ve Erken Bizans Dönemi’nde Pergamon ve çevresiyle gerçekleştirmiş olduğu ilişkileri gösteren arkeolojik verilerden birisi olarak da düşünülebilir.

4.1.5. Byzantion

Megara'nın gerçekleştirmiş olduğu kolonizasyon faaliyetleri sonucunda MÖ 7. yüzyıl dolaylarında kurulan Byzantion, sahip olduğu limanlar neticesinde tarım, balıkçılık, madencilik gibi alanlarla ekonomisini güçlendirmiştir (Boardman, 1980: 241, 242; Yavuz, 2014: 112-132). Çeşitli kabileler ve krallar tarafından istilalara maruz kalan kent, MÖ 5. yüzyılın sonlarına doğru kendi sikkelerini darp etmeye başlamış ve MÖ 3. yüzyılda Hellen dünyasının önemli kentlerinden birisi olmuştur (Yavuz, 2014: 321). Çeşitli kentlerle gerçekleştirmiş olduğu anlaşmalar neticesinde sikkeler darp eden Byzantion, MÖ 2. yüzyılda gümüş kistophorlar da darp etmiştir (Tekin, 2001: 21-27).

Byzantion kentine ait Demeter-cornucopiae tipinde, 1 bronz sikke çalışma kapsamında değerlendirilmiş ve MÖ 3-2 yüzyıllar arasına tarihlendirilmiştir (Kat. No: 69).

4.1.6. Amphipolis

Makedonya Bölgesi'nde yer alan ve II. Philip tarafından kurulan Amphipolis, bilinen en büyük ticaret merkezlerinden biri olurken aynı zamanda Büyük İskender adına sikke basan ilk darphanelerden birisi olmuştur (Bosworth, 1988: 244; Arslan, 2006: 486).

Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerden; Amphipolis darphanesine ait krali bir sikke tespit edilmiştir. II. Philip Dönemi'nde darp edilen Apollon-Süvari tipli bronz serilerinden biri olma özelliği taşıyan bu sikke, Cassander Dönem'inde Makedonya'da darp edilen II. Philip'in posthumous sikkesi olarak değerlendirilmiş ve MÖ 315-294 yılları arasına tarihlendirilmiştir (Kat. No: 70).

Büyük İskender'in ölümünden sonra Trakya'ya Lysimakhos'un atanması (Errington, 1990: 118) ve bilindiği kadarıyla MÖ 310 yılına kadar Lysimakhos adına çalışan bir darphanenin olmaması nedeniyle; Lysimakhos'un ihtiyaçlarını Makedonya'daki darphanelerden veya kent sikkelerinden karşıladığı bilinmektedir (Yağız, 2014: 671). Bu dönem ayrıca Cassander'in ve Lysimakhos'un kendilerine karşı gelebilecek tehditler için, düzenleyecekleri seferlerde ihtiyaç duyulabilecek giderleri, II Philip, Büyük İskender ve III. Philip'in altın ve gümüş posthumous sikkelerinden karşıladıkları bir dönemdi (Yağız, 2014: 671). Bu bağlamda; Parion'da ele geçen Amphipolis darplı II. Philip sikkesi; II. Philip'in posthumous bir sikkesi

olarak Parion'da, Lysimakhos hakimiyetinin bulunduğu dönem içerisinde de kullanım görmüş olabilirdi.

4.1.7. Phalasarna

Günümüzde Akdeniz'in kuzey batısında, Girit adasında yer alan ve liman kenti olma özelliği taşıyan Phalasarna; Erken Tunç Çağı'nda yaşamış olduğu doğal afetler sonucu terk edilmiş ve MÖ 8-7. yüzyıl arasında Dorlar tarafından yeniden kurulmuştur (Hadjidaki, 2020: 384). Phalasarna'nın komşu kentler ile gerçekleştirmiş olduğu anlaşmazlıklar neticesinde gücü zayıflamış, çevre kentler ve Roma ordusu tarafından tahribata uğramış ve mimari yapıları kısmen günümüze kadar ulaşabilmiştir (Frost and Hadjidaki, 1990; Hadjidaki, 2020: 390). Kent basmış olduğu sikkelerde sembolü olan Φ monogramına, tridente ve yunus balıklarına sıklıkla yer vermiştir (BMC Crete and the Aegean Island: 1, 4, 7).

Parion'da gerçekleşen kazı çalışmalarında ele geçen ve çalışma kapsamında değerlendirilen MÖ 3-2. yüzyıla tarihlenen Phalasarna darplı tek bir sikke bulunmaktadır (Kat No: 71). II. Eumenes Dönemi'nde, Pergamon Krallığı'nın çeşitli Girit kentleriyle birtakım ittifaklar yaptığı bilinirken (Svoronos, 1890, 269); Phalasarna darplı olan sikke için Pergamon Krallığı hakimiyetinde bulunan Parion'a, bu ittifakların yapıldığı bir dönem içerisinde Girit'teki tüccarlar tarafından ya da daha farklı bir yolla Geç Roma Dönemi'nde farklı kentler aracılığıyla da gelmiş olabileceği belirtilmektedir (Keleş ve Oyarçin, 2022: 24).

4.2. İkonografik Değerlendirme

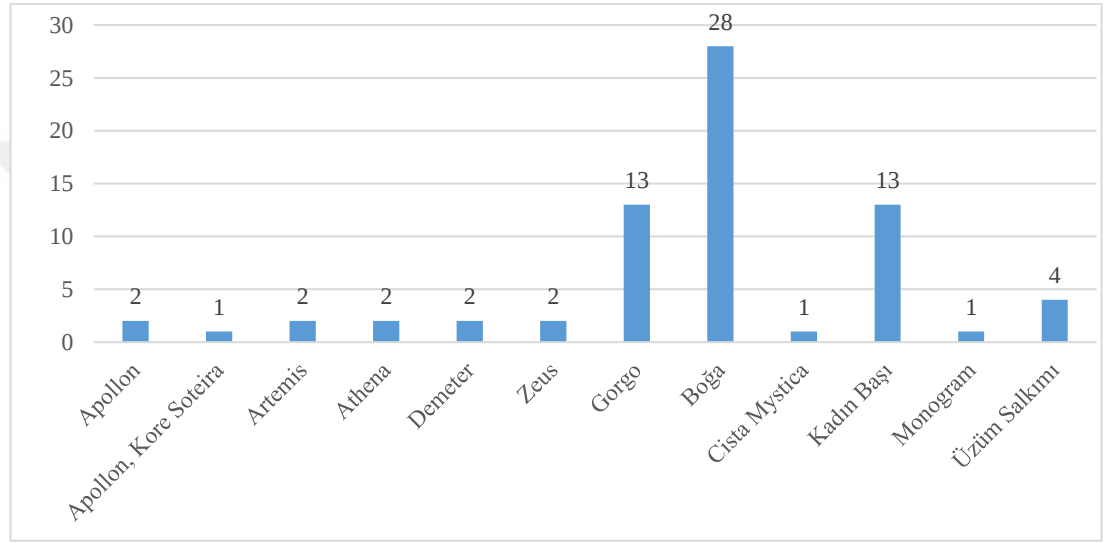
4.2.1. Ön Yüz İkonografisi

Parion'da 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen Geç Klasik-Hellenistik Dönem sikkelerinin ön yüz ikonografilerinde, toplam 11 sikkenin üzerinde tanrı ve tanrıça tasvirlerine yer verilmiştir. Apollon, biri çift darp olmak üzere 3 sikkede (Kat. No: 6, 46, 70); her biri 2 adet olmak üzere Zeus (Kat. No: 66, 67), Artemis (Kat. No: 47, 48), Athena (Kat. No: 49, 50) ve Demeter (Kat. No: 42, 69) toplam 8 sikkede; Kore Soteira ise sürfrap edilen bir sikkede görülmektedir (Kat. No: 6).

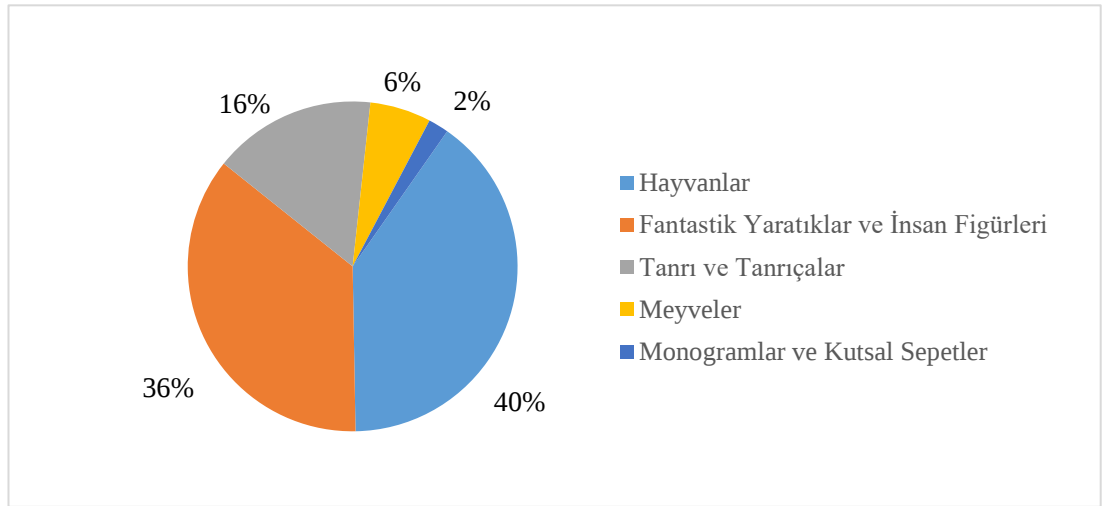
Parion'un erken dönem sikkelerinin ana ikonografisinde yer alan fantastik yaratıklardan Gorgo betimi, 13 sikkenin ön yüzünde yer almaktadır (Kat. No: 1-5, 51-58). Hayvan olarak boğa tasviri ise toplam 28 sikkenin ön yüzünde tercih edilmiştir

(Kat. No: 7-34). Üzüm salkımı 4 (Kat. No: 62-65), cista mystica 1 (Kat. No: 68), kadın başı ise 13 sikkede (Kat. No: 35-41, 43-45, 59-61) karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ikonografik unsurlar haricinde 1 sikkede ise sadece Φ monogramı tek başına yer almaktadır (Kat. No: 71).

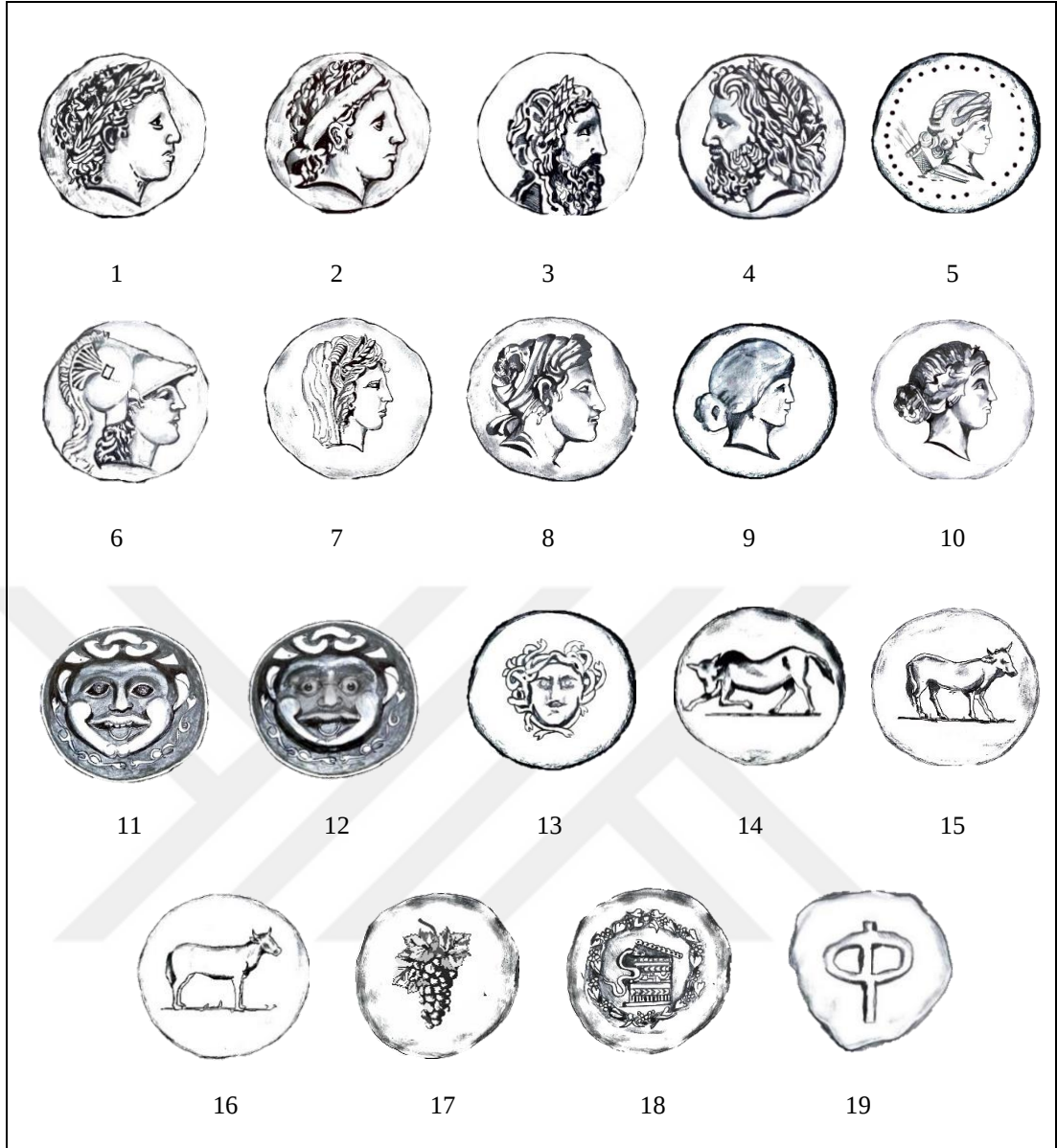
Araştırma kapsamında değerlendirilen sikkelerin ön yüzlerinin %40'ını hayvan tasvirleri, %36'sını fantastik yaratıklar ve insan figürleri, %16'sını tanrı ve tanrıçalar, %6'sını meyveler, %2'sini ise monogramlar ve kutsal sepetler oluşturmaktadır (Şekil 4.5-7).

Şekil 4.5. Katalog içerisinde yer alan sikkelerin ön yüzlerinde tercih edilen tipler ve sayısı

Şekil 4.6. Sikkelerin ön yüzlerinde görülen ikonografilerin, kategorilerine göre yüzdelik dağılımı

Şekil 4.7. Sikkelerin ön yüzlerinde yer alan ikonografilere göre oluşturulan tipoloji

4.2.1.1. Tanrılar

4.2.1.1.1 Apollon

Grek mitolojisinde güneş, müzik, sanat, dans, spor ve sağlık gibi farklı alanlarda genellikle elinde lir ve defne yapraklarıyla birlikte karşımıza çıkan Apollon; Zeus ve Leton'un oğlu olarak bilinmektedir (LIMC 2, 1: 207; LIMC 2, 2: 206; Seaby, 1966: 12, 13; Graves, 2010: 83, 90; Bulfinch, 2011: 85, 802; Grimal, 2012: 71; Strabon, 14.1.6; BMC Macedonia, 40). Yunus balığı, karga, ok ve yay ile de genellikle Apollon'un kurtarıcı ve cezalandırıcı yönleri gösterilmiştir (Şener, 2022: 345-347).

Apollon, çalışma kapsamında değerlendirilen 3 bronz sikkenin ön yüzünde 2 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 6, 46, 70). Tip 1 içerisine giren sikkelerde

Apollon, defne çelenkli gösterilmiştir (Şekil 4.7 No: 1). Apollon'un çelenginde yer alan defne yaprakları; edebi ve sanatsal başarıların bir sembolü haline gelerek hastalıklara karşı olan koruyucu özellikleriyle kutsal sayılmış ve Apollon'a atfedilmiştir (Diodorus, 1.17; Hall, 1996: 148).

Apollon, tip 2 içerisine giren sikkelerde ise tainia bağlı betimlenmiştir (Şekil 4.7 No: 2). Pausanias tarafından Apollon'un çeşitli tasvirlerinde de yer aldığını belirtilen tainia ise (Pausanias, 1. 8. 4); saçların formunu koruyan bir bant türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Tulay, 2001: 195).

Çalışma kapsamında değerlendirilen Parion darplı sikkelerde Apollon'un tip 1 olarak tasvir edildiği 2 sikke bulunmaktadır (Kat. No: 6, 46). Bu sikkelerde Apollon başı sağa doğru tasvir edilmiştir. Parion, bilinen defne çelenkli Apollon tasvirini en erken, MÖ 350-300 yılları arasına tarihlenen çift darplı bir sikkenin 1. darbında (Kat. No: 6), en geç ise MÖ 200-45 yılları arasında tercih etmiştir (Kat. No: 46). Apollon'un tip 2 olarak tasviri ise Amphipolis darplı, MÖ 315-294 yılları arasına tarihlenen 1 sikkede görülmektedir (Kat. No: 70).

Apollon'un çalışma kapsamında değerlendirilen ve MÖ 350-300 arasına tarihlenen Parion sikkelerin ön yüzünde tespit edilebilen tek tanrının olması, kentte Apollon tapınının MÖ 4. yüzyılda da olduğunu göstermektedir. Ayrıca Parion'da bulunan ve Geç Klasik Dönem'e tarihlenen terrakotta figür kalıbında Apollon Kitharodos'un yer alması da (Keleş ve Çelikbaş, 2022; 20, 21), kentteki Apollon tapınınının varlığını güçlendirmektedir. Grek mitolojisinde tapınım gören tanrılar arasında ve dini ritüellerin gerçekleştirildiği kurban sahnelerinde en çok tasvir edilen tanrılardan birisi olan Apollon (Ashton vd., 1998: 38; Simon, 2016: 19); Parion kazılarında çıkan çeşitli figürinler üzerinde ve araştırmacılar tarafından impression veya pul olarak tanımlanan aplik sikkenin ön yüzünde de yer aldığı görülmektedir (Tavukçu, 2006: 28; Başaran ve Kasapoğlu, 2014: 124; Keleş, 2014: 124; Kasapoğlu, 2015: 173, 176, 179, 180. 398, 399).

Kazı çalışmalarında henüz tespit edilemese de MÖ 2. yüzyıla tarihlenen Demeter'in ön yüzünde yer aldığı gümüş tetradrahmi sikkelerin arka yüzünde Apollon ile birlikte ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΑΚΤΑΙΟΥ ΠΑΠΑΝΩΝ lejantları görülmektedir (Ashton vd., 1998: 42, 43; Keleş 2014: 124; Evans, 2020: 95-97; BMC Mysia, 61-62). Bu bağlamda yaklaşık olarak MÖ 2. yüzyıla tarihlenen Parion'un gümüş sikkeleri üzerinde görülen ve kıyıda yaşayan, kıyıda bulunan gibi anlamlara gelen ΑΚΤΑΙΟΥ

lejanı (Ful, 2021:165, 171); Parion'da Apollon Aktaios kültünün var olduğunun bir göstergesidir. Aktaios'un, Artemis ile Aktaion mitolojisi ile bağlantılı olabileceği de düşünülürken (Keleş ve Çelikbaş, 2022: 28), Hermes'in ve Dionysos'un da Aktaios epitetlerinin olduğu bilinmektedir (Stella, 1958: 35).

4.2.1.1.2 Zeus

Gökleri gürleten, öfkeli olduğunda toprakları inleyen, insanların sığındığı kutsal alanları olan ve kurtarıcı olarak bilinen Zeus (Strabon, 12.5.2; Homeros, 2. 780-790; Ksenophon, 1.8.16) birçok kültürde farklı epitetlerle karşımıza çıkmaktadır. Genellikle atribütleri arasında kartal, yıldırım demeti ve asa gibi ikonografik unsurlarla görülen Zeus, çoğu mitosun oluşmasında etkin bir rol oynamıştır (Seaby, 1966: 17; LIMC 8, 1: 310).

Zeus, Parion'da 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında elde edilen MÖ 200-45 ve MÖ 2-1. yüzyıla tarihlenen 2 bronz sikkenin ön yüzünde 2 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 66, 67). Her iki tipte de başında defne çelengi ile gösterilen Zeus; tip 1'de kısa saçlı, uzun ve gür sakallarıyla sağa doğru verilerek Adramytteion darphanesi tarafından tercih edilirken (Kat. No:67, Şekil 4.7 No: 3); tip 2'de ise kısa sakalları ve kıvrıkcık saçlarıyla sola doğru gösterilerek Parion tarafından tercih edilmiştir (Kat. No: 66, Şekil 4.7 No: 4).

4.2.1.2. Tanrıçalar

4.2.1.2.1. Artemis

Genellikle insanlığa avcılığı öğreten, veba ve ölüm yayan bir tanrıça olarak ok ve yay gibi unsurlarla, doğa başta olmak üzere birçok alan karşımıza çıkan Artemis; Zeus ile Leton'un kızı ve Apollon'un kardeşidir (Homeros, 5. 55: 6. 200-205: 9.520-540: 20.65-75: 24.605-620; Homeros, 5.120-125: 11.170, 320, 325; Smith, 2013: 78; Ksenophon, 4.2.20).

Artemis, kentte gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen heykel parçaları, mermer blokları ve seramikler gibi farklı arkeolojik veriler üzerinde de görülmüştür (Ergürer, 2013: 84; B. E. Kasapoğlu, 2013: 103; Başaran, 2016: 110; Kasapoğlu ve Başaran, 2021: 260, 261). Grek mitolojisinde Eos ile Astraeus'un oğluna, bazen ise sabah yıldızına denildiği bilinen, ışık veren veya ışık taşıyan anlamlarında kullanılan Phosphoros'a kelimesinin MS 2. yüzyıla tarihlenen bir adak stelinde geçmesi;

Parion'da Artemis'in Phosphoros epiteti ile tapınım gördüğünün de bir göstergesidir (Frisch, 1983: 9, 10; Albayrak, 2008: 46; Grimal, 2012: 241, 634; Ful, 2021: 166).

Katalog içerisinde yer alan sikkeler içerisinde ise Artemis, MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenen 2 bronz sikke üzerinde yer almaktadır. Bu sikkelerde Artemis, başlıklı ve kolyeli olarak tek bir tipte gösterilmiştir (Şekil 4.7 No: 5). Artemis her iki sikkede sağa doğru verilirken, omzunda oku ve sadağı ile birlikte tasvir edilmiş ve etrafı noktalı bordür ile sınırlandırılmıştır (Kat. No: 47-48). Kente Artemis'e; zor durumda kalan kişilere rehberlik ettiği düşünülerek tapınım görmüş olabileceği belirtilmektedir (Ful, 2021: 171).

4.2.1.2.2. Athena

Metis'in gebe kalmasıyla Zeus tarafından yutulan ve Hephaistos yardımıyla Zeus'un başından doğan Athena; şehirlerin ve insanların koruyucusu, akıl ve zekâ tanrıçası olarak bilinirken genellikle kalkan, mızrak, miğfer, baykuş, zeytin dalı, yıldırım demeti, yılan ve altar gibi ikonografik unsurlarla tasvir edilmiştir (Hesiod, 13.11; Brown, 1952: 140; Seaby, 1966: 13; Deacy, 2016: 64,65).

Katalog kapsamında değerlendirilen 2 bronz sikkenin ön yüzünde yer alan Athena, Korinth miğferli olarak tek bir tipte karşımıza çıkmaktadır. Athena'nın başında yer alan miğfer, bilindiği kadarıyla ilk defa Korinth sikkelerinde görülmesinden dolayı Korinth miğferi olarak adlandırılmıştır (Tulay, 2001: 121). Athena'nın bu tipteki tasviri MÖ 200-45 yılları arasında Parion darplı sikkeler üzerinde başı sağa doğru bir şekilde verilerek kullanılmıştır (Kat. No: 49, 50; Şekil 4.7 No: 6). Kentin, Athena'ya bir tapınım göstermesiyle ilgi elimizdeki verilerin yetersiz olması nedeniyle net bir şey söylemek şimdilik zor olsa da olasılıkla Hellenistik Dönem'de sahip olduğu jeopolitik konumu nedeniyle kenti savaşlardan koruyan bir tanrı düşüncesiyle sikkelerinde Athena'ya yer verilmiştir. Aynı zamanda Atina'nın koruyucu tanrıça olarak Athena'yı seçmesi ve Parion'un aynı zamanda MÖ 5. yüzyılda Atina ile olan ilişkileri dikkate alındığında; tanrıçanın Peloponnessos Savaşları'ndaki gücüne ve inancına atıfta bulunulduğu da düşünülebilir.

4.2.1.2.3. Demeter

Kronos ile Rheia'nın kızı olan Demeter; buğday başağı, meşale ve nar gibi unsurlarla tasvir edilirken güzel örgülü saçlarıyla ekinlerin, buğdayın, bolluğun ve bereketin tanrıçası olarak hemen hemen tarımın olduğu çoğu kentte tapınım görmüştür

(Cole, 1994: 201, 202; Rosenber, 2003: 46; Erhat, 2007: 85, 86; Homeros, 14. 325-330; Homeros, 5.120-125). Parion'da gerçekleşen kazı çalışmalarında ele geçen arkeolojik verilerde Demeter tasvirleri; figürinler üzerinde ve Hades'in Persephone'yi yer altına kaçırdığı sahnenin tasvir edildiği scaenae fronsa ait mimari parçalar üzerinde de karşımıza çıkmaktadır (Kasapoğlu, 2015: 167, 168; Başaran, 2016: 107).

Demeter'in; 2005-2019 yılları arasındaki kentte gerçekleştirilen kazı çalışmalarında, tanımlanabilen 2 bronz sikkenin ön yüzünde kullanıldığı tespit edilmiştir (Kat. No: 42, 69). Her 2 sikkede de Demeter başı örtülü ve çelenkli olarak tek bir tipte tasvir edilirken başı sağa doğru verilmiştir (Şekil 4.7 No: 7). Bu sikkeler içerisinde Demeter'i Byzantion; MÖ 3-2. yüzyıllar arasına tarihlenen sikkelerinde tercih ederken (Kat. No: 69), Parion ise yaklaşık olarak MÖ 2. yüzyıla tarihlenen sikkelerinde tercih etmiştir (Kat. No: 42). Olasılıkla Parion sikkeler üzerindeki Demeter'i, kentin sahip olduğu tarımsal ürünlerdeki bolluk ve bereket nedeniyle tercih edilmiş olmalıdır.

4.2.1.2.4. Kore Soteira

Genç kız anlamına gelen Kore (Persephone), Demeter'in kızıdır (Çelgin, 2018: 447). Zeus ile Demeter'in evliliğinden olan Kore genellikle Hades tarafından yer altına kaçırılmasıyla bilinmektedir (Daly, 2004: 39). Kore'nin, tek olarak Soteira epiteti ile veya Demeter ile birlikte başta Kyzikos olmakla beraber farklı coğrafyalarda da tapınım gördüğü düşünülmektedir (Zuntz, 1971: 77; Güray, 2018: 61). Tanrıçanın, Rhyndakos kıyılarında yer alan kayaları Kyzikos'a atmaya çalışan devlere ve kuşatmalara karşı kenti koruduğu düşüncesiyle Soteira isminin verdiği tahmin edilmektedir (Martin, 2003: 116; Motor, 2010: 127, 178).

Kore Soteira, Parion sikkesi üzerine Kyzikos tarafından sürfrap edildiği görülen bir sikkede karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 6). Soteira, Kyzikos darplı olan ve MÖ 3. yüzyıla tarihlenen sikkenin ön yüzünde, başı örtüyle sarılı bir şekilde verilmiş olup tek bir tipte tercih edilmiştir (Şekil 4.7 No: 8).

4.2.1.3. İnsan Figürleri

4.2.1.3.1 Kadın Başı

Kadın başı, çeşitli araştırmacılar tarafından Kore, Demeter veya Persephone ile de ilişkilendirilmiştir (Özbil, 2017: 221; HCC, 1901: 274). Kadın başının Demeter olabileceği akıllara gelirken, bilinen Parion darplı Demeter tasvirli sikkelerin arka

yüzünde buğday başağı yer aldığından dolayı bu sikkelere kadın başı başlığı altında yer verilmiştir; ancak, Parion sikkelerindeki kadın figürlerinin kimliği tam olarak nümismatik veriler çerçevesinde netlik kazanamamıştır.

Çalışma kapsamında Parion’da ele geçen tanımlanabilen 13 bronz sikkenin ön yüzünde kadın başı tespit edilmiştir (Kat. No: 35-41, 43-45, 59-61: Şekil 4.7 No: 9, 10). Ele geçen kadın başlı sikkeler, arka yüzünde yer alan ikonografilere göre farklı tarihlerde darp edilmiştir. Bu sikkeler üzerinde kadın başları tek başlarına verilirken, bazılarında noktalı bordür ile birlikte gösterilmiştir. Değerlendirilen sikkelerde kadın başları sağa doğru verilirken, 3 farklı varyasyonu (A-B-C) tespit edilmiştir.

Tip 1A: Toplam 7 sikkede karşımıza çıkmakta olup, MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Kat. No: 35-41). Bu sikkelerin 4 tanesinde sadece kadın başı yer alırken (Kat. No: 35-38), 3 tanesinde çevresi noktalı bordürle sınırlandırılmıştır (Kat. No: 39-41).

Tip 1B: Kadın başının etrafında noktalı bordüre yer verilmiş olup, MÖ 2. yüzyıla tarihlenen 3 sikkede tespit edilmiştir (Kat. No: 43-45).

Tip 1C: Kadın başı tek başına verilmiş olup, MÖ 200-45 aralığına tarihlenen 3 sikkede üzerinde görülmektedir (Kat. No: 59-61).

4.2.1.4. Fantastik Yaratıklar

4.2.1.4.1 Gorgo

Hesiod’un aktarımlarına göre Keton; Phorkys ile olan evliliğinden Sthenno, Euryale ve aralarında tek ölümlü olan Medusa’nın yer aldığı Gorgoları dünyaya getirmiştir (Hesiod, 270, 333-337). Aiskhylos’un ifadesine göre ise Gorgolar; görenlerin soluğunu kesen, ejderha kanatlı bir görünüme sahiptir (Aiskhylos, 34). Genellikle saçları yılanlarla kaplı, domuz dişli, dili dışarıya sarkık olarak tasvir edilen Gorgolar, apotropeik özellikleriyle bilinmektedir (Room, 2003: 142-144). Gorgolardan en fazla bilinen Medusa; Perseus tarafından öldürülmesiyle, Athena tarafından saçlarının yılanla çevrilip cezalandırılmasıyla ve Poseidon ile olan birlikteliğiyle ün salmıştır (Diodorus, 3.54.7, 3.55.4; Hornblower and Spawforth, 1999: 643; Grimal, 2012: 213, 214, 658).

Çalışma kapsamında incelenen sikkeler üzerinde 2’si gümüş (Kat. No: 1, 2); 11’i bronz olmak üzere (Kat. No: 3-5, 51-58) Gorgo tasvirleri toplam 13 sikkede karşımıza

çıkılmaktadır. Parion darplı olan bu sikkelerde ise Gorgo; cepheden verilerek 3 farklı tipte gösterilmiştir.

Tip 1: Gorgo bu tipte; saçları örgülü, hafif açık alnı ve yukarı kalkık ince kaşlarıyla gösterilmiştir. Gorgo'nun açık gözleri, kalın burnu ve şişkin yanaklarıyla zenginleştirilmiş hafif tebessümlü yüz ifadesi de ayrıca dikkat çekmektedir. Dilinin dışarıda olması nedeniyle daha korkutucu hal alan Gorgo, yanaklarından çenesine kadar incelen bir yüz anatomisine sahiptir. Gorgo'ya ayrıca etrafında yer alan küçük yılan motifleri de eşlik etmektedir (Şekil 4.7 No: 11). Gorgo'nun bu tipi MÖ 400-350 yılları arasına tarihlenen 1 gümüş sikkede görülmektedir (Kat. No: 1).

Tip 2: Gorgo tip 1'de olduğu gibi bu tipte de saçları örgülü, hafif açık alnı, kalın burnu ve şişkin yanaklarıyla korkutucu bir görünümde tasvir edilmiştir. Tip 1'den farklı olarak Gorgo bu tipte, kaşları kalın ve sarkık, gözleri yuvalarından dışarıya fırlamış gibi açık gösterilmiştir. Gorgo, ayrıca dil ucu dışarıda, oval bir çene, sert ve donuk bir yüz ifadesinde, etrafında yer alan küçük yılanlarla oluşturulan motiflerle birlikte tasvir edilmiştir (Şekil 4.7 No: 12). Bu tip ise MÖ 400-350 yılları arasına tarihlenen 1'i gümüş (Kat. No: 2), 3'ü bronz (Kat. No: 3-5) olmak üzere toplam 4 sikkede görülmektedir.

Tip 3: Gorgo'nun saçlarındaki yılanlar bu tipte, başında çenesine kadar dağınık bir şekilde ve çenesinde düğüm halini alır gibi gösterilmiştir. Aynı zamanda geniş alın, ince ve hafif kalkık kaş yapısıyla birlikte verilen Gorgo; açık gözlere ve sert bakışlara sahiptir. Uzun ince burnu, hafif dolgun yanakları ve kapalı ağzıyla şaşkınlığa uğramış gibi donuk bir surat ifadesiyle gösterilen Gorgo; üçgen bir çeneye sahip yüz profiliyle tasvir edilerek, etrafı noktalı bordürle sınırlandırılarak sikke üzerine darp edilmiştir (Şekil 4.7 No: 13). Gorgo'nun bu tipi; MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenen toplam 8 bronz sikkede görülmektedir (Kat. No 51-58).

Kazı çalışmaları sırasında ele geçen Parion darplı sikkelerde tespit edilen 19 ana tip içerisinden Gorgo-boğa tasvirli sikkelerin, çeşitli sikke kataloglarında MÖ 4 yüzyıla tarihlenmesi nedeniyle (SNG Cop. Mysia, 267; SNG France 5, 1356) Parion'un Gorgo-boğa tipindeki Gorgo'yu yeniden incelemek yerinde olacaktır. Parion'da ele geçen çeşitli arkeolojik veriler üzerinde karşımıza çıkan Gorgo; impression altın sikkede (Keleş, 2014: 124, 128; Çelikbaş, 2016: 102, 103), mermer blokta (Yılmaz ve Yılmaz, 2023: 83), gladyatör tipli savaşçı kukla figürinlerindeki

kalkanlarda ve seramikler üzerinde görülmektedir (Kasapoğlu, 2015: 493-495; Kasapoğlu, 2019: 218, 394, 528).

Trakya-Makedonya Bölgeleri'nde ele geçen definelerde de Gorgo tasvirlerinin görülmesi, Parion sikkelerinin yakalamış olduğu popülaritenin bir göstergesi olması bakımında önemlidir. Bu sikkeler ise Parion MÖ 500-490 yılları arasında basmış olduğu ön yüzde Gorgo, arka yüzde incus betiminin yer aldığı gümüş hemidrahmillerden oluşmaktadır (Yağız 2020: 872; Keleş, 2021: 455). Bu bakımdan tip 1 ve tip 2'deki Gorgo tasvirli sikkeler, Kılıçlar ve TAM 1968 definelerinde yer alan görülen Gorgoların örgülü saçları, kalın burunları ve yuvalarından dışarıya fırlamış gibi görülen gözleriyle ikonografik benzerliklere sahiptir. Tip 1 ve tip 2'de yer alan Gorgoların arka yüzünde görülen boğa tasvirleri, kazı çalışmaları sırasında bulunan MÖ 350-300 yılına tarihlenen sikkelerin arka yüzlerinde görülen boğa tasvirlerinin duruş şekilleriyle de ikonografik benzerlikler taşımaktadır. Her ne kadar sikke kataloglarında bu sikkeler MÖ 4. yüzyıla tarihlenmiş olsa da (SNG Cop. Mysia, 257-267; SNG France 5, 1356) tip 1-2'deki sikkelerin definelerdeki Gorgo tasvirlerindeki yüz anatomileri ve boğaların duruş pozisyonlarındaki benzerlikler dikkate alındığında, MÖ 400-350 arasında darp edilmiş olmalıdır.

Tip 3 içerisinde yer alan 8 sikkedeki Gorgo betiminin (Kat. No: 51-58), tip 1 ve tip 2 de görülen Gorgolardan daha farklı bir yüz anatomisine sahip olduğu dikkat çekmektedir. Tip 1 ve tip 2'de Gorgo etrafında yer alan yılanların, tip 3'te Gorgo'nun saçlarından başlayarak çenesine kadar dağınık bir şekilde verildiği görülmektedir. Gorgo tip 3'te; diğer tiplerden farklı olarak, yüz anatomisinin ovalimsi formdan üçgen bir forma doğru, daha çok insanımsı bir görümüne gidildiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber tip 1 ve tip 2'nin arka yüzünde görülen ΠΑΠΙ lejantlarına, tip 3'te ΠΑΠΑΝΩΝ lejantının da dahil edilmesi, sikkelerde ikonografiler dışında lejantlarında da değişikliğe gidildiğini desteklemektedir. Parion'un MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenen sikkelerinin arka yüzlerinde tercih edilen baykuş, kartal, üzüm gibi yeni tiplerin arasında, sikkelerin ön yüzünde tercih edilen Gorgo'nun tip 3'teki gibi tasvirinin yer alması; sikke tiplerinde yaşayan değişimin ayrıca başka bir kanıtıdır.

Parion'un, MÖ 500-490 tarihlenen Kılıçlar ve TAM 1968 definelerindeki sikkeleri ve çalışma kapsamında değerlendirilen MÖ 400-350 yıllarına tarihlenen sikkelerindeki Gorgo tasvirlerinin (tip 1-2); MÖ 200-45 yılları arasında donuk ve şaşkınsı bir yüz ifadesi kazandığını (tip 3) ve genel anlamda insanımsı bir görünüme

sahip olduğunu söylenebilir. Tip 3'te yer alan bu stilistik görünümün Hellenistik Dönem etkisinin gelişmesiyle Parion sikkelerinde MÖ 200-45 yılları arasında kullanım görmesi mantıklıdır. Ayrıca Roma Hamamı'nda kireç ocağının altında bulunmuş olan mermer blok üzerinde yer alan Gorgo'nun yüz anatomisinin Geç Hellenistik-Erken Roma Döneminin stilistik özelliklerini yansıtmaları (Yılmaz ve Yılmaz, 2023: 83) Gorgo tasvirinin Parion için olan önemini göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir unsur ise Parion'un MÖ 5-4. yüzyıldan sonra yeniden MÖ 200-45 aralığına tarihlenen sikkelerinin ön yüzünde görülen Gorgo'ya, arka yüzlerinde baykuş ve kartal gibi ikonografilerin eşlik etmesidir. Çünkü sikkelerin arka yüzünde yer alan kartalın, uçuşuna göre kehanet belirtisi olarak yorumlanmasına, baykuş'un ise kentin Athena tarafından korunduğunun düşünülmesine sebep olabilirdi. Her ne kadar kent MÖ 200-45 yılları arasında Hellenistik krallıkların yönetimi altında kalsa da verimli topraklarıyla sahip olduğu bolluk ve bereket nedeniyle diğer kentlerden ve krallıklardan bağımsız olmak istediğinin bir propagandasını yapmış olma ihtimali yüksektir. Bu durum kentin sahip olduğu jeostratejik konumla birlikte değerlendirildiğinde, Parion'un sikkelerde Gorgo'ya yer vermesi; kente gelebilecek olan saldırılara karşı Gorgo'nun koruyucu bir rol üstlendiği ve saldırıları karşı kenti koruyabileceği düşüncesiyle sikkelerde güç ve koruma sembolü olarak kullanılmış olabilir. Ancak Parion'un sikkelerde ne için Gorgo kullandığına dair spesifik bir cevap vermek için arkeolojik ve epigrafik belgeler henüz yeterli değildir.

4.2.1.5. Hayvanlar

4.2.1.5.1 Boğa

Boğa'nın; kutsal sayıldığı, Alpheus, Apollon, Erekhtheus, Poseidon ve Zeus gibi tanrılara kurban olarak sunulduğu, hediye verildiği ve ayrıca derilerinden kalkanların yapıldığı bilinmektedir (Diodorus, 1.21; Apollodorus, 1.9.22-23; Herodotos, 6. 76; Homeros, 1.40, 315: 2. 550: 11.725; Homeros, 1.25: 3.5-10: 3.175 Ksenophon, 2.2.9). Aynı zamanda Artemis'in boğa bakışlı, boğa görünümlü, boğaları gözetim altında tutan gibi anlamları taşıdığı belirtilen Tauropolos epiteti ile tapınım gördüğü, Dionysos'a ise bazen boğa denildiği belirtilir (Dowden, 1898: 18; Plutarch, 36,37; Larson, 1995: 184; Albayrak, 2008: 50). Ayrıca Akheloos'un Herakles tarafından boğulacakken boğa kılığına girmesi, Aristaios'un kehanetlere göre boğa kurban ederek bağışlandığını anlaması, Aison'un boğa kanı içerek zehirlenmesi,

Herakles'in görevleri arasında geçen Girit boğasını yakalaması, Zeus'un boğa kılığına girerek Europe'yi kaçırması, Ares'in bir boğaya dönüşmesi ve Paris'in bir boğa ile yarışmalara katılması; Grek kültüründeki boğanın önemini anlatması bakımında dikkate değerdir (Smith, 1883: 163; March, 2001: 588 ; Erhat, 2007: 22, 23, 55; Huber, 2009: 69; Graves, 2010: 831, 834; Grimal, 2012: 186; Powell, 2015: 398.).

Parion'da ele geçen kandiller üzerine Zeus'un, Europe'yi kaçırma sahnesinin işlenmesi (Yılmaz, 2012: 109, 115, 117) insanların bu tür mitoslara yaşamsal faaliyet alanları içerisinde yer verdiğinin bir göstergesi olurken, Güney Nekropolis'te (Tavşandere) tespit edilen altın kolye uçlarında boğanın yer almasıyla da (H. Kasapoğlu, 2013: 201) boğa tasvirli eşyaların kent ritüellerinde etkin bir rol oynadığını göstermektedir.

Doğada eril prensibin en güçlü sembollerinden biri olan boğa (Hall, 1996: 12), çalışma kapsamında değerlendirilen toplam 28 bronz sikkenin ön yüzünde, 3 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır. Bu tiplerden ilki; başı ve boynu aşağıya doğru eğik, dizi bükük, saldırmaya hazırlanan bir boğa şeklinde betimlenmiştir. Boğa bu görünümde Aristoteles'in de dediği gibi sanki toynaklarıyla toprağı eşeleleyen bir boğa gibi tasvir edilmiştir (Aristoteles, 9.32.1). Sikke kataloglarında diz çökmüş veya toslayan olarak adlandırılan bu tipteki boğalar (BMC Mysia: 51, 52; SNG Cop. Mysia: 268, 269; SNG France 5: 1392, 1393), ikonografik duruşu ve özellikleri nedeniyle çalışma kapsamında "Güreşen Boğa" olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.7 No: 14). İkinci tipte ise boğa; üç ayağı da yere basan, bir ayağı adım atar gibi ileriye doğru bakarak tasvir edilmiş ve "Yürüyen Boğa" olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.7 No: 15). Üçüncü ve son tip olan boğa ise; dört ayağı yere basarken ileriye doğru bakarak tasvir edilmiş olup "Duran Boğa" olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.7 No: 16).

Tip 1 / Güreşen Boğa

Toplam 18 sikkenin ön yüzünde karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 11-14, 21-34). Kazı çalışmalarında elde edilen sikkelerin ön yüzlerine göre Parion; Güreşen Boğa olarak adlandırılan sikkeleri MÖ 350-300 yılları arasında tercih etmiş ve 2 varyasyonda (A-B) kullanmıştır.

Tip 1A: Boğa sağa doğru verilmiştir, 4 bronz sikkede görülmektedir (Kat. No: 11-14).

Tip 1B: Boğa sola doğru verilmiştir, 13 bronz sikkede kullanılmıştır (Kat. No: 21-33). Bir sikkede ise etrafı noktalı bordür ile sınırlandırılarak verilmiştir (Kat. No 34).

Tip 2 / Yürüyen Boğa:

Parion darplı MÖ 350-300 yılları arasına tarihlenen toplam 6 bronz sikkenin ön yüzünde karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 15-20). Bu sikkelerde ise boğa tasvirleri sağa doğru verilmiştir.

Tip 3 / Duran Boğa:

MÖ 350-300 yıllar arasına tarihlenen Parion darplı toplam 4 bronz sikkenin ön yüzünde karşımıza çıkmaktadır. Bu sikkeler üzerindeki boğaların ise sağa doğru gösterildiği tespit edilmiştir (Kat. No: 7-10).

Çalışma kapsamında değerlendirilen Parion darplı sikkelerde her 3 tipte de görülen boğa tasvirleri, MÖ 350-300 yılları arasına tarihlenen sikkelerinin ön yüzünde sıklıkla tercih edilmiştir. Parion sikkelerinde boğaya sıklıkla yer verilmesi ve bronz sikkelerin ön yüzünde görülen tek hayvan olması açısından önemlidir. Bu bakımdan Parion'un, sikkelerde boğa tasvirlerini neden kullandığını ve neden aynı tarihlerde farklı tiplerle tercih edildiğini ayrıca incelemek yerinde olacaktır.

Anadolu'da farklı dönemlerde darp edilen sikkeler üzerinde görülen hayvan ikonografilerinde değişikliklerin yaşandığı bilinmektedir. Bu bağlamda Arkaik Dönem'de sikkelerin ön yüz veya arka yüzlerinde genellikle evcil hayvanlar, deniz canlıları, bitkiler, insan yüzlü boğalar ve griphon gibi karışık yaratıklar tercih edilmiştir. Bu tür ikonografilerin yer aldığı sikkelerde, hayvanlar: başı geriye döndürülmüş, eğilmiş, diz çökmüş veya otlarken tasvir edilerek sikkenin boyutlarına göre şekillendirilmiştir. Klasik Dönem'de ise işçiliğin gelişmesiyle yürüyen, diz çöken ve otlayan hayvanlar gibi hareket halinde olan çeşitli hayvanların sikkelere ikonografik olarak yansıdığı, Hellenistik Dönem'de de çeşitli kent sikkelerinde yer alan hayvanların, tanrı ve tanrıçalarla birlikte kullanıldığı bilinmektedir (Atlan, 1993: 17, 18, 38, 47).

Parion'un sikkeler üzerinde boğayı kullanmasında etkili olabilecek faktörlerden biri kentin kurucu olarak Paris'i seçmiş olmasıdır. Her ne kadar kentin isminin kimden geldiği tam anlamıyla netlik kazanamasa da isminin İasion'un Demeter'den olma oğlu Parius'tan veya Troya Kralı Priamos'un küçük oğlu Paris'ten aldığı belirtilmektedir

(Frisch, 1983: 56; Başaran, 2005: 20). Grek mitolojisinde Paris'in bir boğa ile yarışmalara katılması (March, 2001: 588; Graves, 2010: 834) ve Parion darplı bir sikkenin ön yüzde Paris'in betimin bulunması (SNG v.Aulock Mysien, 1331); Parion'un sikkeler üzerinde boğaya yer vermesini etkileyen faktörlerden bazıları olarak değerlendirilebilir.

Çalışma kapsamında incelenen Parion darplı sikkelerde, ethniconların farklı varyasyonlarda basılması (Bk. Bölüm 4.3) ve bu varyasyonlarla birlikte sikkeler üzerinde boğaya farklı tiplerde yer verilmesi; boğanın kent için olan önemini göstermesi bakımından ayrıca dikkate değerdir.

MÖ 4. yüzyılda boğanın; Parion sikkelerinde Apollon, altar, Gorgo ve meşale ile birlikte tanrı ve tapınımsal öğelerle birlikte sıklıkla tercih edilmesi de boğanın kent için önemini arttırdığı düşünülebilir. Bu durum, Parion kentinin dini inançlarına ve kültürüne boğanın var olabileceğine dair önemli ipuçlarının olabileceğini de akıllara getirmektedir

Kent için kutsal olduğu düşünülen boğanın, MÖ 350-300 aralığına tarihlenen Parion sikkelerinde farklı tiplerde darp edilmiş olması; Hellenistik Dönem'de sanat anlayışın gelişmesiyle, hayvanlara hareketlilik kazandırıldığı ve sikkeler üzerinde boğanın gündelik yaşamından görünümünün verildiği düşünülebilir. Bu durum ise hayvanın yaşamından çeşitli sahnelerin canlandırılması ve sikkelerdeki ikonografilerin daha gerçekçi hale getirilmesi için kullanılan bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Bu yöntemin gerçekleşmesinde de olasılıkla sikke kalıp ustaların işçilikleri, teknikleri ve sanatsal tarzlarına bağlı olarak farklılıklar gösterdiği kabul edilebilir; fakat, tip 1'de yer alan güreşen tipteki boğanın, ikonografik açılardan güçlü ve saldırgan bir şekilde tasvir edilmesi, Parion kentinin askeri veya ekonomik gücünü vurgulamak için kullanılmış bir tip olabileceği de yüksek bir ihtimaldir.

Boğa'nın; çoğu kentin sikkeleri üzerinde olması da boğanın; sikkelerde görülen popüler bir sembol olabileceğini düşündürmektedir. Bu bakımdan Parion sikkelerinde boğanın kullanılması, dönemin sikkelerinde görülen bir moda unsuru da olabilir. Parion'un verimli topraklara sahip olması nedeniyle boğanın tarımsal faaliyetlerde de kullanılması, boğa tasvirlerinin sikkelere yansımaları da etkileyebileceği unutulmamalıdır.

Tablo 4.3. Çalışma kapsamında değerlendirilen Parion sikkelerinde görülen boğa tasvirlerine benzer sikkeler darp eden kentlerden örnekler

Kent	Referans
Alabanda	BMC Caria, Cos, Rhodes: 8
Antiokeia ad Maeandrum	BMC Caria, Cos, Rhodes: 1
Byzantion	SNG Black Sea: 54
Gambreion	SNG Turkey 4, 51-59; SNG France 5, 906-907; SNG Cop. Mysia, 154-158; SNG v.Aulock Mysien, 1088
Gargara	BMC Troas, Aeolis and Lesbos, 1-4
Gortina	BMC Crete and the Aegean Island, 31,32, 67-68)
Larisa Phrikonis	SNG Turkey 9, 434-436
Miletapolis	SNG Turkey 4, 69
Priapos	SNG France 5, 2406
Theodosia	Kovalenko and Molchanov, 2005, 2/1-2/10; Roma Numismatics Limited, 19, Lot 96
Nysa	Özbil, 2017: 212, 213.
Kyzikos	HCC, 1901: 10, 11; SNG Cop. Mysia, 79-82; SNG France 5, 489-499, SNG v.Aulock Mysien, 1238-1240
Agyrion	(CNS, 18),
Potidaia	Akamatis, vd., 2022: 51

4.2.1.6. Meyveler

4.2.1.6.1 Üzüm Salkımı

Doğurganlığın ve sonbahar mevsiminin bir sembolü olan üzüm salkımı, şarap ve bağ bozumu tanrısı olarak bilinen Dionysosla ve insanların sosyal yaşamını olumlu etkilediği düşünülen Hermes ile ilişkilendirilmiştir (Cirlot, 1971: 122; Diodorus, 1.15; Tekin, 1992: 97, 114; Tekin, 1995: 119; Hall, 1996: 147). Strabon; Parion'un zengin bağlarla kaplı olduğunu belirtirken (Strabon, 2012: 102), Aeschylus ise üzümlerden şarapların yapıldığını söylemektedir (Aeschylus, 965-985). Üzümlerle ilgili olarak ayrıca; Zeus tarafından salkımlarının irileştirdiği ve toplandıktan sonra kaç gün bekletileceğine dair bilgilerde bulunmaktadır (Hesiod, 609; Homeros, 9.110).

Parion kazılarında ele geçen Hellenistik Dönem'e tarihlenen 4 bronz sikkenin ön yüzünde üzüm salkımı tek bir tipte tasvir edilmiş olup MÖ 200-45 aralığına tarihlendirilmiştir (Kat. No: 62-65, Şekil 4.7 No: 17).

Parion sikkelerinde üzümün kullanımı, şehrin antik dönemdeki tarımsal ve ticari önemini vurgulayan bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin, zenginliklerini gösteren veya ekonomisinde önemli bir rol oynayan ürünleri sikkeler üzerinde sıklıkla yer vermesi dikkate alındığında (Morrisson, 2002: 46); Parion'un sikkeler üzerinde üzüm tasvirini kullanması, kent için üzümün yöresel bir zenginlik simgesi olduğunu, halkın geçiminde ve kentin ticaretinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Parion'da şarap ve üzümle ilgili kentte ele geçen arkeolojik verilerle birlikte (Bk. Bölüm 2.2) Dionysos'un kendine ait olan topraklarda tarım yaptırdığının bilinmesi (Diodorus, 3.74.1-5) akıllara Parion sikkelerindeki üzümün Dionysosla ilgili olabileceğini akıllara getirebilirken, Demeter; Dionysos'a göre Parion sikkelerinde daha ön planda tutulmuş olabileceği düşünülebilir. Hatta kentin bolluk içinde olması Demeter tarafından kutsadığının da bir göstergesi olabilir.

4.2.1.7. Diğer

4.2.1.7.1. Cista Mystica

Kutsal sepet olarak bilinen Cista Mystica'nın, üzerinde yer aldığı gümüş sikkelere kistophor denilmektedir. Kistophorun Dionysos ve Demeter onuruna düzenlenen çeşitli festivallerde kullanıldığı düşünülmektedir (Kleiner and Noe, 1977: 10; Graf and Johnston, 2007: 151; Karatağ, 2013: 226; Ful, 2019: 276).

Parion'un (Apameia?) MÖ 200-133 yılları arasında, Pergamon Krallığı'nın hakimiyetinde kaldığı süreç içerisinde monogramlı kistophorlar bastığı bilinmektedir (Mersan, 1847: 8-9; Kleiner and Noe, 1977: 86; Mørkholm, 1979: 53-58). Bu tür kistophorların Pergamon Krallığı'nın yönetimi altında bulunan kentlerde dolaşmasıyla, kraliyet ekonomisinin merkezi yönetimde kontrolü sağlanmış ve ortak bir para biriminin kullanılmasıyla beraber kentler arasındaki ticari faaliyetlerin kolaylaştırılması amaçlanmıştır (Mørkholm, 1979: 47).

Parion kazılarında ele geçen MÖ 133-67 aralığına tarihlenen tetradrahmi biriminde darp edilen 1 kistophorun ön yüzünde Cista Mystica'ya yer verilmiştir. Kistophor'un ön yüzünde; kapağı yarı açık Cista Mystica'dan sola doğru çıkan yılan yer alırken, çevresinde sarmaşık çelengi görülmektedir (Kat. No: 68, Şekil 4.7 No: 18).

4.2.1.7.2. Monogram

Parion kazılarında ele geçen MÖ 3-2. yüzyıl arasına tarihlenen 1 bronz sikkenin ön yüzünde sadece Φ monogramı yer almaktadır (Kat. No: 71, Şekil 2.3 No: 19).

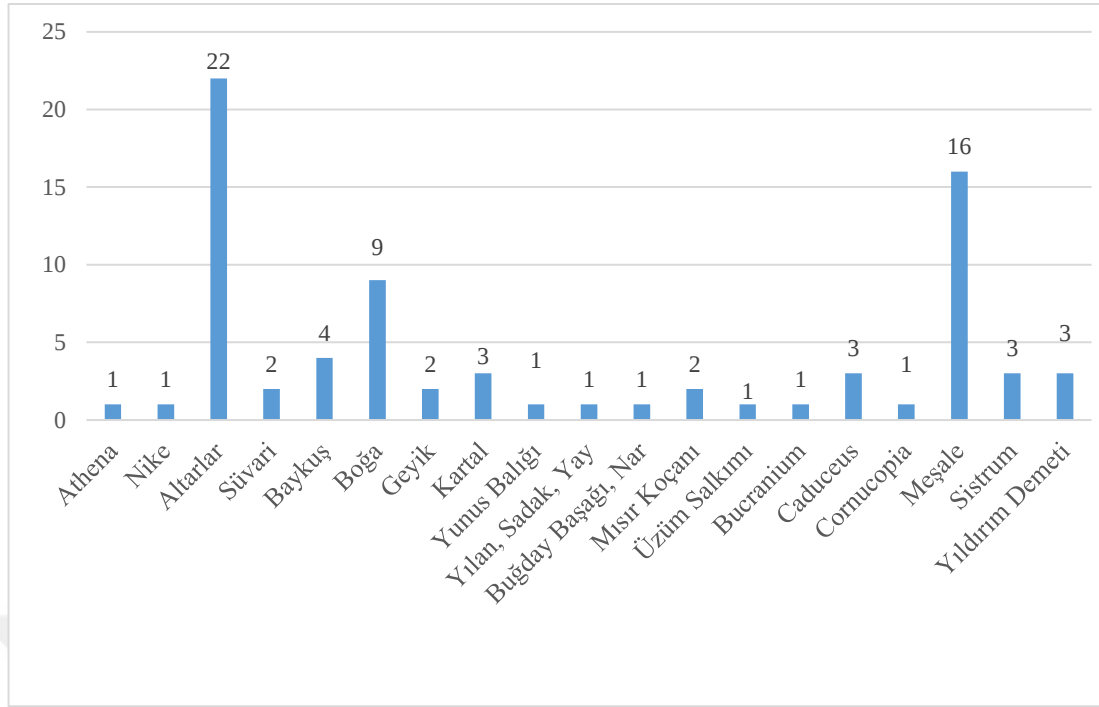
Monogram, Phalasarna kentine ait darphanenin bir sembolü olması bakımından darphaneler başlığı altında incelenmiştir (Monogram hakkında bk. Bölüm 4.1.7 ve Bölüm 4.5).

4.2.2. Arka Yüz İkonografisi

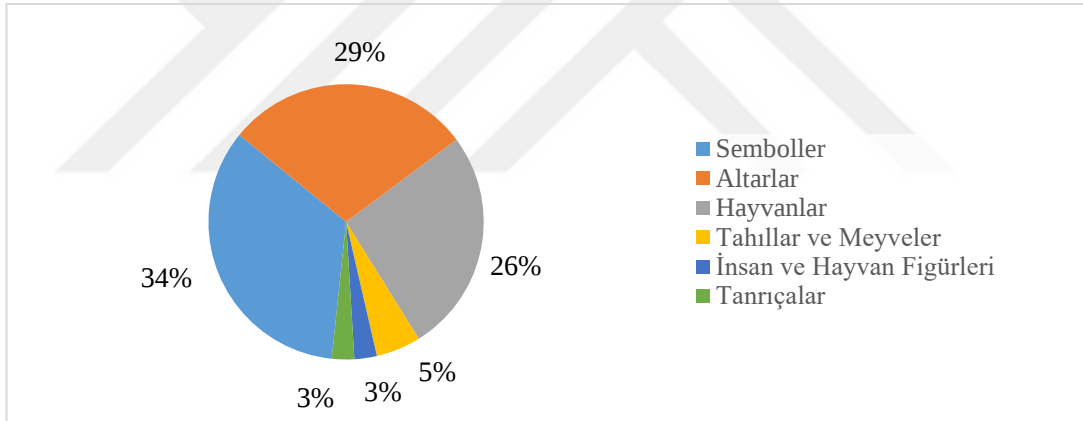
Parion'da 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen, değerlendirilmesi tamamlanan sikkelerin arka yüzünde tanrıçalardan Athena'ya 1 gümüş (Kat. No: 1), Nike'ye ise 1 bronz sikkede yer verilmiştir (Kat. No: 5). Diğer bronz sikkelerde görülen tasvirlerle baktığımızda ise altarlara 22 sikkede (Kat. No 7-20, 35-41,46); insan ve hayvan figürleri başlığı altında incelenen süvari ise 2 sikkede yer almaktadır (Kat. No: 67, 70). Hayvanlar başlığı altında verilen baykuş 4 bronz sikkede (Kat. No: 51-54), boğa ise; 2'si gümüş (Kat. No: 1, 2) 7'si bronz olmak üzere (Kat. No: 3-6, 43-45) toplam 9 sikkede görülmektedir. Bu ikonografiler haricinde diğer hayvan tasvirli bronz sikkelerde; geyik 2 (Kat. No: 47, 48), kartal 3 (Kat. No: 55-57), yunus balığı ise 1 sikke üzerinde (Kat. No: 71) tasvir edilmiştir. Bu tasvirler haricinde ise 1 kistophor üzerinde yılanla beraber sadak ve yaya yer verilmiştir (Kat. No: 68). Tahıllar ve meyveler başlığı altındaki incelenen diğer bronz sikkelere baktığımızda ise buğday başağıyla birlikte verilen nar 1 sikkede (Kat. No: 42), mısır koçanı 2 sikkede (Kat. No: 64, 65), üzüm salkımı ise 1 sikkede (Kat. No: 58) görülmektedir.

Yukarıda yer alan ikonografiler haricinde sikkelerin arka yüzlerinde çeşitli semboller de yer almaktadır. Bu sembollerden bucranium sürfrap edilen 1 sikkede (Kat. No: 6), caduceus 1'i gümüş (Kat. No: 68) 2'si bronz olmakla beraber (Kat. No: 6, 69) toplam 3 sikkede yardımcı öge olarak kullanılmıştır (Kat. No: 6, 68, 69). Diğer semboller arasında ise cornucopiaeyi 1 (Kat. No: 69), meşaleyi 16 (Kat. No: 21-34, 62-63), sistrumu 3 (Kat. No: 59-61), yıldırım demetini 3 (Kat. No: 49-50, 66) sikke olmak üzere toplam 23 bronz sikke temsil etmektedir.

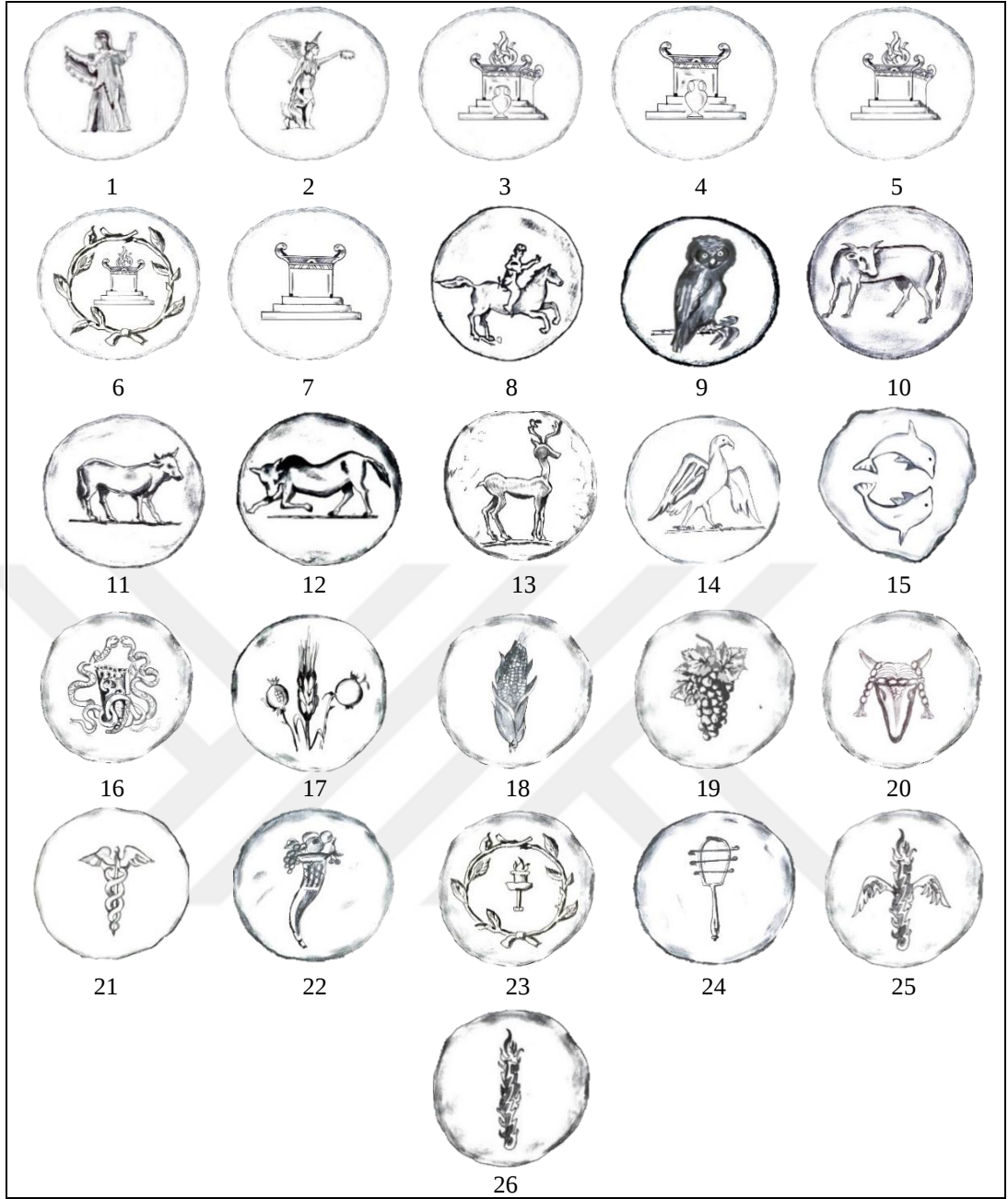
Araştırma kapsamında değerlendirilen sikkelerin arka yüzlerinin %34'ünü semboller, %29'unu altarlara, %26'sını hayvanlar, %6'sını tanrıçalar, insanlar ve hayvan figürleri, %5'ini ise tahıllar ve meyveler oluşturmaktadır (Şekil 4.8-10).

Şekil 4.8. Katalog içerisinde yer alan sikkelerin arka yüzlerinde tercih edilen tiplerin sayısına göre dağılımı

Şekil 4.9. Sikkelerin arka yüzlerinde yer alan ikonografilere göre oluşturulan kategorilerin, sikke sayısına oranla yüzdelik dağılımı

Şekil 4.10. Sikkelerin arka yüzlerinde yer alan ikonografilere göre oluşturulan tipoloji

4.2.2.1. Tanrıçalar

4.2.2.1.1. Athena

Sikkelerin arka yüzünde görülen Athena, çalışma kapsamında değerlendirilen sadece 1 gümüş sikkede karşımıza çıkmaktadır. Athena bu sikke üzerinde, ileriye doğru hamle yapar gibi Promachos tipte gösterilmiştir (Havelock, 1980: 41-50; LIMC 2, 1: 1020) (Şekil 4.10 No: 1). Promachos'un ise savaşlarda en ön saflarda çarpışan anlamına geldiği bilinmektedir (Gürbey, 2021: 6, 17).

Parion'un MÖ 400-350 yılları arasına tarihlenen sikkelerinde görülen Athena Promachos; sikkeler üzerinde sola doğru, geriye bakan tipteki boğanın üzerinde verilmiştir. Promachos'a ve boğaya aynı zamanda defne yaprağı da eşlik etmektedir (Kat. No: 1). Olasılıkla Parion, sikkeler üzerindeki Athena Promachos'u; kentin korkusuz, cesur ve güçlü olduğunun bir göstergesi olarak propaganda amaçlı kullanmış olabileceği gibi kentin tanrı tarafından da korunduğunun bir göstergesi olarak kullanıldığı düşünülebilir.

4.2.2.1.2. Nike

Styks ile Athena'nın ilişkisi sonucunda doğan Nike, genellikle kanatlı ve uçabilen genç bir kız olarak zafer getirmesiyle bilinmektedir (Jordan, 2004: 219, 220; Hesiod, 383) (Şekil 4.10 No: 2). Athena'nın ek isimlerinden biri olma özelliği taşıyan Nike, aynı zamanda Athena ve Eros ikonografik unsurlarıyla birlikte tasvir edilmiş ve Hellenistik Dönem'den itibaren sikkeler üzerindeki Athena ikonografilerinden ayrılarak ayrı bir figür olarak işlenmiştir (Nardo, 2002: 78; Tamyürek, 2019: 40; Şener, 2022: 53).

Çalışma kapsamında tespit edilebilen Nike tasviri, MÖ 400-350 yılına tarihlenen bronz 1 sikkenin arka yüzünde görülmektedir (Kat. No: 5). Bu sikke üzerinde Nike, geriye bakan tipte verilen boğanın üzerinde sağa doğru verilmiş olup boğayı taçlandırırken gösterilmiştir. Atina'da ele geçen ve MÖ 386/5 yılına tarihlenen bir stel üzerinde Parionlu Phanokritos isimli generalin Sparta donanmasının hareket planlarını, Atina'ya bildirmesi sonucu fahri elçi olarak ilan edildiğine dair bilgilerin yer aldığı epigrafik veriler dikkate alındığında (AIO: 801; Gastaldi, 2004: 89-97; Rhodes 2006: 48); Parion sikkelerinde Nike tasvirine yer verilmesi, olasıyla kentin izlemiş olduğu politika ve davranışlarından dolayı onurlandırılışının sikkeler üzerindeki yansımasının spekülasyonu olabilir.

4.2.2.2. Altarlar

Altar, tanrılar için gerçekleştirilen tapınımlarda etkin bir rol oynayan, yükseltilmiş basamak üzerinde kurulmuş olan, adak yerlerine sahip, ihtişamlı ve büyük yapılardır (Leonard, 1948: 394). Antik dönemde, çeşitli dini ritüeller için inşa edilen bu yapılar antik toplumların dinî, kültürel ve sosyal hayatında önemli bir rol oynamıştır ve günümüze kadar bir kısmı ulaşabilmiştir (Hoffmann, 1953: 189-195). Parion'da

2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen bronz sikkelerde altınlar 5 farklı tipte görülmüştür.

Tip 1/ Alevli Altın-Amphora: MÖ 350-300 arasına tarihlenmektedir, 3 sikkede bulunmaktadır (Kat. No: 12-14) (Şekil 4.10 No: 3).

Tip 2/ Altın-Amphora: MÖ 350-300 arasına tarihlenen 6 sikkede yer almaktadır (Kat. No: 15-20) (Şekil 4.10 No: 4).

Tip 3/ Alevli Altın: MÖ 350-300 arasına tarihlenen 5 sikke (Kat. No: 7-11) ve MÖ 2. yüzyıla tarihlenen 6 sikke (Kat. No: 35-40) olmak üzere toplam 11 sikkede görülmektedir (Şekil 4.10 No: 5).

Tip 4/ Alevli Altın-Çelenk: MÖ 2. yüzyıla tarihlenen 1 sikkede tasvir edilmiştir (Kat. No: 41) (Şekil 4.10 No: 6).

Tip 5/ Altın: MÖ 200-45 aralığına tarihlenen 1 sikkede betimlenmiştir (Kat. No: 46) (Şekil 4.10 No: 7).

Strabon'dan almış olduğumuz bilgilere göre; Parion ile Priapos arasında Adresteia adında bir kentte Apollon Aktaios adında kehanet ocağı, kentin adını taşıyan bir ova ve ayrıca bir tapınağın da varlığından söz edilmektedir (Strabon, 13.1.14). Sözü geçen bu tapınağın yıkıldığı zaman, tapınağa ait eşyaların ve taşların Parion'a taşındığı ve burada Hermokreon tarafından yapılan ölçüleriyle dikkat çeken bir altının varlığından bahsedilmektedir (Cook, 1914: 348, 349; Frisch, 1983: 89; Parke, 1985: 178; Katsonopoulou, vd., 2017: 11).

Vitruvius; Delosluların bir çeşit eski bir lanetten kurtulmak için Apollon'a başvurduklarını ve tanrının ise bu lanetten kurtulmaları için küp şeklindeki altın, hacminin iki katına çıkartılmasını söylediğini aktarmaktadır (Vitruvius, 9. 13). Aynı zamanda Vitruvius; altınların ait olduğu tanrılara göre yüksekliklerinin değişiklik gösterdiğini belirtir (Vitruvius, 4.9.1). Parion sikkelerinde AKTAIOY lejantının görülmesi ve altın üç basamaklı bir zemin üzerine yerleştirilen dört köşeli bir yapı şeklinde tasvir edilmesi; kentin Apollon'a verdiği önemi göstermesi bakımından önemlidir (Ashton vd., 1998: 42, 43; Evans, 2020: 95-97; BMC Mysia, 99).

Parion'un çevre yerleşimlerle olan siyasi ilişkilerine baktığımızda; MÖ 3. yüzyılda Parion topraklarına, Parion yakınlarında yer alan ve bir kült merkezi olarak bilinen Adresteia'nın katıldığı söylenmektedir (Prêteux, 2009: 341). Fakat; Parion

darplı sikkelerde, altar tasvirilerinin MÖ 350-300 yılları arasında görülmesi, tapınağın yıkılmadan önceki bir tasviri olabileceğini ve Adresteia'nın olasıyla MÖ 3. yüzyıldan daha geç bir tarihte Parion'a dahil olmuş olabileceğini düşündürmektedir. Parion'un ve çevre yerleşimlerin MÖ 5-3 yüzyılda depremlere maruz kalması (Körpe, 2012: 114; Doğancı, 2019: 539 540) ve Luturios önderliğinde Galat askerlerinin bölge içerisinde yer almasıyla beraber (Arslan, 2000: 55) izlemiş oldukları politikalarının bölgeye zarar verme ihtimali dikkate alındığında; Strabon'un belirtmiş olduğu ve yukarıda bahsettiğimiz tapınağın yıkımını tetiklemiş olabilir.

Parion'un Apollon Aktaios'a tapınım göstermesi ve kentin MÖ 3. yüzyılda kendilerini Apollon soyundan geldiklerini iddia eden Seleukos Hanedanlığı'nın üyeleri (Schuler, 2022: 17) tarafından yönetilmesi dikkate alındığında; kentin Hellenistik Dönem için kültürel anlamda da önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Hellenistik krallıkların birbirleriyle hem siyasi hem de ekonomik bir yarış halinde olmaları (Mansel, 2004: 499) nedeniyle, Parion'da Hellenistik Dönem'de imar faaliyetleriyle birlikte teritoryumunun genişletilmesi (Prêteux, 2009) ve MÖ 200-45 aralığına tarihlenen Parion darplı sikkelerde altar tasvirinin bulunması göz önüne alındığında; Keleş'in de belirttiği gibi altın, II. Eumenes Dönemi'nde Pergamon'da ki Zeus altınlarından daha büyük bir hacimde inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir (Keleş, 2015: 24, 26). Hellenistik Dönem'de küçük mimari yapıların azalıp büyük ölçekli yapıların yerleşim yerinden uzaklara kurulduğu ve nüfusun denizden uzakta yaşadığına dair bilgelerin bulunması dikkate alındığında (Andreou ve Kostakis, 1999: 42; Prêteux, 2009: 339-340) kentin su temini için II. Eumenes Dönemi'nde, kent dışında bulunan pınarlardan yararlanmaya başlaması (Yılmaz, 2021 169, 182), Parion'un; Pergamon Krallığı'nın egemenliği altında kaldığı süreç içerisinde imar faaliyetleri yaşadığının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Kazı çalışmalarında ele geçen Parion darplı sikkelerde tip 1 ve tip 3'teki gibi 4/3 profilden tasvir edilen altınlar haricinde, ön cephesinde genel olarak amphoradan ziyade girlandlarla süslü bucraniumun da yer aldığı örnekler görülmektedir (SNG France 5, 1396). Büyük ihtimalle girlandlarla süslü bir şekilde verilen bucranium, adak kurbanların tasviri olarak tercih edilmiş olabilir. Araştırmacılar tarafından bucranium "bütün yerine geçen parça" olarak belirtilirken, kullanılan sembol sayesinde temsil edilen nesnenin bir bütün şeklinde alanda var olduğuna dair fikirleri de akıllara getirmektedir (Kılıç ve Turgut, 2016: 778). Ayrıca Phrygia'da tespit edilen stel ve altar

bucraniumların, tanrının büyükbaş hayvanları koruması için yapıldığı düşünülürken (Ful, 2008: 55, 56), MÖ 3. yüzyılda bucraniumun dekoratif amaçlı olarak kullanım gördüğü bilinmektedir (Diler, 1996: 12-15).

Altarların; Apollon, boğa, Gorgo, kadın başı ile birlikte alevli, alevsiz, amphoralı ve çelenkli olarak gösterilmesi dikkate alındığında kent için önemli olan tanrı ve ikonografik unsurlarla verildiği net olarak görülmektedir.

Kentte gerçekleştirilen kazı çalışmalarında henüz yeri tam olarak tespit edilemese de Aktaios lejantıyla sıklıkla Apollon ile özleşen altarlarla birlikte tasvir edilen ikonografiler incelendiğinde; altarların farklı tiplerde gösterilmesi çeşitli sunu ritüelleriyle, ticaretle ve festival gibi çeşitli etkinliklerle alakalı olabileceği gibi Hellenistik Dönem’de yaşamakta olan hükümdarlara sunaklar yapıp kurbanlar adanması ve festivaller düzenlenip etkinliklerin gerçekleştirilmesi ayrıca hükümdarı onurlandırmanın bir çeşit göstergesi olması da (Schuler, 2022: 17) Parion sikkelerindeki görülen altar tasvirlerini etkilemiş olabilir. Her ne kadar altarlarla birlikte tasvir edilen ikonografilerin kullanım nedenleri hakkında net bir şey söylemek şimdilik zor olsa da ilerleyen dönemlerde kentte gerçekleştirilecek olan kazı çalışmalarından elde edilecek olan arkeolojik ve epigrafik verilerle netlik kazanacaktır.

Tablo 4.4. Parion sikkelerinde altarlarla birlikte tasvir edilen ikonografiler²

Tarih	Ön Yüz	Arka Yüz
MÖ 350-300	Boğa	Alevli Altar
MÖ 350-300	Boğa	Alevli Altar, Amphora
MÖ 350-300	Boğa	Altar, Amphora
MÖ 2. yüzyıl	Kadın Başı	Alevli Altar
MÖ 2. yüzyıl	Alevli Altar	Çelenk
MÖ 200-45	Boğa Protomu	Alevli Altar, Amphora
MÖ 200-45	Bucranium	Altar
MÖ 200-45	Apollon	Altar
MÖ 200-45	Gorgo	Altar

²Tablo: Parion kazılarında ele geçen sikkelerden, www.acsearch.info sitesinde belirtilen müzayede kataloglarından ve SNG v.Aulock Mysien’da yer alan verilerden oluşturulmuştur. Müzayede Katalogları Erişim Tarihi: 25.02.2023

4.2.2.3. İnsan ve Hayvan Figürleri

4.2.2.3.1. Süvari

Hellenistik Dönem’de halk sınıfının çoğunda genel anlamda yaygın olarak kullanıldığı bilinen bazı gelenekler söz konusudur. Bu gelenekler çeşitli kahramanlara ait olan adak levhalarında da karşımıza çıkmaktadır. Levhalarda ise ölen kişi, gerçekleştirmiş olduğu önemli faaliyetler nedeniyle diğer ölülerden ayrı tutularak farklı simgelerle önemi vurgulanarak resmedilmiştir. Bu levhalardaki kabartmalar incelendiğinde, kahramanların çoğunun bir at üzerinde tasvir edildikleri görülmüştür. Tasvirlerde ise ölen kişinin bir bakıma tanrısallaştırıldığı veya kahramanlaştırılan insanlar olduğuna dair görüşler bulunmaktadır (Ful, 2008: 48). Bu tür kahramanlar Trakya Bölgesi’nde oldukça yaygın olmakla beraber, ikonografik olarak Mysia Bölgesi’nde ele geçen adak levhalarıyla da benzerlik taşımaktadır (Ful, 2008: 48, 60, 122, 174, 186; Erten, 2018: 214).

Kahramanlar; insanüstü özelliklere sahip olmakla beraber hem yarı tanrılardı hem de tanrılarla denk sayılırlardı; fakat bu denklik sadece benzetme yoluyla ilişkilendiriliyordu. MÖ 4. yüzyılda ise bir ölümünün bekleyebileceği en fazla şey kahramanlaştırılmasıydı ve bu da büyük ölçüde Amphipolis’te ki Hagnon ve Brasidas gibi şehir kurucuları ile sınırlı kalmaktaydı (Bosworth, 1988: 278, 279). Parion kazılarında ele geçen ve çalışma kapsamında değerlendirilen 2 bronz sikkede ise bir erkeğin at üzerinde tasvir edildiği tespit edilmiştir; fakat tasvir edilen ikonografinin bir tanrıyı mı yoksa kahramanı mı tasvir ettiği tam olarak anlaşılamadığından süvari olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında tespit edilebilen süvari tasvirleri 2 sikke üzerinde sağa doğru verilerek gösterilmiştir (Şekil 4.10 No: 8). Bu sikkelerden ilki; MÖ 315-294 yılları arasında tarihlenen Amphipolis darplı bronz sikkedir (Kat. No: 70). İkincisi ise; MÖ 2-1. yüzyıllar arasında tarihlenen Adramytteion darplı bronz sikkedir (Kat. No: 67).

4.2.2.4. Hayvanlar

4.2.2.4.1. Baykuş

Baykuş, Grek mitolojisinde çeşitli tanrı ve sembollerle ilişkilendirilmiştir. Kafasının iri oluşu ve temkinli hareketleri Zeus’u temsil ederken, akli ve zekâsı nedeniyle Athena ile ilişkilendirilir. Ayrıca, geceleri ışık saçan gözleri ve çıkardığı seslerle de göktaşını temsil etmektedir (Beğenç, 1974: 75; Tekin, 1992: 17; Eason,

2008: 71). Athena gümüş sikkelerinde sıklıkla görülen baykuşun; ayrıca Samian Savaşı'nda ayırt edici bir sembol olarak kullanıldığı, ölümün habercisi olduğu, Demeter'in Ascalaphus'u kısa kulaklı bir baykuşa çevirdiği ve Grek kültüründeki çeşitli ağıtlarda isminin geçtiği de bilinmektedir (Hill, 1899: 171; Apollodorus, 2.5.12-2.6.1; Örnek, 1971: 16; Kleiner, 1975; Morrisson, 2002: 45; Sowerby, 2012: 148).

Kazı çalışmaları sırasında ele geçen sikkelerde baykuş tasvirlerinin arka yüzde yer aldığı toplam 4 bronz sikke çalışma kapsamında değerlendirilmiştir (Kat. No: 51-54). Bu sikkeler üzerinde baykuş, zaferin ve barışın bir simgesi olan palmye dalı üzerinde, başı sağa dönük bir şekilde cepheden verilmiştir (Şekil 4.10 No: 9). Parion darplı olan bu sikkeler MÖ 200-45 aralığına tarihlendirilmiştir.

4.2.2.4.2. Boğa

Sikkelerin arka yüzlerinde görülen boğa toplam 9 sikkede 3 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır. Birinci tip; sikke kataloglarında “Geriye Bakan Boğa” olarak adlandırılmış olup (BMC Mysia, 20, 25), toplam 7 sikkede tespit edilmiştir (Kat. No: 1-5, 43, 44) (Şekil 4.10 No: 10). Salgado; Knight’a göre bu tipteki boğanın kendini yaladığından ve tanrı Priapos’a veya Priapos kentine bir gönderme olabileceğinden bahsederken, Parion’a göç eden Priaposluların, Parion sikkelerinde tercih edilen tipler üzerinde etkili olmuş olabileceği belirtmektedir (Salgado, 2017: 71-72) İkinci tip; “Yürüyen Boğa” olarak adlandırılmıştır ve 1 sikkede görülmektedir (Kat. No: 45) (Şekil 4.10 No: 11). Son tip olan üçüncü tip ise; “Güreşen Boğa” olarak adlandırılmış ve 1 sikkede tespit edilmiştir (Kat. No: 6) (Şekil 4.10 No: 12) (Boğalar hakkında bk. Bölüm 4.2.1.5.1)

Tip 1 / Geriye Bakan Boğa:

Boğalar sola doğru verilmiştir. Toplam 7 sikke bulunmaktadır. Dört varyasyonda (A-B-C-D) darp edilmiştir.

Tip 1A: Gümüş sikkelerdir. MÖ 400-350 yıllarında darp edilmiştir, 2 sikkede görülmektedir (Kat. No: 1, 2).

Tip 1B: Bronz sikkelerdir. MÖ 400-350 yılları arasında darp edilmiştir, 2 sikkede tespit edilmiştir (Kat. No: 3, 4).

Tip 1C: Bronz sikkelerdir. MÖ 400-350 yılları arasına tarihlenmektedir. Nike, boğayı taçlandırırken gösterilmiştir (Kat. No: 5).

Tip 1D: Bronz sikkelerdir. MÖ 2. yüzyıla tarihlenmiştir, 2 sikkede görülmektedir (Kat. No: 43, 44).

Tip 2 / Yürüyen Boğa:

Boğalar sağa doğru verilmiştir. Toplam 1 bronz sikkede, tek bir tipte darpedilmiştir. MÖ 2. yüzyıla tarihlenmektedir (Kat. No: 45).

Tip 3 / Güreşen Boğa:

Tanımlanabilen 1 sikkede karşımıza çıkmaktadır. Sürfrap edilen sikkenin 1. darbında boğaya yer verilmiş olup, MÖ 350-300 aralığına tarihlenmektedir (Kat. No: 6).

4.2.2.4.3. Geyik

Grek mitolojisinde, kutsal sayılan hayvanlardan biri olan geyik, Artemis ile ilişkilendirilmiştir. Agamemnon'un, Artemis'in kutsal hayvanı olan geyiğine zarar vermesi nedeniyle tanrıça tarafından cezalandırıldığı bilinmektedir (Hughes, 1990: 192; Budin, 2016: 120, 121). Aktaion, Artemis'i çıplak bir şekilde yıkanırken görünce tanrıça tarafından geyiğe dönüştürülerek cezalandırılmıştır. Böylelikle geyiğe dönüşen Aktaion'un, av köpekleri tarafından parçalandığı söylenmektedir (Grimal, 2012: 45, 46).

Geyik, Parion darplı MÖ 200-45 aralığına tarihlenen 2 bronz sikkede tek bir tipte karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.10 No: 13). Bu sikkeler üzerinde ise geyik, ayakta ve sağa doğru verilerek gösterilmiştir (Kat. No: 47, 48).

4.2.2.4.3. Kartal

Grek kültüründe kartal, zekanın ve kutsallığın bir göstergesi olarak genellikle Zeus ile ilişkilendirilmiştir (Powell, 2002: 175; Eason, 2008: 67). Bu bakımdan kartal, Zeus'a layık görülen bir hayvan olarak kabul edilmiş ve saygı görmüştür. (Diodorus, 1.87). Efsaneye göre Zeus, haberlerini insanlara ulaştırmak için bir kartalı (Aetos Dios) seçtiği ve bu kartalın uçuşuna göre dönemin kâhinleri tarafından farklı anlamlarda yorumlandığı bilinmektedir (Mylonas, 1946: 203-207; Erhat, 2007: 294). Kartalın ayrıca kehanet belirtisi olarak savaş sahnelerinde yer aldığı, kentlerin kuruluşunda etkin bir rol oynadığı ve Prometheus'un akciğerini yediğine dair bilgiler de aktarılmaktadır (Diodorus, 1.19 ; Boardman, 2003: 205; Buruldağ, 2017: 453, 454).

Parion kazılarında ele geçen sikkelerde kartal tek bir tipte, 3 bronz sikke üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.10 No: 14). Parion darplı olan bu sikkeler MÖ 200-45 aralığına tarihlendirilmiştir. Kartal, sikkelerde 4/3 cepheden başı sağa doğru verilerek bir dal üzerinde kanatları açık bir şekilde göstermiş olup 2 sikkede yer alırken (Kat. No: 57-58), bir sikkede çevresinde çelenk ve monogramla birlikte verilmiştir (Kat. No: 56). Parion sikkelerinde kartalın yer alması; kentin ekonomik gücünü simgelemekle birlikte, aynı zamanda özgür ve otoriter bir şehir olarak lanse edilmek istediğini de gösterebilir.

4.2.2.4.4. Yunus Balığı

Yunus balıkları, Grek kültüründen günümüze kadar birçok efsaneye ve öykülere konu olmuş, hatta denizciliğin ve balıkçılığın bir sembolü haline gelmiştir (Şahin, 2009: 144, 147). Grek mitolojisinde Dionysos'un korsanları yunusa çevirmesi, Apollon'un yunus şeklinde görülmesi ve yunusların balıkçılara yol göstermesi dikkate alındığında; yunusların, Dionysos ve Apollon'la ilgili olabileceği akıllara gelmektedir (Tavukçu, 2006: 142; Gürdal, 2007: 48, 169, 170). Byzantion, Kyzikos, Parion, Lampsakos, Phalasarna gibi kıyı yerleşimlere sahip olan kentlerin sikkeleri üzerinde yunus balığı tasvirlerinin görülmesi, genellikle yunusun denizle ilişkili olan kentler tarafından tercih edildiğini de göstermektedir (BMC Mysia, 85; SNG France 5, 236, 1135; SNG Black Sea, 69. Svoronos 1890, 271). Ayrıca yunus balığı; Parion'un deniz ürünlerinde yer alan ve balıkçı loncaları tarafından avlanan bir tür olarak da karşımıza çıkmaktadır (Keleş ve Yılmaz, 2022: 536, 538).

Kazı çalışmaları sırasında ele geçen 1 sikke üzerinde yunus balığına tek bir tipte yer verilmiştir (Şekil 4.10 No: 15). Sikkenin arka yüzünde yer alan 2 yunus balığı antitetik olarak sağa doğru tasvir edilmiştir (Kat. No: 71). Phalasarna darplı olan bu sikke MÖ 3-2. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir.

4.2.2.4.5. Yılan, Sadak, Yay

Yılan, genellikle yaşamını toprak altında sürdürdüğünden dolayı, toprağın hayat vericiliği ile bütünleşerek karşımıza çıkmaktadır (Ersoy, 2000: 439). Bu bakımdan yeraltı güçlerinin ve ölümlerin ruhunun tezahürü sayılan yılan, negatiflik, pozitiflik, aydınlık, karanlık, iyilik, kötülük, koruyuculuk, yok edicilik ve ölüm gibi zıt kavramlarla hatta, diriliş ve şifayla ilişkilendirmiştir (Örnek, 1971: 16; Wilkinson, 2009: 67; Franco, 2012: 307). Strabon ise; Parion'da yaşadığı belirtilen Ophiogen

ailesinin erkek üyelerinin, yılan tarafından ısırılan bireyleri tedavi ederek, ısırılan kişinin vücudundaki ateşi ve acıyı azalttıklarını söylemektedir (Strabon, 12.1.4). Ayrıca, Parion Güney Nekropolis'te (Tavşandere) gerçekleştirilen kazı çalışmalarında tespit edilen bir mezar içerisinde elde edilen buluntular, Ophiogen ailesinin bireyelerine ait olabileceğini düşündürmektedir (Kasapoğlu, 2021: 195).

Çalışma kapsamında değerlendirilen ve MÖ 133-67 yılına tarihlenen Pergamon Krallığı'na ait gümüş kistophoronun arka yüzünde yılanlar yer almaktadır (Kat. No: 68). Bu sikke üzerinde ise yılanlar birbirine karşılıklı olarak bakarken, kuyrukları birbirine dolanmış bir şekilde gösterilmiştir. Yılanların arasında ise aphiaston motifli bir sadak ve içinde yay görülmektedir (Şekil 4.10 No: 16). Savunma ve adak amaçlı kullanıldığı bilinen sadak ve yay ise; Apollon, Eros, Artemis ile ilişkilendirilmiştir (Baydar, 2022: 48; Hall, 1996: 58).

4.2.2.5. Tahıllar ve Meyveler

4.2.2.5.1. Mısır Koçanı, Buğday Başağı/ Nar

Mısır koçanı, buğday başağı ve nar gibi içerisinde birden fazla tane veya tohum barındıran tahıllar ve meyveler genellikle evlilik, bereket ve üreme gibi kavramlar ile ilişkilendirilmiştir (Sina, 2004: 48). Mısırın, boğanın ve Adonis'in kanlarından filizlendiği; buğday başaklarının ise toprağa düşen taneleri nedeniyle yeni başakların filizlenmesinde etkili olduklarından dolayı, doğumun ve yaşama tekrar dönüşün bir simgesi haline geldiği bilinmektedir (Hall, 1996: 13, 115, 194; Ersoy, 2000: 390, 391).

Demeter, Hera ve Afrodite'in sembollerinden biri olan nar ise bereketi ve doğurganlığı temsil etmektedir. Athena ve Eros ise bazı tasvirlerinde ellerinde nar tutarken gösterilmektedir (Bonney, 2000: 232, 233; Ersoy, 2000: 388, 389; Berens, 2009: 39-46). Ayrıca Demeter rahiplerinin Mysterion törenleri sırasında nar dallarından yapılmış taçları giydikleri de bilinmektedir (Ateş, 2001: 175). Doğumu, ölümü ve büyümeyi konu alan öğelerde de karşımıza çıkan nar, çeşitli tören eşyalarında da yerini almış hatta depolama amaçlı kullanılan eserlere de işlenmesiyle bolluk ve bereket gibi anlamlar katılmış ve zenginleştirilmiştir (Ateş, 2001: 176).

Grek mitolojisine göre Hades; Demeter'in kızı Persephone'yi yeraltına kaçırmıştır ve nar tanesi yedirmiştir (Hesiod, 2. 20-495; Apollodorus, 1.5.1-3; Grimal, 2012: 614) Ayrıca Demeter ve Persophone adına düzenlenen Thesmophoria gibi festivallerde ve çeşitli bayramlarda narın tüketildiği dair bilgiler karşımıza çıkmaktadır

(Sina, 2004: 39, 48). Eusebios'a göre ise nar, Homeros tarafından kutsal sayılan buğday başağı (Homeros, 11.630) ile birlikte verildiğinde doğurganlığı simgelemektedir (Ateş, 2001: 175).

Buğday başı ve Nar; Parion darplı MÖ 2. yüzyıla tarihlenen 1 bronz sikkede karşımıza çıkarken (Kat. No: 42: Şekil 4.10 No: 17), Mısır koçanı ise MÖ 200-45 aralığına tarihlenen 2 bronz sikkede tek bir tipte karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 64, 65) (Şekil 4.10 No: 18). Parion, olasılıkla bereketli topraklarıyla tarıma vermiş olduğu önemin bir göstergesi olarak sikkelerinde mısır koçanına, buğday başağına ve nara yer vermiştir. Parion sikkelerinde ayrıca bu ikonografların yer alması; Parion'da bu ürünlerin üretimin gerçekleştirildiği hatta üretilen tarımsal ürünlere Parionluların değer verdiği, ürünlerinin ise kente ekonomik anlamda katkı sağladığı da düşünülebilir.

4.2.2.5.2. Üzüm Salkımı

Üzüm salkımı MÖ 200-45 aralığına tarihlenen 1 bronz sikkenin arka yüzünde, tek bir tipte karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 58: Şekil 4.10 No: 19) (Üzüm salkımı hakkında bk. Bölüm 4.2.1.6.1).

4.2.2.6. Semboller

4.2.2.6.1. Bucranium

Bucraniumun, tarımsal verimliliği artırmak ve tanrısal koruma sağlamak amacıyla kullanıldığı belirtilmektedir (Kılıç ve Turgut, 2016: 777). Araştırmacılar tarafından çeşitli imgeler ile ilişkilendirilen bucranium dişil öğelerin başında gelerek doğurganlığın bir sembolü olarak nitelendirilmektedir (Gimbutas, 1989: 185; Relke, 2017: 322) Dişil öğelere ek olarak bucraniumların eril gücü ve erkekliği de sembolize ettiğini ifade edilmektedir (Relke, 2017: 323). Mezar çevrelerine yerleştirilen bucraniumlar ise ölümlerin yeniden doğuşunun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Gimbutas, 1989: 269) (Bucraniumlar hakkında bk: Bölüm 4.2.2.2).

2005-2019 yılları arasında Parion'da gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen ve katalogda yer alan sikkeler arasında bucraniuma; sürfrap edilen sikke üzerinde tek bir tipte yer verilmiştir (Şekil 4.10 No: 20). Bu sikke üzerinde bucranium, cepheden verilerek defne çelengi ile çevresi sınırlandırılmıştır. Kyzikos tarafından sürfrap edilen bu sikke MÖ. 3.yüzyıla tarihlendirilmiştir (Kat. No: 6).

4.2.2.6.2. Caduceus

Hermes'in ve Asklepios'un atribütleri arasında yer alan kerykeion ismiyle de bilinen caduceus; yılanlarla sarılı ve kanatlı olarak tasvir edilen bir asa olmakla beraber ticaretin, iletişimin ve tıbbın bir sembolü haline gelmiştir (Liungman, 1991: 430; Ersoy, 2000: 439; Ferber, 2007: 189; Er, 2012: 73; Prakash and Johnny, 2015: 49). Asanın; gücün, otoritenin ve doğaüstü güçleri temsil ederken; asada yer alan yılanların bilgeliği, kanatların ise çalışkanlığın, sezginin ve tanrılardan gelen iletişimi temsil ettiği bilinmektedir (Cirlot, 1971: 35-37; Nozedar, 2008: 43).

Caduceus, 1'i gümüş (Kat. No: 68) 2,'si bronz olmakla beraber (Kat. No: 6, 69) toplam 3 sikkede yardımcı öge olarak tek bir tipte kullanılmıştır (Şekil 4.10 No: 21). Caduceus Parion darplı sikkede MÖ 350-300 (Kat. No: 6), Byzantion darplı olan sikkede ise MÖ 3-2. yüzyıl arasında (Kat. No: 69), Pergamon darplı olan sikkede ise MÖ 133-67 yılları arasında (Kat. No: 68) tercih edilmiştir. Parion sikkeleri üzerinde görülen caduceus kentte şifacılık gibi tıbbi alanlarda da faaliyetler gerçekleştirildiğin bir işarettir.

4.2.2.6.3. Cornucopiae

Cornucopiae, Tykhe'nin atribütleri arasında yer almaktadır (Okan, 2016: 5; Sönmez, 2021: 150). Ayrıca efsanelere göre; Zeus'un küçükken Amalthea isimli bir keçi ile oynadığı ve keçi tarafından beslendiği bilinmektedir. Bu yüzden cornucopia Tykhe haricinde Amalthea ile de özleştirilmektedir (Lewis Spence, 1910: 21, 63; Van der Toorn vd., 1999: 26). Zeus, Amalthea ile oynarken yanlışlıkla boynuzunu kırar ve bir gün bu boynuzdan meyveler çıkacağına dair söz vererek özür diler (Agizza, 2006: 22). Bu bakımdan bereket boynuzu olarak bilien cornucopiae; genellikle içi meyve dolu bir boynuz olarak karşımıza çıkmaktadır (Zimmerman, 1964: 70; Hall, 1996: 144) (Şekil 4.10 No: 22).

Kazı çalışmaları sırasında ele geçen ve çalışma kapsamında değerlendirilen cornucopiae tasvirli sikkelerden MÖ 3-2. yüzyıla tarihlenen Byzantion darplı 1 sikke görülmektedir (Kat. No: 69).

4.2.2.6.4. Çelenk ve Meşale

Yaşamın, gerçekliğin ve güneşin bir sembolü olduğu belirtilen meşale, söndürüldüğünde gün batımını ya da ölümü temsil etmektedir (Hall, 1996: 90). Çalışma kapsamında değerlendirilen nümismatik verilerine göre, sikkelerin arka

yüzlerinde sayıca en fazla görülen ikonografi olan meşale; Grek mitolojisinde Demeter, Persophone ve Artemis ile ilişkilendirilmiştir. Demeter'in, Persophone'yi meşale ile aradığı ve Artemis Perasia'nın atribütleri arasında meşalenin yer aldığı bilinmektedir (Hall, 1996: 90; Albayrak, 2008: 45; Emir, 2012:30). Parion'un kolonizasyon sikkelerinde ise Artemis, Phosphoros epipetiyle (Diana Lucifera) iki elinde tutmuş olduğu meşale ile tasvir edilmiştir (SNG France 5: 1486; BMC Mysia, 106). Her iki elinde meşale taşıyan Artemis'in halkın önünü aydınlattığı ve sıkıntılı günlerden kurtaracağına dair bir izlenime sahip olduğu düşünülmektedir (Ful, 2021: 171)

Parion'da gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında ele geçen, çelenk ve meşale tasvirlerinin bir arada yer aldığı toplam 16 sikke tespit edilebilmiştir. Bu sikkelerden 14'ü; MÖ 350-300 yılları arasına (Kat. No: 21-34), 2'si ise; MÖ 200-45 aralığına tarihlenmektedir (Kat. No: 62-63). Parion sikkelerin arka yüzlerinde sıklıkla görülen meşalenin (Şekil 4.10 No: 23), hem Artemis hem de Demeter ve Persophone ile bağlantılı olabileceği akıllara gelmektedir. Meşalenin, zaferi ve sağlığı temsil eden defne çelenkleriyle birlikte verilmesi dikkate alındığında, sikkeler üzerinde dekoratif amaçla da kullanılmış olabileceğini (Carradice ve Price, 2001:157) veya kentin kültürel bir aydınlanma düşünce yapısına sahip olduğunu düşündürmektedir.

4.2.2.6.5. Sistrum

Genellikle dini ritüellerde kullanılan bir müzik aleti olan sistrum, İsis-Serapis kültü ile ilişkilendirilmiştir (De Garis Davies, 1920: 72; Söderberg, 1968: 91; Brodrick and Morton, 1996: 105; Sancaktar, 2016: 148-149; Ful, 2021: 164-165). Plutarch'a göre Typhon'u korkutup kaçırmak için kullanıldığını belirtilen sistrumun, farklı dönemlerde mezar eşyası olarak kullanıldığı da görülmektedir (Plutarch, 61,62; Özgüç, 1963: 35, 36). Plutarch; sistrumun çevresinde sallanan dört parçanın, ateş, su, toprak ve havadan oluşan dört elementi temsil ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Plutarch, sallanan bu dört parçanın bir yanına İsis bir yanına ise Nephthys'nin yüzünün konumlandırıldığını ve sistrumun üst kısmına da insan yüzü bir kedinin yerleştirildiğini söylemektedir. Antik yazar, bu yüzleri doğumla ve ölümle, kedinin ise sahip olduğu farklı renklerle geceyle ve doğurganlıkla ilişkili olduğunu öne sürmektedir (Plutarch, 61,62, 64)

Sistruma, kazı çalışmaları sırasında ele geçen ve katalogda belirtilen 3 bronz sikke üzerinde yer verilmiştir (Kat. No: 59-61). Bu sikkeler üzerinde tek bir tipte

gösterilen sistrum, MÖ 200-45 aralığına tarihlenen sikkeler üzerinde tercih edilmiştir (Şekil 4.10 No: 24). Sikkeler haricinde Parion yakınlarında ele geçen MÖ 2-1. yüzyıla tarihlenen bir stel üzerinde sistruma yer verilmesi, yazıt üzerinde ise İsis-Serapis isimlerinin geçmesi; İsis-Serapis kültünün Parion'da görüldüğünü göstermektedir (Ful, 2021: 164, 165, 171).

Parion'da ele geçen insan biçimli forma sahip olan anthropoid kapta Mısır etkisinin görülmesi (Sulan, 2018: 30) ve bakıcı-köle olarak adlandırılan terrakotta figürinlerinin benzer örneklerinin Mısır'da ele geçmesi (Kasapoğlu, 2015: 237, 452) göz önüne alındığında; Parion'un sahip olduğu liman nedeniyle Mısır'dan ithal edilen malların bir ticaret merkezi olabileceğini ve kentin Mısır etkisindeki ürünleri kullanarak Mısır kültüründen ve sanatından etkilenecek sikkeleri üzerinde de sistruma yer vererek Mısır etkisinin sikkeler üzerine de yansımış olabileceğini söylenebilir.

4.2.2.6.6. Yıldırım Demeti

Zeus'un atribütleri arasında yer alan yıldırım demeti; Hellenistik Dönem krallıkların yaşamında ve Grek mitolojisinde birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlara ise Dionysos'un, Zeus'un yıldırımıyla işaretlemesi ve Pegasus'un Zeus'un yıldırımını taşıması örnek olarak verilebilir. Ayrıca, öldürücü olmayan yıldırım çarpmasının saygınlık ve şöhretle ilişkilendirildiği bilinmektedir (Mayor, 2010: 36, 41, 42).

Yıldırım demeti; çalışma kapsamında değerlendirilen 3 bronz sikkede 2 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır. İlk tipte yıldırım demeti kanatlı (Kat. No: 49-50: Şekil 4.10 No: 25), ikinci tipte ise kanatsız olarak verilmiştir (Kat. No: 66: Şekil 4.10 No: 26). Zeus'un bir sembollerinden biri olan yıldırım demeti olasılıkla Parion sikkeleri üzerinde zaferin veya gücün bir simgesi olarak tercih edilmiş olmalıdır.

4.3. Lejantlar

Katalog kapsamında değerlendirilen sikkelerde tam olarak okunamasa da sikke kataloglarında yer alan referanslar incelendiğinde çeşitli kentlere ait ethniconlar ve lejantlar tespit edilmiştir. Bu lejantlardan ilki Makedon kralı darplı ve Amphipolis'e atfedilen bir sikke üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 70). Kataloglarda yer alan bilgilere göre sikke üzerinde [ΦΙΛΙΠΠΙΟΥ] lejantı yer almaktadır (SNG Greece II, 358). Ethniconlardan biri ise Parion sikkesi üzerine sürfrap edilen Kyzikos sikkesinde [KYZ] şeklinde yer verilmiş olmalıdır (Kat. No: 6) (SNG France 5, 441). Bir başka

ethnicon ise Byzantion darplı bir sikkede karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 69). Bu sikkede görülen lejantlar incelemiş olduğumuz kataloga göre; solda ΕΠΙΕΚΑΤΟΔΩΡ sağda ise BYZANTION şeklinde yer verilmeliydi (SNG Black Sea, 69). Katalog çalışmasını yaptığımız sikkede ise bu lejant solda ΕΠΙ [ΕΚ]ΑΤΟΔ[ΩΡ] şeklinde verilirken sağda yer alması gereken BYZANTION ethniconu maalesef okunamamaktadır. Adramytteion kentine ait bir sikkede ise allta ΝΩΝ lejantı yer almaktadır (Kat. No: 67). İncelenen kataloglara göre; Grekçe ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ olarak verilen ethnicon, sikkenin üstünde [ΑΔΡΑΜΥ], altta [ΘΗ] ΝΩΝ şeklinde olmalıydı (BMC Mysia, 2; SNG Cop. Mysia, 3; SNG France 5, 9; SNG Turkey 4, 2.)

Çalışma kapsamında değerlendirilen Parion darplı sikkelerde en çok ΠΑΡΙ ethniconu görülmüştür. Ethnicon MÖ 4. yüzyıldan MÖ 200-45 aralığına tarihlenen gümüş ve bronz sikkelerin arka yüzünde sıklıkla kullanılmıştır. Kentin ethniconu olan ΠΑΡΙ, bilindiği kadarıyla sikkelerin arka yüzünde 2 farklı varyasyonda karşımıza çıkmaktadır.

1. Varyasyon: 1. Satırda ΠΑ, 2. satırda ΡΙ olarak verilmiştir. Ethnicon sikkeler üzerine 4 farklı kombinasyonda tercih edilmiştir.

2. Varyasyon: Tek satırda, ΠΑΡΙ şeklinde kullanıldığı ve 1 kombinasyonda tercih edildiği düşünülmektedir.

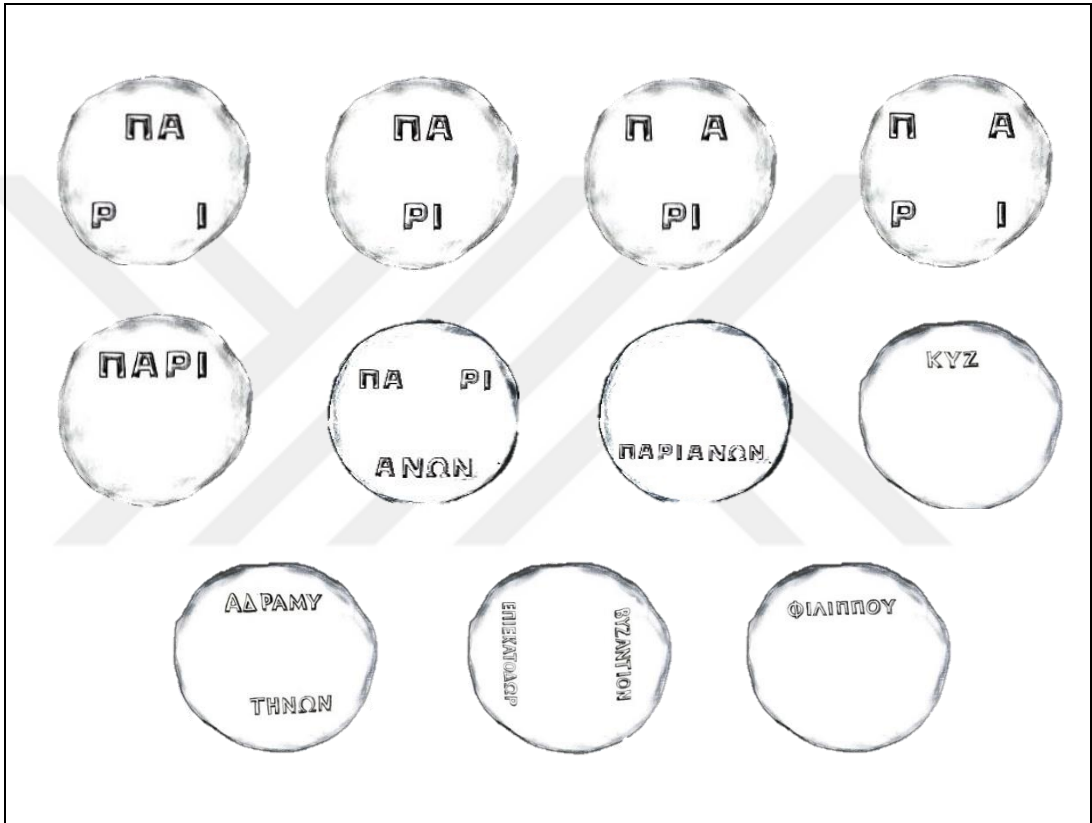
2005 – 2019 yılları arasında kazı çalışmalarında çıkan tanımlanabilen Parion'un sikkelerde arka yüzünde tercih etmiş olduğu 2. lejant ΠΑΡΙΑΝΩΝ lejantıdır. Kent sikkeler üzerinde bu lejantı 2 varyasyonda kullanmış olmalıdır.

1. Varyasyon: 1. Satırda ΠΑΡΙΑΝΩΝ olarak verilmiştir. Tespit edilebilen sikkelerde MÖ 2. yüzyıla tarihlenen sikkeler üzerinde kullanılmıştır.

2. Varyasyon: 1. Satır da ΠΑ-ΡΙ, 2.satırda ΑΝΩΝ şeklinde verilmiştir. Sikkenin düşük kondisyonlu olması sebebiyle lejantı tam olarak okumayan 1 sikkede kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. MÖ 200-45 yılları arasında kullanılmış olabilir (Tablo 4.5 Şekil 4.11).

Tablo 4.5. Katalogda yer alan sikkeler üzerinde tespit edilen ve kullanıldığı düşünülen lejantların ve ethniconların kronolojik dağılımı

Darphane	Lejant	Tarih
Parion	ΠΑΡΙ	MÖ 4.yüzyıl – MÖ 45
Amphipolis	[ΦΙΛΙΠΠΟΥ]	MÖ 315-294
Kyzikos	[KYZ]	MÖ 3. yüzyıl
Byzantion	ΕΠΙ [ΕΚ]ΑΤΟΔ[ΩΡ] [BYZANTION]	MÖ 3-2 yüzyıl
Adramytteion.	[ΑΔΡΑΜΥ] [ΤΗ] ΝΩΝ	MÖ 2-1 yüzyıl
Parion	ΠΑΡΙΑΝΩΝ	MÖ 200-45

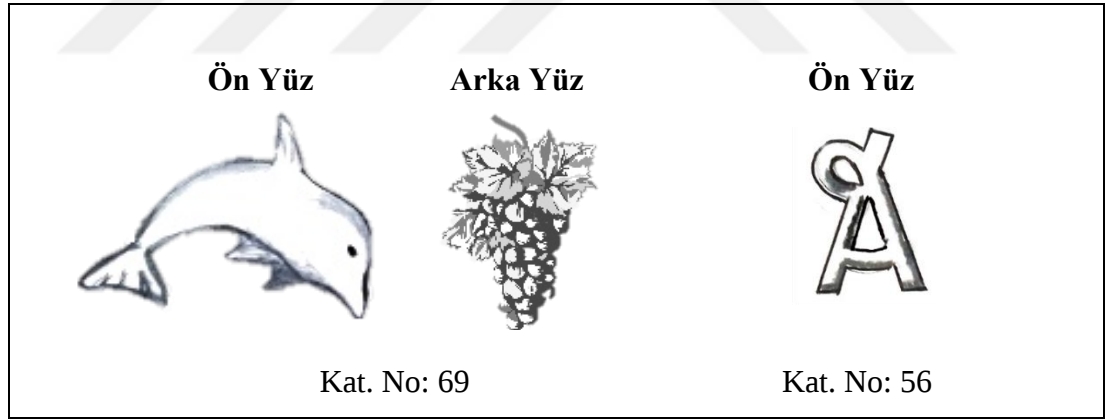
Şekil 4.11. Katalogta yer alan lejantların ve ethniconların olası görünüşleri

4.4. Kontrmarklar

Kontrmarklar basılmış olan bir sikkeyi yeniden tedavüle sokmak için veya basıldığı yerin dışında yeniden geçerli kılmak için sikkelerin ön veya arka yüzlerine basılan bir damga olarak bilinmektedir (Milne, 1939: 75-80). Kazı çalışmalarında ele geçen tek figür kontrmarklı sikke MÖ 3-2 yüzyıla tarihlenen Byzantion darplı sikkede görülmektedir (Kat. No: 69). Bu sikkenin ön ve arka yüzünde toplam iki kontrmark yer almaktadır. Sikkenin ön yüzünde kontrmark içerisinde üzüm salkımına, arka yüzünde ise yunus balığına yer verilmiştir. Sikkenin ön arka yüzünde görülen yunus balığı; MÖ 4-3 yüzyıla tarihlenen Khersonesos (SNG Black Sea, 768.774,779,782),

MÖ 300-260 ve MÖ 260-250 yılına tarihlenen Olbia sikkelerinde (SNG Black Sea, 494, 532); ön yüzde görülen üzüm salkımı ise Khalkedon sikkelerinde kontrmark şeklinde karşımıza çıkmaktadır (SNG Black Sea, 146). Olasılıkla çalışma kapsamında değerlendirilen Byzantion darplı olan bu sikkede görülen (Kat. No: 69) kontrmarklar; basıldığı yerin dışında Khersonesos, Olbia, Khalkedon gibi kentlerde yeniden geçerli kılmak için basılmış olabileceği ve kullanımdan kaynaklı oluşabilecek yıpranmalar nedeniyle ağırlığının yeniden kontrol edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Parion darplı bronz bir sikkenin ise ön yüzünde ise Kyzikos kentine ait bir monogram kontrmark içerisinde verilmiştir (Kat. No: 56). Kyzikos sikkelerinde MÖ 3. yüzyılda kullanıldığı görülen bu monogramın (SNG v.Aulock Mysien 1228) aynı zamanda MÖ 200-45 aralığına tarihlenen Parion sikkesinde görülmesi olasılıkla Parion'da faaliyet gösteren bir tüccarın, Kyzikos'ta gerçekleştirmiş olduğu ticari ilişkiler neticesinde, Parion sikkesinin metal değerinin Kyzikos'ta kontrol edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Kyzikos'un bir ticaret merkezi konumunda olması göz önünde bulundurulduğunda iki kent arasında ticari faaliyetlerin olma ihtimali de güçlendirmektedir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12. Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerde görülen kontrmarklar

4.5. Monogramlar ve Magistratlar

Monogramlar; birçok arkeolojik veri üzerinde kullanılan şahıs ismi veya bir markayı temsil eden işaretlerdir. Sikkeler üzerinde görülen monogramlar ise sikkeyi basan magistratların isimlerinin bir kısaltması olarak kullanılabileceği gibi çeşitli darphanelerin de birer sembolü olarak kullanılmıştır (Tulay, 2001: 134, 143)³. Parion'da gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında 2005-2019 yılları arasında ele

³ Monogram örnekleri için bk. Price, 1991: Tekin, 1994

geçen çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerde, MPY/KP şeklinde (SNG Cop. Mysia; 425-428) tek bir sikkede magistrat isminin kısaltması verilirken (Kat. No: 68), toplam 6 sikkede, 7 farklı monograma yer verilmiştir (Kat. No: 6, 42, 56, 58, 68, 71).

Sikkelerin ön yüzünde tespit edilen bu monogramlardan biri (Kat. No: 42), Parion'a ait olurken (SNG France 5, 1408), bir diğeri ise (Kat. No:71) Phalasarna'ya aittir (BMC Crete and the Aegean Island: 7) (Tablo 4.6).

Tablo 4.6. Sikkelerin ön yüzünde görülen monogramlar

Ön Yüz Monogramları	
	
Parion Kat. No: 42	Phalasarna Kat. No: 71

Sikkelerin arka yüzünde ise 5 monogram tespit edilmiştir (Kat. No: 6, 56, 58, 68). Bu monogramlardan ikisi, 1. darbı Parion, (SNG v.Aulock Mysien 1325), 2. darbı Kyzikos olan çift darplı sikkede görülmektedir (Kat. No: 6). Parion'a ait diğer monogramlar ise 2 sikke üzerinde daha görülmektedir (Kat. No: 56; SNG Cop. Mysia; 277) (Kat. No: 58; SNG France 5, 1390); fakat Kat. No:58'de yer alan monogramın bir benzerinin Adramytteion darplı, MÖ 133-67. yılına tarihlenen kistophorun üzerinde de görülmesi, sikkeyi basan magistratın hem Parion'da hem de Adramytterion'da çalışmış olabileceğini düşündürmektedir (SNG v.Aulock Mysien ,1054). Son monogram ise Pergamon'a ait olup (SNG Cop. Mysia; 381, 382, 403-414; SNG v.Aulock Mysien 1366-1370), tek bir sikke üzerinde görülmektedir (Kat. No: 68) (Tablo 4.7).

Tablo 4.7. Sikkelerin arka yüzünde görülen monogramlar

Arka Yüz Monogramları		
		
(1.Darp-Parion) Kat. No: 6	(2. Darp-Kyzikos) Kat. No: 6	Parion Kat. No: 56

Tablo 4.7 (devam)

	
Parion (Adramytteion ?) Kat. No: 58	Pergamon Kat. No: 68

4.6. Metroloji ve Birimler: Ön Değerlendirme

Antik Dönem’de sikkelerin basıldığı metalin ağırlığına göre değerlendirildiği ve bununla birlikte farklı kentlerin farklı ağırlık sistemlerini kullandığı bilinmektedir. Bazı kentlerin ise ortak bir ağırlık sistemini benimsedikleri ve bastıkları sikkelerin ağırlıklarının hemen hemen aynı olduğu düşünülmektedir (Tekin, 1992: 24).⁴ Parion, MÖ 400-350 arasına tarihlenen tip 1’de yer alan gümüş sikkelerini (Kat. No: 1, 2) hemidrahmi biriminde darp etmiş olsa da kent için oluşturulan sikke tipolojisi dikkate alındığında; bronz darplı tip 1, 4, 5, 7, 9, 13, 14, 16 ve 17’nin diğer sikkelere göre çaplarında ve ağırlıklarında bir uyumsuzluğun olduğu görülmektedir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8. Parion darplı tiplerin, çap-gram aralıklarının ve kalıp yönlerinin dağılımı⁵

Tip No	Çap Aralığı	Çap Ort.	Ağırlık Aralığı	Ağırlık Ort.	Kalıp Yönü
1	10-14	12,1	0,74-2,3	1,7	6 **, 11*, 12**
2	20	20	7,39	7,39	12*
3	10-12	10,7	0,53-1,37	0,94	5*, 6*, 12***
4	10-20	16,33	0,56-6,64	4,49	2**,6*
5	9-19	13,8	0,41-5,15	2,17	3*, 6**, 11*, 12**
6	12-17	14,1	1,18-2,8	1,91	2**,5**,6*,10** 11***, 12****
7	10-20	15	0,75-6,65	2,86	3*,6*,11*, 12****
8	21	21	3,53	3,53	12*
9	17-20	18	2,34-4,36	3,23	2*,12**
10	11	11	1,21	1,21	12*
11	15-18	16,5	2,27-2,56	2,41	1*,12*
12	13-14	13,5	1,93-2,72	2,32	9*,12*
13	13-25	16,62	1,82-6,54	3,10	9*, 12****
14	15-21	19	3,09-6,39	4,32	3*,6*,12*
15	11	11	1,45	1,45	12*

⁴ Parion’un Pers ve Rodos standartlarında darp etmiş oldukları gümüş sikke örnekleri için bk. HCC, 1901: 273, 274.

⁵ Çap ve çap ortalamaları mm, ağırlık ve ortalamaları ise gram cinsinden verilmiştir. Kalıp yönlerinde belirtilen * işareti ise kalıp yönünün kaç sikkede görüldüğünü belirtir.

Tablo 4.8. (devam)

16	12,-21	18,16	1,21-6,94	4,75	8*,12**
17	9-14	11,5	0,65-1,31	1,96	12**
18	9-11	9,75	0,63-0,92	0,77	12**
19	11	11	0,98	0,98	12*

Çaplarda ve ağırlıklarda görülen bu tür uyumsuzluklar, olasılıkla sikkelerin uzun süre toprak altında kalmasından dolayı maruz kaldığı korozyonlardan kaynaklıdır. Sikkelerin maruz kaldığı korozyonlar ve bozulmalar (Z, Yılmaz: 2019) sikkelerin ağırlıklarını etkilerken, böyle bir durumda bronz sikkelerin ağırlıklarından ziyade çapları dikkate alınarak değerlendirmesi sikkelerde daha belirleyici bir rol oynamaktadır (Mørholm, 2000: 11).

Çalışma kapsamında değerlendirilen Parion darplı Geç Klasik-Hellenistik Dönem'e tarihlenen bronz sikkeler için oluşturulan birimler ve metrolojiler, sikke sayılarının az olması nedeniyle bir ön değerlendirme niteliği taşımaktadır. Her ne kadar bu yöntem Parion'un Hellenistik Dönem'de darp ettiği sikke birimleri için kesin sonuçlar ortaya koymasa da birim ayrımı yapabilmek için Parion'un 64 bronz sikkesi çap aralıklarına göre 4 gruba ayrılmış ve A, B, C ve D olarak adlandırılan birimler oluşturulmuştur. En büyük birim olan A birimi; çapları 20-25 mm aralığında değişen ve bu aralıktan daha büyük çaplara sahip olan sikkeler için tanımlanmıştır. Orta birim olan B birimi, 17-19 mm; küçük birim olan C birimi 13-16 mm ve en küçük birim olan D birimi ise 9-12 mm aralığında ve bu aralıktan daha küçük çaplara sahip olan sikkeler için adlandırılmıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerin çaplarına göre 20-25 mm aralığında oluşturulan metrolojik gruplandırmada; en büyük birim olarak tanımlanan A biriminde olduğu düşünülen 10 sikke tespit edilmiştir (Kat. No: 6, 12, 35, 41, 42, 51, 55, 56, 59, 60). Bu birim içerisine giren sikkelerin çap aralığı 21-25 mm, ağırlıkları ise 2,84-7,34 gram aralığında olup ortalama ağırlıkları ise 5,36 grama denk düşmektedir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. A birimli sikkeler tablosu

Birim	Çap	Ağırlık Aralığı	Ortalama Ağırlığı	Katalog Numarası
A	20 mm	6,38-7,39 g	6,80 g	6,12,41
	21 mm	3,48-6,94 g	5,28 g	42, 55, 56, 59, 60
	22 mm	2,84 g	2,84 g	35
	25 mm	6,54 g	6,54 g	51
Toplam	21-25 mm	2,84-7,39 g	5,36 g	6, 12, 35, 41, 42, 51, 55, 56, 59, 60

Yukarıdaki tabloda 25 mm çapında verilen ve Kat. No: 51’de yer alan sikke; Parion sikkeleri için oluşturulan tipolojiye göre tip 13’te bulunan Gorgo-Baykuş tasvirli sikkedir. Sikkede görülen bozulmalar dikkate alındığında bu sikkenin A birimine veya B birimine yakın değerlere sahip bir başka birimde de olabileceği düşünülmektedir.

Parion’un A birimli sikkelerinde tercih etmiş olduğu tiplere baktığımızda ise 7 farklı tip kullandığı düşünülebilir. Bu tipler içerisinde en erken tarihli sikke MÖ 350-300 yılına, en geç tarihli sikke ise MÖ 200-45 aralığına tarihlenmektedir (Tablo 4.10).

Tablo 4.10. A birimli sikkelerde görülen tipler.

Birim	Tip	Katalog Numarası
A	Apollon-Boğa	6
	Boğa-Alevli Altar, Amphora	12
	Demeter- Buğday Başağı/Nar	42
	Gorgo-Baykuş	51
	Gorgo-Kartal	55,56
	Kadın Başı-Alevli Altar	35, 41
	Kadın Başı- Sistrum	59, 60

Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerin birim ayrımı yapabilmek için 17-19 mm aralığında oluşturulan birim aralığına göre toplam 9 sikkenin B biriminde olduğu tespit edilmiştir (Kat. No: 13, 15, 16, 21, 34, 36, 43, 44, 47). Ağırlıkları ise 1,18-6,64 gram aralığında olan bu birimdeki sikkelerin ortalama ağırlıkları ise 3,14 grama denk gelmektedir (Tablo 4.11).

Tablo 4.11. B birimli sikkeler tablosu.

Birim	Çap	Ağırlık Aralığı	Ortalama Ağırlığı	Katalog Numarası
B	17 mm	1,18-1,93 g	1,55 g	21, 34
B	18 mm	2,27-3,01 g	2,64 g	44, 47
B	19 mm	4,36-6,64 g	5,24 g	13, 15, 16, 36, 43
Toplam	17-19 mm	1,18-6,64 g	3,14 g	13, 15, 16, 21, 34, 36, 43, 44, 47

B birimindeki sikkeler, en erken MÖ 350-300 yılına tarihlenirken en geç ise MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenmektedir. Bu birimde darp edildiği düşünülen sikkelerdeki tipolojiye baktığımızda ise 6 tipin yer aldığı, en fazla sayıdaki sikkenin ise ikişer olarak eşit bir şekilde, tip 6 içerisine giren boğa-meşale, tip 4’ e giren boğa-altar, amphora ve tip 9 içerisinde yer alan kadın başı- boğa tipli sikkeler olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.12).

Tablo 4.12. B birimli sikkelerde görülen tipler

Birim	Tip	Katalog Numarası
B	Artemis-Geyik	47
	Boğa-Alevli Altar, Amphora	13
	Boğa-Altar, Amphora	15,16
	Boğa-Meşale	21, 34
	Kadın Başı-Alevli Altar	36
	Kadın Başı- Boğa	43,44

Çap aralıkları 13-16 mm aralığında olan toplam 19 sikkenin C biriminde olduğu düşünülmektedir (Kat. No: 3, 22-30, 45, 48-50, 52-54, 57, 62). Bu birim içerisine giren sikkelerin ağırlıkları ise 1,31-3,09 gram aralığında olup ortalama ağırlıkları ise 2,16 grama denk düşmektedir (Tablo 4.13).

Tablo 4.13. C birimli sikkeler tablosu.

Birim	Çap	Ağırlık Aralığı	Ortalama Ağırlığı	Katalog Numarası
C	13 mm	1,56-1,93 g	1,78 g	29, 30, 50, 54
C	14 mm	1,31- 2,72 g	2,09 g	3, 26-28, 49, 52, 53, 62
C	15 mm	1,84-3,09 g	2,45 g	22-25, 48, 57
C	16 mm	2,34 g	2,34 g	45
Toplam	13-16 mm	1,31-3,09 g	2,16 g	3, 22-30, 45, 48-50, 52-54, 57, 62

C biriminde yer alan sikkelere baktığımızda ise çapı 14 mm olan sikkelerin ağırlık ortalamalarının yaklaşık olarak 2.00-2,72 gram seviyelerinde değiştiği fakat Kat. No: 53 ve Kat. No: 62’de ki sikkelerin bu ortalamanın altında kaldığı tespit edilmiştir. Yapılan tipolojik ve metrolojik incelemeler sonucunda; Kat. No: 53’teki sikkenin, uğramış olduğu kondisyon kayıpları nedeniyle çap ve gramında bir değişiklik yaşandığını, C birimine yakın veya daha büyük bir birimde darp edilmiş olabileceği söylenebilir. Kat. No: 62’de yer alan sikkenin ise Parion sikkeleri için oluşturulan tipolojik sınıflandırmaya göre üzüm salkımı-meşale tipindeki sikke olduğu görülmüştür. Bu tipte kentte gerçekleştirilen kazı çalışmalarında tanımlanabilen 2 sikkenin tespit edilmesi ve sikkelerin hem çap hem de gram açısından birbirine yakın değerlerde olmaması sikke hakkında yorum yapmamızı zorlaştırırken; sikkenin C biriminde veya C birimine yakın başka bir birimde darp edilmiş olma ihtimalinin de olduğu söylenebilir.

C birimli sikkeler grubunda yer alan 15 mm çapındaki sikkelere baktığımızda ise ağırlıklarının yaklaşık 1,84-2,56 gram aralığında değiştiği ve Kat. No: 57’deki sikkenin ise bu ağırlık grubundaki diğer sikkelerden daha fazla bir hacimde olduğu tespit edilmiştir. Bu sikke kendi tipolojik sınıfı içerisinde metrolojik olarak

incelendiğinde, çap ortalamalarının 19 mm, ağırlık ortalamalarının ise 4,32 gram olduğu anlaşılmıştır. Yapılan tipolojik ve metrolojik incelemeler sonucunda; Kat. No: 57’de belirtilen sikke olasılıkla; uğraşmış olduğu deformasyon nedeniyle C birimde veya C biriminden başka bir birimde de olabileceği düşünülebilir.

Metrolojik incelemelere göre; C birimindeki en erken tarihli sikkeler MÖ 400-350 yılına, en geç ise MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenmektedir. C birimli sikke tiplerine baktığımızda ise; 7 tipin yer aldığı ve en fazla sayıdaki sikkenin tip 6 içerisine giren boğa-meşale tipli sikkeler olduğu anlaşılmıştır (Tablo 4.14).

Tablo 4.14. C birimli sikkelerde görülen tipler

Birim	Tip	Katalog Numarası
C	Artemis-Geyik	48
	Athena- Kanatlı Yıldırım Demeti	49,50
	Boğa-Meşale	22-26, 30
	Gorgo-Baykuş	52-54
	Gorgo-Boğa	3
	Gorgo-Kartal	57
	Üzüm Salkımı-Meşale	62

Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelere göre toplam 26 sikke; en küçük birim olarak tanımlanan D birimindedir (Kat. No: 4, 5, 7-11, 14, 17-20, 31-33, 37-40, 46, 58, 61, 63-66). Bu birim içerisine giren sikkelerin çap aralığı 9-12 mm, ağırlıkları ise 0,41-1,95 gram aralığında olup ortalama ağırlıkları ise 0,98 grama denk düşmektedir (Tablo 4.15).

Tablo 4.15. D birimli sikkeler tablosu

Birim	Çap	Ağırlık Aralığı	Ortalama Ağırlığı	Katalog Numarası
D	9 mm	0,41-0,65 g	0,56 g	20, 63, 65
D	10 mm	0,56-1,00 g	0,79 g	5, 10, 14, 19
D	11 mm	0,75-1,45 g	1,09 g	4, 8, 9, 11, 17, 18, 37, 38, 46, 58, 64, 66
D	12 mm	0,53-1,95 g	1,41 g	7, 31-33, 39, 40, 61
Toplam	9-12 mm	0,41-1,95 g	0,98 g	4, 5, 7-11, 14, 17-20, 31-33, 37-40, 46, 58, 61, 63-66

D birimli sikkeler tablosu incelendiğinde 12 mm çapında olan ve Kat. No: 7’de belirtilen sikkenin gramı, çapı 12 mm olan sikkelere göre daha düşük bir ağırlıkta olduğu görülmüştür. Yapılan tipolojik ve metrolojik incelemeler sonucunda; Kat. No: 7’ de yer alan sikkenin çapında ve ağırlığında uğramış olduğu korozyon nedeniyle farklılaşma olduğu tespit edilmiştir; fakat her ne kadar bu sikke mevcut çap ve

ağırlıklarına göre D biriminde yer alsa da sikkenin başka birimde de basılmış olabileceği unutulmamalıdır.

D birimindeki sikkeler, en erken MÖ 400-350 yılına en geç ise MÖ 200-45 aralığına tarihlenmektedir. D biriminde darp edilen sikke tiplerine baktığımızda ise 12 farklı tip tespit edilebilmiştir. En fazla sayıdaki sikkelerin ise tip 3 içerisine giren, boğa-alevli altar tipli sikkelerin olduğu görülmüştür (Tablo 4.16).

Tablo 4.16. D birimli sikkelerde görülen tipler

Birim	Tip	Katalog Numarası
D	Apollon-Altar	46
	Boğa- Alevli Altar	7-11
	Boğa-Alevli Altar, Amphora	14
	Boğa-Altar, Amphora	17-20
	Boğa-Meşale	31-33
	Gorgo-Üzüm Salkımı	58
	Gorgo-Boğa	4, 5
	Kadın Başı-Alevli Altar	37-40
	Kadın Başı- Sistrum	61
	Üzüm Salkımı- Meşale	63
	Üzüm Salkımı-Mısır Koçanı	64, 65
	Zeus- Yıldırım Demeti	66

Oluşturulan birim tablolarına göre Parion'un, gümüş ve bronzdan darp etmiş olduğu farklı tiplerdeki sikkelerini, farklı birimlerde basmayı tercih ettiği söylenebilir (Tablo 4.17).

Tablo 4.17. Parion'un sikke tiplerinde görülen birimler

Tip 1: Gorgo-Boğa		
Metal:		AR
Ağırlık Aralığı:		2,12-2,30 g
Ağırlık Ortalaması:		2,21 g
Çap Aralığı		12-13 mm
Çap Ortalaması		12,5
Birim		Hemidrahmi
Sikke sayısı		2
Katalog Numarası		1, 2
Tip 1: Gorgo-Boğa		
Metal:		AE
Çap Aralığı		10-14 mm
Çap Ortalaması		11,6 mm
Ağırlık Aralığı:		0,74-2,13 g
Ağırlık Ortalaması:		1,37 g
Birimleri		D(2), C
Sikke sayısı		3
Katalog Numarası		3, 4, 5

Tablo 4.17 (devam)

Tip 2: Apollon-Boğa	
Metal:	AE
Çapı	20 mm
Ağırlığı:	7,39 g
Birim:	A
Sikke sayısı:	1
Katalog Numarası:	6
Tip 3: Boğa-Alevli Altar	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	10-12 mm
Çap Ortalaması:	11 mm
Ağırlık Aralığı:	0,53-1,37 g
Ağırlık Ortalaması:	0,94 g
Birim:	D
Sikke sayısı:	5
Katalog Numarası:	7-11
Tip 4: Boğa-Alevli Altar, Amphora	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	10-20 mm
Çap Ortalaması:	16,3 mm
Ağırlık Aralığı:	0,56-6,64 g
Ağırlık Ortalaması:	4,52 g
Birim:	A, B, D
Sikke sayısı:	3
Katalog Numarası:	12-14
Tip 5: Boğa- Altar, Amphora	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	9-19 mm
Çap Ortalaması:	13,1 mm
Ağırlık Aralığı:	0,41-5,15 g
Ağırlık Ortalaması:	2,17 g
Birim:	B(2), D(4)
Sikke sayısı:	6
Katalog Numarası:	15-20
Tip 6: Boğa-Meşale	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	12-17 mm
Çap Ortalaması:	14,1 mm
Ağırlık Aralığı:	1,18-2,80 g
Ağırlık Ortalaması:	1,90 g
Birim:	B(2), D(3), C(9)
Sikke sayısı:	14
Katalog Numarası:	21-34
Tip 7: Kadın Başı-Alevli Altar	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	11-20 mm
Çap Ortalaması:	15,2 mm
Ağırlık Aralığı:	0,75-6,65 g
Ağırlık Ortalaması:	2,86 g
Birim:	A(2), B(1), D(4),
Sikke sayısı:	7
Katalog Numarası:	35-41

Tablo 4.17 (devam)

Tip 8: Demeter-Buğday Başağı/Nar	
Metal:	AE
Çapı	21 mm
Ağırlığı:	3,53 g
Birim:	A
Sikke sayısı:	1
Katalog Numarası:	42
Tip 9: Kadın Başı-Boğa	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	16-19 mm
Çap Ortalaması:	17,3 mm
Ağırlık Aralığı:	2,34-4,36 g
Ağırlık Ortalaması:	3,23 g
Birim:	B(2), C(1),
Sikke sayısı:	3
Katalog Numarası:	43-45
Tip 10: Apollon-Altar	
Metal:	AE
Çapı	11 mm
Ağırlığı:	1,21 g
Birim:	D
Sikke sayısı:	1
Katalog Numarası:	46
Tip 11: Artemis-Geyik	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	15-18 mm
Çap Ortalaması:	16,5 mm
Ağırlık Aralığı:	2,27-2,56 g
Ağırlık Ortalaması:	2,41 g
Birim:	B, C
Sikke sayısı:	2
Katalog Numarası:	47-48
Tip 12: Athena-Kanatlı Yıldırım Demeti	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	13-14 mm
Çap Ortalaması:	13,5 mm
Ağırlık Aralığı:	1,93-2,72 g
Ağırlık Ortalaması:	2,32 g
Birim:	C
Sikke sayısı:	2
Katalog Numarası:	49-50
Tip 13: Gorgo-Baykuş	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	13-25 mm
Çap Ortalaması:	16,5 mm
Ağırlık Aralığı:	1,82-6,54 g
Ağırlık Ortalaması:	3,10 g
Birim:	A(1), C(3)
Sikke sayısı:	4
Katalog Numarası:	51-54

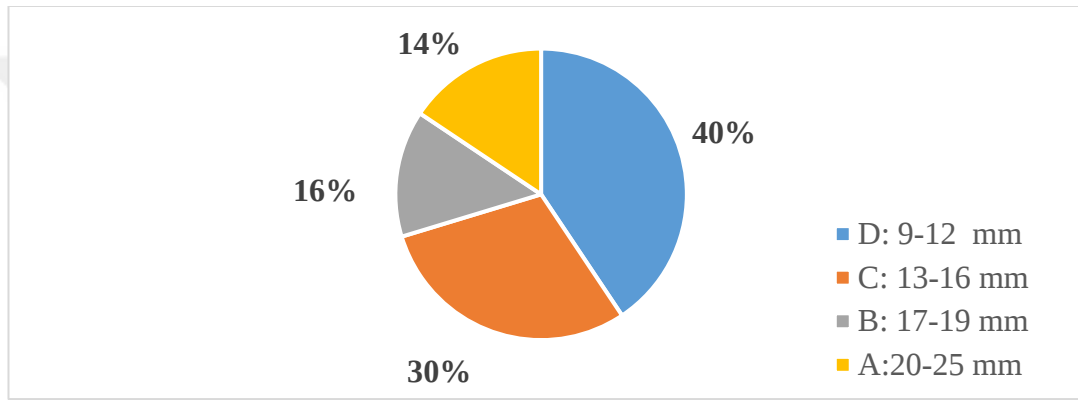
Tablo 4.17 (devam)

Tip 14: Gorgo-Kartal	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	15-21 mm
Çap Ortalaması:	19 mm
Ağırlık Aralığı:	3,09-6,39 g
Ağırlık Ortalaması:	4,32 g
Birim:	A(2), C(1)
Sikke sayısı:	3
Katalog Numarası:	55-57
Tip 15: Gorgo-Üzüm Salkımı	
Metal:	AE
Çapı	11 mm
Ağırlığı:	1,45 g
Birim:	D
Sikke sayısı:	1
Katalog Numarası:	58
Tip 16: Kadın Başı-Sistrum	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	12-21 mm
Çap Ortalaması:	18 mm
Ağırlık Aralığı:	1,21-6,94 g
Ağırlık Ortalaması:	4,75 g
Birim:	A(2), C(1)
Sikke sayısı:	3
Katalog Numarası:	59-61
Tip 17: Üzüm Salkımı-Meşale	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	9-14 mm
Çap Ortalaması:	11,5 mm
Ağırlık Aralığı:	0,65-1,31 g
Ağırlık Ortalaması:	1,96 g
Birim:	D, C
Sikke sayısı:	2
Katalog Numarası:	62-63
Tip 18: Üzüm Salkımı-Mısır Koçanı	
Metal:	AE
Çap Aralığı:	9-11 mm
Çap Ortalaması:	10 mm
Ağırlık Aralığı:	0,63-0,92 g
Ağırlık Ortalaması:	0,77 g
Birim:	D
Sikke sayısı:	2
Katalog Numarası:	64-65
Tip 19: Zeus-Yıldırım Demeti	
Metal:	AE
Çapı	11 mm
Ağırlığı:	0,98 g
Birim:	D
Sikke sayısı:	1
Katalog Numarası:	66

Sikkelerin tedavülde kaldığı süreç içerisinde kullanımdan kaynaklı oluşabilecek tahribatlar ve yıpranmalar, uzun süre toprak altında kalmasıyla da uğramış olduğu korozyonlar, Parion'un bronz sikkelerinde kullanılan ağırlık sistemi hakkında mevcut verilere göre net yorumlar yapmamızı zorlaştırmıştır. Fakat; genel

anlamda çaplarına göre oluşturulan birim tablolarında yer alan A, B, C ve D birimlerinde basıldığı düşünülen sikkelerin birim bazında ağırlıklarının da çaplarıyla birlikte azaldığı görülmüştür. Bu bakımdan Parion'un A birimindeki sikkeleri ortalama 5,36 gram, B birimindeki sikkeleri 3,14 gram, C birimindeki sikkeleri 2,16 gram ve son birim olan D birimindeki sikkeleri ise ortalama ağırlığı 0,98 gram olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan metrolojik değerlendirme sonucunda; çalışma kapsamında değerlendirilen Parion darplı sikkelerin, %40'ını D, %30'unu C, %16'sını B, %14'n ise A birimli sikkelerden oluştuğu tespit edilmiştir (şekil 4.13).

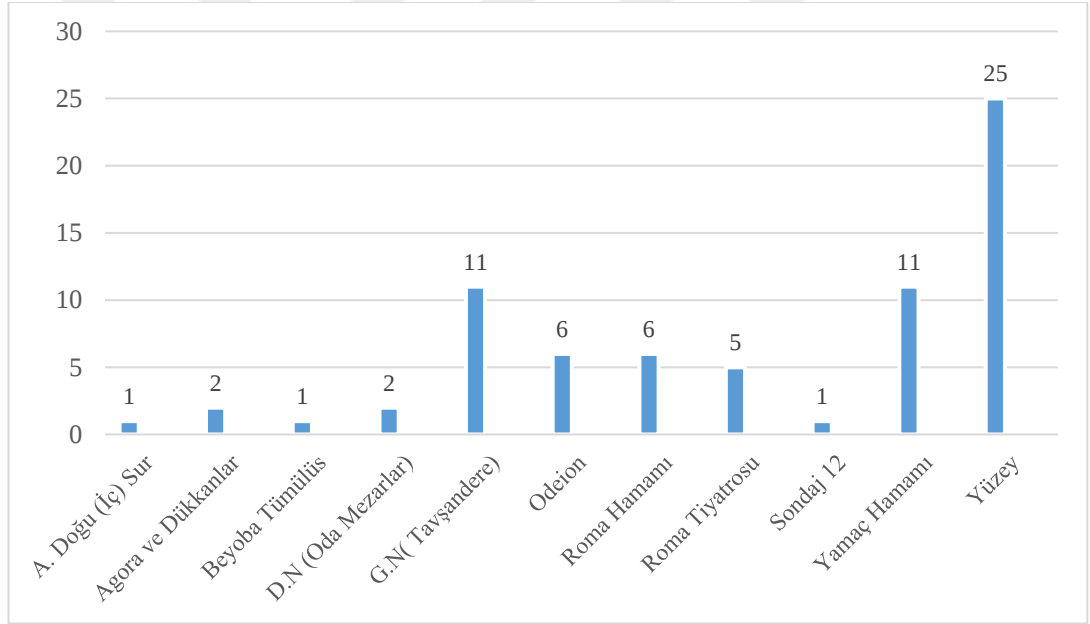

şekil 4.13. Parion'un bronz sikke tiplerinin birimlere göre yüzdesel oranda dağılımı

Bu bağlamda Parion'un Hellenistik Dönem'de, çapları 9-12 mm aralığında değerlen en küçük birim olarak adlandırılan ve ortalama 0,98 gram ağırlığına sahip D birimli sikkeleri, diğer birimlere göre daha çok tercih ettiği söylenebilir. D birimindeki sikkeler en erken Mö 400-350 yılına, en geç ise M 200-45 aralığına tarihlenmiştir. A biriminde darp edilen sikke tiplerine baktığımızda ise 12 tip tespit edilebilmiş ve en fazla sayıdaki sikkelerin ise tip 3 içerisine giren boğa-alevli altar tipli sikkelerin olduğu görülmüştür. Olasılıkla kent, yerel dolaşım için metal değerı düşük bronz sikkeleri diğer birimlere göre daha çok darp etmeyi tercih etmiştir. Ayrıca Parion'un, Mö 200-45 yılları arasına tarihlenen sikkelerinde her birimden de sikke örneklerinin görülmesi ve bu dönem içerisindeki büyük birim olarak tanımlanan A birimli sikkelerin de tercih edilmesi; kentin dönem içerisinde sikke basımı için gerekli olan metali bulmakta bir zorluk yaşamadığının bir göstergesidir.

5. BULUNTU YERLERİNE GÖRE SİKKELERİN İNCELENMESİ: ARKEOLOJİK YAKLAŞIM

Parion’da 2005 yılından itibaren 2019 yılına kadar geçen süre zarfında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ve yüzeyde, 3.900’ün üzerinde sikke ele geçmiştir. Bu sikkeler içerisinde Hellenistik Dönem’e tarihlenen toplam 93 sikke yer alırken, ön ve arka yüzleri tanımlanabilen ve düşük kondisyonlu olmayan sikkelerden değerlendirilmesi tamamlanan 71 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu sikkelerin ele geçtiği sektörlerle ve alanlara baktığımızda ise Agora ve Dükkanlar, Akropolis Doğu (İç) Suru, Beyoba Tümülüsü, Doğu ve Güney Nekropolis, Odeion, Roma Hamamı ve Tiyatrosu, Sondaj 12, Yamaç Hamamı ve yüzeyden oluştuğu görülmüştür (Şekil 5.1).

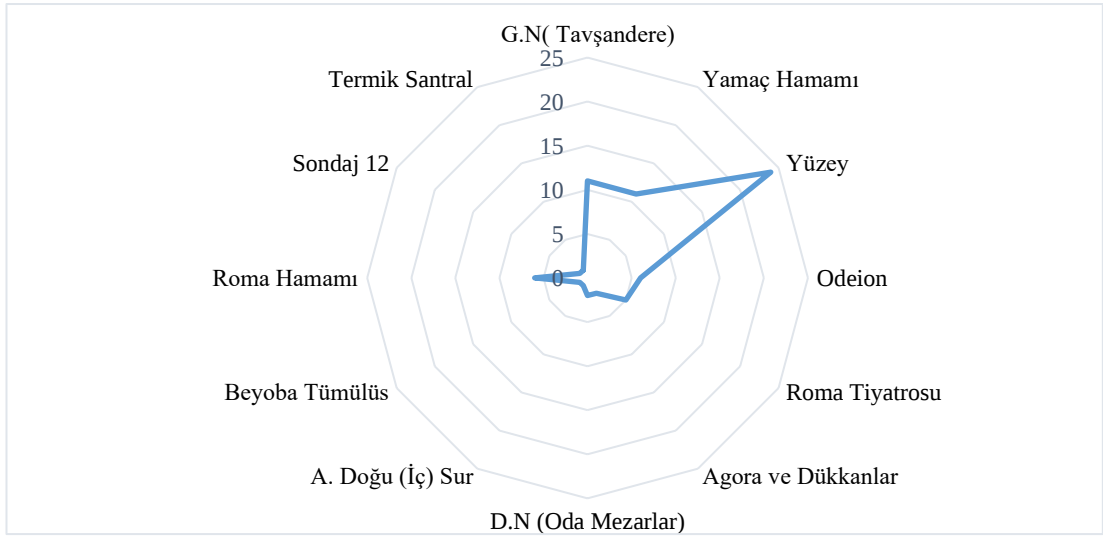

Şekil 5.1. Kazı çalışmaları sırasında ele geçen sikkelerin buluntu yerlerine göre sayısı

Parion’da ele geçen sikkelerin buluntu yerlerine göre dağılımına baktığımızda; tespit edilebilen sikkelerin büyük bir oranının yüzeyde, Güney Nekropolis’te (Tavşandere) ve Yamaç Hamamı’nda yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 5.1 Şekil 5.2).

Tablo 5.1. Katalog içerisinde verilen sikke sayılarının sektörlere ve yıllara göre dağılımı

Sektörler ↓ Yıllar→	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Agora ve Dükkanlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	2
A. Doğu (İç) Suru	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Beyoba Tümülüsü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
G. N. (Tavşandere)	2	1	1	-	2	-	2	-	-	-	-	1	1	-	1	11
D. N.(Oda Mezarlar)	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Odeion	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	2	6
Roma Hamamı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5	-	6
Roma Tiyatrosu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3	5
Sondaj 12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Yamaç Hamamı	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	5	2	3	-	11
Yüzey	-	-	5	-	-	-	-	-	2	4	3	3	4	3	1	24
Toplam	2	1	6	0	2	1	3	0	2	4	3	14	10	12	11	71

Şekil 5.2. Çalışma kapsamında değerlendirilen sikke buluntularının kent içerisinde yoğunlaştığı alanlar

5.1. Agora ve Dükkanlar

2006 yılında SDJ 1 olarak başlayan kazı çalışmaları sonrasında yapı, jeofizik sonuçlarına göre Agora ve Dükkanlar olarak adlandırılmıştır (Başaran, 2010: 402, 403; Ergürer, 2012: 14; Akkaş, 2020a: 460). 2022 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları neticesinde dükkanların, depo amaçlı yapılar olabileceği tahmin edilmektedir. Çalışmalar neticesinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen duvar yapılarının da tespit edildiği Agora ve dükkanlar yapısında ele geçen sikkeler ve amphora parçaları; yapının Roma ve Bizans Dönemi'nde ki kullanım evreleri hakkında bilgi vermektedir (Ergürer, 2012: 15; Oyarçin, 2017: 64-65; Akkaş 2020a: 461, 463).

Agora ve Dükkanlar'da 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında 253 sikke tespit edilmiştir. Bu sikkelerin 5'i Hellenistik Dönem'e tarihlenirken, değerlendirilmesi tamamlanan 2 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir (Kat. No: 39, 68). Bu sikkelerden ilki; Pergamon darplı MÖ 133-67 tarihlenen 1 gümüş kistophor olurken (Kat. No: 68), bir diğeri MÖ 2. yüzyıla tarihlenen Parion darplı bronz sikkedir (Kat. No: 39). Olasılıkla Agora ve Dükkanlar'da ele geçen sikkeler; yapının inşasından önceki kullanım evrelerine ait olabilir ancak; Arkaik, Klasik, Hellenistik ve Erken Roma Dönemi'ne tarihlenen arkeolojik verilerle ele geçmesiyle stratigrafinin steril veriler barındırmadığı söylenebilir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3. Agora ve Dükkanlar'ın havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)

5.2. Akropolis Doğu (İç) Suru

Parion'da kuzey güney doğrultuda yer alan Akropolis Doğu (İç) Suru olarak adlandırılan yapının, Parion akropolüne karşı gelebilecek olan tehditlerine karşı korunma amacıyla inşa edildiği bilinmektedir (Keleş ve Oyarçin, 2022: 9). Surun MÖ 4. yüzyıla tarihlenen dönem özelliklerini taşıdığına dair görüşler bulunurken, Geç Roma ve Bizans Dönemi'nde yapının ön cephesinde, akropol ve tiyatro yapısına ait çeşitli devşirme malzemelerin kullanıldığı görülmektedir (Başaran, 1999: 351; Keleş ve Oyarçin, 2020: 53; Keleş ve Oyarçin, 2022: 9).

Akropolis Doğu (İç) Suru'nda 2005-2019 yılları arasında gerçekleşen kazı çalışmaları sırasında ele geçen 523 sikke içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen ve değerlendirilmesi tamamlanan 1 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Çalışma kapsamında değerlendirilen Phalasarna darplı olan sikke, 475 sikkeden oluşan Geç Roma defnesi içerisinde ele geçmiştir (Kat. No: 71). Define içerisindeki sikkeler genel olarak MS 4-5. yüzyıla tarihlenirken, Phalasarna darplı olan sikke ise MÖ 3-2. yüzyıl tarihlenerek en erken sikke olma özelliği taşımaktadır (Keleş ve Oyarçin, 2022: 23). MS 5. yüzyılda neredeyse sikkenin metal ağırlığının değerine denk düşmesi nedeniyle, düşük de olsa Phalasarna sikkesi için halen alım gücüne sahip bir sikke olabileceği belirtmektedir (Keleş ve Oyarçin 2022: 22-23) (Şekil 5.4-5).

Şekil 5.4. Akropolis Doğu (İç) Suru'nun havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)

Şekil 5.5. Akropolis Doğu (İç) Suru'nda ele geçen definenin genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)

5.3. Beyoba Tümülüsü

Parion territoriumu içerisinde yer alan ve Beyoba köyünde bulunan Tümülüs, mezar yapısından oluşan bir yığma tepe üzerinde bulunmaktadır (Kaba ve Tuğrul, 2020: 414, 415). Uğramış olduğu kaçak kazılar, yol açma çalışmaları ve ormancılık faaliyetleri nedeniyle tahribata maruz kalan tümülüste 2018 yılında kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir (Kaba ve Tuğrul, 2020: 413-415).

Beyoba Tümülüsü'nde gerçekleşen kurtarma kazıları sırasında ele geçen 1 sikke çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Dromos zemininde ele geçen ve Parion darplı olan bu sikke, MÖ 350-300 yılları arasına tarihlenmektedir (Kat. No: 28). Mezar içerisinde tespit edilen MÖ 4. yüzyıl aralığına tarihlenen arkeolojik veriler dikkate alındığında, yapının MÖ 4. yüzyılda kullanım görmüş olabileceğini akıllara getirirken, sikkenin Kharon sikkesi olarak da kullanılmış olabileceğini söyleyebiliriz (Kaba ve Tuğrul, 2020: 419, 424) (Şekil 5.6).

Şekil 5.6. Beyoba Tümülüsü'nün havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)

5.4. Doğu Nekropolis (Oda Mezarlar)

Parion'da gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde kentin günümüz yerleşim yerinin dışında olduğu tespit edilen oda mezarlar; kentin kuzey ve güney kesimlerinde yer almaktadır (Sulan, 2018: 18, 113). Toprak kuleler mevkiinde yer alan oda mezarlardan OM-3 olarak adlandırılan mezar; ard arda sıralı mezarlardan biri olmakla beraber 3.70x2.80 m ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir (Sulan, 2018: 17,32).

Doğu Nekropolis'te (Oda Mezarlar) 2005-2019 yılları arasında gerçekleşen kazı çalışmaları sırasında ele geçen 28 sikke içerisinde Hellenistik Döneme tarihlenen ve değerlendirilmesi tamamlanan 2 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu sikkelerden ilki OM-3 olarak adlandırılan mezar içerisinde ele geçmiştir (Kat. No: 33). Parion darplı olan ve MÖ 350-300 yılları arasına tarihlenirken bu sikke, akıllara Kharon sikkesi olarak da kullanım görmüş olabileceğini getirse de mezar yapısının yamaçta yer alması ve tonoz yıkıntısından daha geç bir stratigrafide ele geçmesi dikkate alındığında olasılıkla akıntı yoluyla gelmiş olma ihtimali yüksektir (Sulan, 2018:35; Kaba vd., 2019: 492). Bir diğer sikke ise dolgu toprak içerisinde ele geçmiştir (Kat. No: 6). Kyzikos sikkesinin bir Parion sikkesi üzerine sürfrap edildiğini gösteren bu sikkenin 1. darbı MÖ 350-300 yılına tarihlenirken, 2. darbı MÖ 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Şekil 5.7).

Şekil 5.7. Doğu Nekropolis'in (Oda Mezarlar) genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)

5.5. Güney Nekropolis (Tavşandere)

Parion Güney Nekropolis'i (Tavşandere) kentin güney kesiminde yer almaktadır. 2005 yılından itibaren kazı çalışmalarının devam ettiği nekropolis; 300'ün üzerinde zengin ve farklı çeşitlilikte mezarı bünyesinde barındırmaktadır (B. E. Kasapoğlu, 2019: 14,15).

Güney Nekropolis'te (Tavşandere) gerçekleştirilen kazı çalışmalarında 2005-2019 yılları arasında ele geçen 110'u aşkın sikke içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen 26 sikkeden değerlendirilmesi tamamlanan 11 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu sikkelerden ise 5'i kontekst buluntu olarak mezar içerisinde tespit edilmiştir. Kontekst olarak ele geçen sikkeler boğa-meşale, kadın başı- alevli altar, kadın başı- boğa ve Zeus-süvari tipindedir. Bu sikkelerden birincisi; M230 olarak adlandırılan mezarda, iskeletin sağ göğüs hizasında ele geçmiştir (Kat. No: 32). Ele geçen sikke MÖ 350-300 aralığına tarihlenirken, sikke ile beraber Hellenistik Dönem'e tarihlenen arkeolojik materyaller de tespit edilmiştir. İkincisi; M28 olarak adlandırılan mezarda, iskeletin ağzında tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sikke ise MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Kat. No: 41). Üçüncüsü; M205 adı verilen basit toprak mezar içerisinde ele geçmiştir. İskeletin sol el hizasında ele geçen bu sikke, MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Kat. No: 43). Ayrıca tespit edilen sikkeyle beraber Hellenistik Dönem'e tarihlenen fakat düşük kondisyonlu olması nedeniyle çalışma kapsamı dışında tutulan bir sikke daha ele geçmiştir. Dördüncüsü; çocuk bireye ait olduğu düşünülen M156 adı verilen mezar içerisinde ele geçmiştir (Kat. No: 67). MÖ

2-1. yüzyıla tarihlenen Adramytteion darplı bu sikke, tahribat izlerinin görüldüğü dolgu toprak kaldırıldıktan sonra ulaşabilen mezar içerisinde, Roma Dönemi'ne tarihlenen arkeolojik verilerle beraber ele geçmiştir. Beşinci ve son sikke ise; tahribata uğramış olan, M102 olarak adlandırılan mezar içerisinde tespit edilmiştir. İskeletin ağız kısmında ele geçen bu sikke ise MÖ 200-45 aralığına tarihlenirken, mezar içerisinde sikke dışında başka bir buluntu tespit edilememiştir (Kat. No: 65).

Güney Nekropolis'te (Tavşandere) gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen 11 sikkeden 6'sı herhangi bir mezar buluntusu olmayıp mezar üstünde yer alan seviyelerde ele geçmiştir (Kat. No: 1, 12, 13, 17, 59, 70). Sikkelerin ele geçtiği karelajlarda Arkaik, Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemi'ne tarihlenen arkeolojik veriler tespit edilmiştir. Kazı çalışmalarında stratigrafilerin karıştığı anlaşılmış olup steril verileri içermediği gözlemlenmiştir. Olasılıkla stratigrafinin karışması ve tahribatların görülmesi; dönemsel olarak yeni mezarlara ihtiyaç duyulması nedeniyle yeni mezarların açılması sırasında oluşan tahribatlarla alakalı olabileceği gibi, kentin nekropol alanının tespit edilmeden önce tarım ve inşaat gibi faaliyetler nedeniyle de tahribata uğradığını söylenebilir (Şekil 5.8).

Şekil 5.8. Güney Nekropolis'in (Tavşandere) havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)

5.6. Odeion

Odeion, resmi toplantıların gerçekleştirildiği, çeşitli müzik dinletilerinin sergilendiği bir yapıdır. Odeion'un MS 2. yüzyıl ortalarında inşa edildiği, MS 3. yüzyıl içerisinde tadilata uğradığı, MS 4. yüzyıl sonları ile MS 5. yüzyıl başlarında ise meydana gelen yangın tahribatı nedeniyle yapının uzun bir süre kullanılmadığı tahmin edilmektedir (Başaran ve Ergürer, 2012: 246, 250, 251, 269; Başaran ve Kasapoğlu 2014: 197-198; Keleş ve Oyarçin 2019: 191; Kasapoğlu ve Başaran 2021: 247). Odeion'un ikinci kullanım evresinin ardından, MS 4. yüzyıl sonu ile MS 5. yüzyıl başlarında meydana gelen yangın ile birlikte orijinal işlevini kaybettiği ve farklı amaçlarla kullanıldığı bilinmektedir (Keleş ve Oyarçin 2019: 195).

Odeion'da 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen 453'ü aşkın sikke içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen 12 sikkeden değerlendirilmesi tamamlanan 6 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu sikkelerden 4'ü; 2. numaralı tonozda, 4 farklı tabakada tespit edilmiştir. 1. tabakadaki sikke MÖ 200-45 aralığına (Kat. No: 66); 2. tabakadaki sikke: MÖ 350-300 aralığına (Kat. No: 9); 4. tabakadaki sikke MÖ 2. yüzyıla (Kat. No: 42); 5. tabakadaki sikke ise MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenmektedir (Kat. No: 51). Ele geçen sikkelerle beraber tabakalarda Klasik, Hellenistik, Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne ait verilerin olduğu, stratigrafinin karışması ve dolgu topraktan oluşması nedeniyle de steril verileri bünyesinde barındırmadığı gözlemlenmiştir. Seviye inme çalışmaları sırasında Hellenistik Dönem özelliklerini taşıyan duvarın ve sikkelerin tespit edilmesi, tonozların bulunduğu alanda yapının inşaat evresinden önceki Hellenistik Dönem evrelerinin olduğu ve sikkelerin akıntı olarak gelmiş olabileceğini akla getirmektedir. Odeion'da ele geçen 6 sikkeden diğer 2'si ise; Odeion'un sahne binasının doğu-ön cephesinde yer alan geç dönem yapılarının bulunduğu alanlarda ele geçmiştir. Alan içerisinde tespit edilen sikkeler; MÖ 350-300 yılına (Kat. No: 14) ve MÖ 2. yüzyılına tarihlenmektedir (Kat. No: 37). Odeion'un batıdan doğuya doğru eğimi azalan bir yamaç üzerine yerleştirilmiş olması nedeniyle, yüzey akıntılarının yapının sahne binasının doğusuna doğru dolgu toprağı oluşturduğu görülmüş olup steril verileri içermediği anlaşılmıştır (Şekil 5.9).

Şekil 5.9. Odeion'un havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)

5.7. Roma Hamamı

2006 yılındaki sondaj çalışmaları ile başlayan kazı çalışmaları neticesinde Roma Hamamı'nın; apoditerium, caldarium, frigidarium, impluvium, latrina, praefurnium, tepidarium, vestibulum gibi bölümleri gün ışığına çıkartılmıştır (Yılmaz, 2022: 153-172). Genel anlamda MS 2-5. yüzyıl aralığına tarihlenen yapı için, "Batı tarzında italik hamamlarla, Anadolu hamamlarının bir sentezi" olarak değerlendirildiğini ve kullanım dışı kaldığı kaldıktan sonra ise tahribata uğradığı bilinmektedir (Yılmaz ve Yılmaz, 2023: 80-82; Yılmaz, 2022: 208).

Roma Hamamı'nda 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen 596'yı aşkın sikke içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen 14 sikkeden değerlendirilmesi tamamlanan 6 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu sikkelerden 2'si; moloz parçalarının gözlemlendiği alanda, 2 numaralı mekânda ele geçmiştir. Parion darplı olan bu sikkelerden ilki; MÖ 350-300 arasına tarihlenirken (Kat. No: 3) Klasik ve Roma Dönemi'ne ait arkeolojik verilerle tespit edilmiştir. İkinci sikke ise MÖ 2. yüzyıla tarihlenirken, Roma ve Geç Roma Dönemi'ne ait arkeolojik verilerle tespit edilmiştir (Kat. No: 36). Bu kapsamda değerlendirilen sikkelerden ikisinin; klimatolojik, jeofiziksel veya sosyal faaliyetler sonucu oluşan tahribatlar nedeniyle karelay içerisinde yer aldığı söylenebilir (Kat. No: 3, 36). Diğer üç sikke ise; MÖ 350-300 ve MÖ 200-45 aralığına tarihlenirken, aynı karelay ve tabakalar içerisinde ele geçmiştir (Kat. No: 16, 18, 64). Tabaka içerisinde ele geçen diğer arkeolojik verilere baktığımızda ise; Klasik, Hellenistik ve Erken Roma Dönem'e tarihlendiği görülmektedir. Altıncı ve son sikke olan, MÖ 200-45 aralığına tarihlenen bir diğer sikke ise geç dönem verileri bünyesinde barındıran stratigrafi içerisinde ele

geçmiştir (Kat. No: 52). Kontekst malzeme grubunu bünyesinde barındırmayan stratigrafinin olasılıkla klimatolojik nedenler veya yapıların zamanla dolmasını sağlayan akıntı toprağından oluştuğunu gözlemlenmiştir (Şekil 5.10).

Şekil 5.10. Roma Hamamı'nın ortofoto görünümü (Yılmaz, 2022: 304)

5.8. Roma Tiyatrosu

Parion Roma Tiyatrosu'nun, topografik özelliklere göre değerlendirildiğinde kentin en uygun koşullarını sağlayan yere inşa edildiğini söyleyebiliriz. Flaviuslar Dönemi'nde inşa edildiği bilinen tiyatronun; MS 2. yüzyıl sonlarına veya MS 3. yüzyıl başlarına doğru değişim yaşadığı, MS 4. yüzyılda işlevini kaybetmeye başladığı, MS 5. yüzyılda ise kullanım amacının farklılaştığı bilinmektedir (Ergürer ve Yıldızlı, 2014: 143, Ergürer ve Özer, 2016: 34, 64).

Parion Roma Tiyatrosu'nda 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen 892'yı aşkın sikke içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen 6 sikkeden değerlendirilmesi tamamlanan 5 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu sikkelerin 4'ü Parion darplı olurken (Kat. No: 15, 21, 31, 47), 1'i Byzantion darplıdır (Kat. No: 69). Değerlendirilen sikkeler içerisinde Parion darplı olan 3 sikke

MÖ 350-300 yılına (Kat. No: 15, 21, 31), bir diğeri ise MÖ 200-45 aralığına (Kat. No: 47), Byzantion darplı olan sikke ise MÖ 3-2. yüzyıla tarihlenmektedir (Kat. No: 69). Sikkelerin ele geçtiği tabaka Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemi'ne tarihlenen arkeolojik veriler sunmaktadır. Genel anlamda tiyatronun stratigrafisi, topografyası ve elde edilen arkeolojik veriler dikkate alındığında tespit edilen sikkelerin yüzey akıntılarından kaynaklı dolgu toprak içerisinde yer aldığı ve tabakalanmanın kontekst veriler içermediği söylenebilir (Şekil 5.11).

Şekil 5.11. Roma Tiyatrosu'nun havadan görünümü (Parion Kazı Arşivi)

5.9. Sondaj 12

Yamaç Hamamı'nın batısında yer alan tarla içerisinde Sondaj-12 olarak adlandırılan alanda 2019 yılında ele geçen 3 sikkeden değerlendirilmesi tamamlanan, MÖ 2. yüzyıla tarihlenen 1 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. (Kat. No: 38). Sikkenin ele geçtiği stratigrafide, Hellenistik ve Roma Dönemi'ne tarihlenen arkeolojik materyal gözlemlenmiş olup kontekst verilerin yer almadığı gözlemlenmiştir (Şekil 5.12).

Şekil 5.12. Sondaj-12'nin havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi).

5.10. Yamaç Hamamı

2008 yılında kazı çalışmalarına başlanan ve bir teras üzerine inşaa edilen Yamaç Hamamı'nın günümüze kadar apodyterium, frigidarium, tepidarium, laconicum, caldarium, latrina ve yoğun miktarda tahribata uğrayan praefurnium bölümleri tespit edilmiştir (Yılmaz, 2022: 125, 127). İlk evresinin MS 1. yüzyıla tarihlendiği düşünülen Yamaç Hamamı'nın, MS 3-4. yüzyılda yoğun kullanım görmesiyle değiştiği ve tadilatlarla uğradığı, MS 5. yüzyılda ise işlevini kaybetmesiyle kullanım amacının farklılaştığı bilinmektedir (Çelikbaş, 2016: 16; Keleş, vd. 2018: 277).

Yamaç Hamamı'nda 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ele geçen 867'yi aşkın sikke içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen 13 sikkeden değerlendirilmesi tamamlanan 11 sikke çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Bu sikkeler içerisinde MÖ 350-300 yılına tarihlenen 4 (Kat. No: 11, 30, 27, 34), MÖ 2. yüzyıla tarihlenen 1 (Kat. No:35), MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenen ise 6 sikke bulunmaktadır (Kat. No: 48, 50, 54, 55, 57, 62).

Yamaç Hamamı'nda ele geçen sikkelerden ilk 6'sı 1515-1240 numaralı karelaj içerisinde ele geçmiştir. Ele geçen sikkelerden MÖ 350-300 yılına tarihlenen sikkeler 1. tabakadan (Kat. No: 11), 4. tabakadan (Kat. No: 30) ve 5. tabakadan (Kat. No: 27) gün ışığına çıkartılmıştır. Ayrıca 5. tabakada; MÖ 2. yüzyıla (Kat. No: 35) ve MÖ 200-45 aralığına tarihlenen sikkelerde tespit edilmiştir (Kat. No: 50, 62). Tabakalanmaların kronolojik olarak geç dönemden erken döneme doğru stabil veriler sunmaması

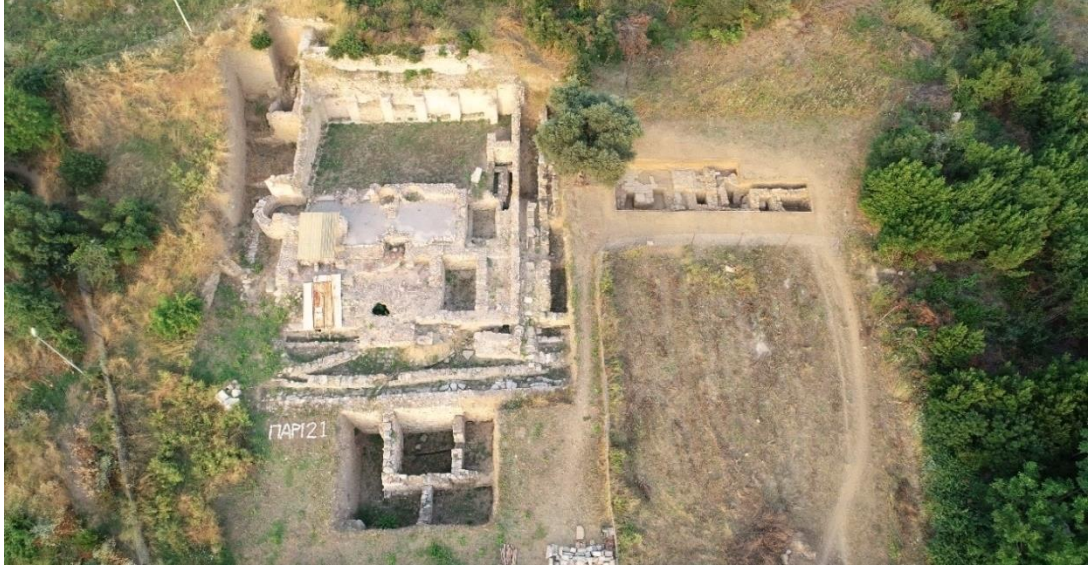
nedeniyle stratigrafinin karıştığı ve steril verileri bünyesinde barındırmadığı söylenebilir.

Yedinci ve sekizinci sikkeler ise; 1510-1240 numaralı karelajda tespit edilmiştir. Bu sikkelerden ilki MÖ 350-300 yılına tarihlenmekte olup 4.tabakada ele geçmiştir (Kat. No: 34). Ele geçen sikke dışında karelaj içerisinde Roma ve Bizans Dönemi'ne tarihlenen çeşitli arkeolojik veriler gözlemlenmiştir (Akkaş, 2020a: 35, 54,73,74; Akkaş, 2020b: 185,190, 204, 212, 214; Özdemir, 2020: 114, 115). Diğer sikke ise; MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenirken (Kat. No: 54) 2. tabakada, Roma ve Bizans Dönemi'ne tarihlenen arkeolojik verilerde ele geçmiştir.

Dokuzuncu sikke ise MÖ 200-45 aralığına tarihlenirken; 1500-1245 numaralı karelajda 1. tabakada ele geçmiştir (Kat. No: 55). Sikkenin ele geçtiği karelajda yer alan tonoz içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenen çeşitli arkeolojik veriler de tespit edilmiştir.

Onuncu sikke olan ve MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenen başka bir sikke ise 1505-1240 numaralı karelajda gerçekleştirilen seviye inme çalışmaları sırasında el geçmiştir (Kat. No: 47). Beşinci tabakada ele geçen bu sikke ise Roma Dönemi'ne tarihlenen materyallerle birlikte gün ışığına çıkartılmıştır. Son sikke olan on birinci sikke ise 1510-1255 numaralı karelajda bulunmuş olup Roma Dönemi'ne ait materyallerle birlikte ele geçerken MÖ 200-45 aralığına tarihlenmektedir (Kat. No: 55).

Genel anlamda Yamaç Hamamı'nda tespit edilen arkeolojik veriler, ağırlıklı olarak Roma ve Bizans materyalleri sunsa da; Hellenistik Dönem seramiklerinin bulunması ve Hellenistik mimari etkisinde kalması göz önünde bulundurulduğunda (Fırat, 2018: 10, 11; Kasapoğlu, vd., 2020: 95; Yılmaz, 2022: 141); tespit edilen sikkelerin hamamın kullanım evrensinden önceki dönemlerle ilişkili olduğu ve bununla birlikte olasılıkla hamamın inşasından önce, Hellenistik bir yapılaşmanın olabileceği akıllara gelmektedir. Hamamın inşası sırasında da stratigrafinin karışmasıyla sikkelerin hamam içerisinde ele geçtiği düşünülebilir; fakat hamamın bir yamaca kurulu olması da sikkelerin yüzey akıntıları yoluyla gelmiş olabileceğini düşündürmektedir (Şekil 5.13).

Şekil 5.13. Yamaç Hamamı'nın havadan görünümü (Parion Kazı Arşivi)

5.11. Yüzey

2005-2019 yılları arasında Parion'da ele geçen ve çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerden, buluntu sayısı olarak en fazla sayıdaki sikkeler yüzeyde ele geçmiştir. Herhangi bir tabakaya ait olmayan ve yüzey buluntusu olarak ele geçen toplam 200'e aşkın sikke içerisinde değerlendirilmesi tamamlanan 25 sikke çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Değerlendirilen sikkeler ağırlıklı olarak Taş Kule ve Bodrum Burnu olmak üzere Uzundere mevkieinde ve kazı çalışmaları dışında, sektörler içerisindeki yüzeylerde tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sikkeler içerisinde Parion darplı sikkelerin erken dönem örneklerinden MÖ 400-350'e tarihlenen 3 sikke (Kat. No: 2, 5, 4), MÖ 350-300'e tarihlenen 11 sikke, (Kat. No: 10, 8, 7, 19, 20, 29, 22-26), MÖ 2. yüzyıla tarihlenen 3 sikke (Kat. No: 40, 44, 45) ve son olarak MÖ 200-45 yılları arasına tarihlenen 8 sikke (Kat. No: 46, 49, 53, 56, 58, 60, 61, 63) bulunmaktadır (Şekil 5.14)

Şekil 5.14. Parion'un havadan genel görünümü (Parion Kazı Arşivi)

6. SONUÇ

Parion’da 2005-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ve yüzeyde 3.900’ün üzerinde sikke ele geçmiştir. Bu sikkeler içerisinde Hellenistik Dönem’e tarihlenen toplam 93 sikke tespit edilmiştir. “Parion Antik Kenti Hellenistik Dönem Sikkeleri (2005-2019)” başlıklı bu tez çalışmasında ise; ön ve arka yüzlerinin değerlendirilmesi tamamlanan ve her iki yüzü de okunabilen 3’ü gümüş, 68’i bronz olmak üzere 71 sikke incelenmiştir. Çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerden en erken tarihli olan Gorgo-boğa tipli 5 sikke MÖ 400-350 yılına tarihlenmektedir. Bu sikkeler incelendiğinde Parion’un, Klasik Dönem sikkelerinde tasvir edilen boğa ikonografilerin, Hellenistik Dönem’e tarihlenen çeşitli sikkelerinde de görüldüğü ve ikonografik devamlılığın Hellenistik Dönem’de de sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmıştır. Buluntu sayısı olarak en fazla sikkenin tespit edildiği tarih ise 29 sikke ile MÖ 350-300 yılları arası olurken, bu sikkeleri takiben her biri 1’er adet olmak üzere toplam 2 sikkenin MÖ 315-294 ve MÖ 3. yüzyıl aralıklarına tarihlendiği tespit edilmiştir. Bu sikkelerin yanı sıra 2 sikke MÖ 3-2. yüzyıla, 11 sikke MÖ 2. yüzyıla, 1 sikke ise MÖ 133-67 aralığına tarihlendirilmiştir. Son olarak en fazla buluntu sayısına sahip olan 2. sikke grubunun ise 22 sikke ile MÖ 200-45 aralığı olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen sikkelerin 7 farklı darphaneye ait olduğu belirlenmiştir. Bu darphanelerden Parion’a ait toplam 66 sikke bulunurken bir sikkesinin Kyzikos tarafından sürfrap edildiği görülmüştür. Parion ve Kyzikos haricindeki diğer darphanelere baktığımızda ise her biri 1’er adet olmak üzere toplam 5 sikkenin Adramytteion, Amphipolis, Byzantion, Pergamon ve Phalasarna darphanelerine ait olduğu anlaşılmıştır.

Parion darplı sikkelerde 19 ana tip tespit edilmiştir. Bu sikkelerde Panhellenik tanrı ve tanrıçaların yanı sıra, kentin kutsal kabul ettiği tanrı ve tanrıçaların da sikkelerde tasvir edildiği görülmüştür. Sikkelerde görülen tanrı ve tanrıçalara baktığımızda; sikkelerin ön yüzünde tespit edilebilen tek tanrının Apollon olduğu ve kentte Apollon tapınının MÖ 4. yüzyılda da gördüğü söylenebilir. Tanrıçalara baktığımızda ise Artemis tasvirli sikkelerin olması; Artemis’in kentte yalnızca bir tanrıça olarak değil, aynı zamanda zor durumda kalanların kurtarıcısı ve yol göstericisi olarak da görüldüğünü desteklemektedir. Bununla birlikte Apollon ve Artemis

haricinde çalışma kapsamında incelenen Parion sikkelerinde Athena, Demeter, Zeus ve Nike'nin yer alması, tanrı ve tanrıçaların karakteristik özellikleriyle kentte önemli rol üstlendiklerine dair ipuçları sunmaktadır.

Sikkeler üzerinde sadece tanrı ve tanrıçaların değil aynı zamanda mitolojik figürlerin, hayvanların, tahılların ve meyvelerin de yer aldığı görülmektedir. Mitolojik figürlerden Gorgo'nun; kente gelebilecek olan saldırılara karşı koruyucu bir rol üstlendiği ve saldırıları karşı kenti koruyabileceği düşüncesiyle sikkeler üzerinde yer verildiği düşünülebilir. Bu bakımdan dolayı Parion sikkelerinde Gorgo, güç ve koruma sembolü olarak kullanılmış olabilir.

Sikkelerinin hem ön hem de arka yüzlerinde sıklıkla karşımıza çıkan boğanın fiziksel özellikleri dikkate alındığında; güçlü ve saldırgan bir yapıya sahip olması nedeniyle, Parion'un askeri veya ekonomik gücünün sikkeler üzerindeki yansımasının olduğu düşünülebilir. Boğanın tarımsal faaliyetlerde de kullanılması sikkeler üzerinde tercih edilme ihtimali güçlendirirken, yüksek bir olasılıkla kentin kurucusu olarak Paris'in seçilmesi ve bununla birlikte Paris'in bir boğa ile şehre inerek yarışmalara katılması dikkate alındığında; sikkeler üzerinde boğa tasvirine yer verilmesi, kentin kuruluş hikayesine bir gönderme olarak sikkelerde sıklıkla kullanılmış olabilir.

Meşale, kartal, baykuş ve benzeri semboller Hellenistik Dönem'de Parion sikkelerinde bir propaganda unsuru olarak kullanılmış olma ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır. Bu sembollerin kullanılmasıyla kentin bağımsızlığının ve özerkliğinin vurgulanması amaçlanarak düşmanlarının gözünde kenti güçlü ve özgür bir yapı olarak lanse edilmek amacıyla, kentin politik ve kültürel bağımsızlığının vurgulanmasında etkili olmuş olabilir. Kent, her ne kadar tarihsel süreç içerisinde farklı egemenliklerin tesiri altında kalsa da Hellenistik Dönem sikkelerinde yer alan lejantlardan ve ikonografilerden yola çıkarak bağımsız ve özgür kalmak istediklerini sikkeleri üzerinden yansıtmışlardır.

Bu ikonografiler dışında sıklıkla tercih edilen üzüm salkımı, mısır koçanı, buğday başağı ve nar ise kentin geçimde önemli olan tarımsal ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tasvirlerle Parion'un sadece ticari amaçlarla sikkeler üretmediği, hatta kentin geçiminde önemli rol ögelere de sikkeler üzerinde yer vermesiyle kentin ekonomik ve sosyo-kültürel kimliğinin sikkeler üzerinden yansıttığı anlaşılmıştır.

Kentte ele geçen Hellenistik Dönem'e tarihlenen sikkelerin sayıca az olması; kazı çalışmalarında henüz erken tabakalara tam olarak inilmemiş olmasıyla alakalıdır. Değerlendirilen sikkeler arasında gümüş darpların, bronz darplara göre daha az sayıda olması ise farklı teorileri beraberinde getirmektedir. Parion'un erken dönem gümüş darplarının mevcut verilere göre Trakya-Makedonya Bölgeleri'nde sayıca fazla olması ve 2019 yılına kadar kent içerisinde az sayıda ele geçmesi göz önünde bulundurulduğunda erken dönem gümüş darplarının bilindiği kadarıyla sadece Trakya'da sirküle edilmesi için basıldığı ya da başka bir kent tarafından basılmış olabileceğini de akıllara getirmektedir. Bu durum, Parion'un erken dönemde ticari ve politik bağlantılarını Trakya-Makedonya Bölgeleri ile yoğunlaştırmış olabileceğini düşündürmektedir. Parion'un MÖ 5-2. yüzyıl aralıklarında çeşitli sikke örneklerinin yer aldığı Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Makedonya gibi bölgelerde ele geçen definelerde Parion darplı gümüş sikkelerin olması bu ihtimali güçlendirmektedir. Hellenistik Dönem'e tarihlenen bronz darplı Parion sikkelerinin hem Kyzikos hem de Pergamon'da ele geçmesi de bronz sikkelerinin yakın çevre kentlerde sirkülasyonda olduğunu göstermektedir.

Kazı çalışmaları sırasında ele geçen ve tez çalışması kapsamında değerlendirilen sikkelerden; MÖ 400-350 yılları arasına tarihlenen, Parion'un Gorgo-boğa tipli gümüş ve bronz sikkeleri dikkat çekmektedir. Bu durum ise bizlere kentin gümüş darplardan sonra bronz darplara yönelik bir geçiş aşamasının yaşandığını göstermektedir. Gümüşün, bronzla göre daha yüksek bir değere sahip olması dikkate alındığında ise; Parion'un gümüş sikke basımına belirli bir süre ara verip sikke değerlerinin yükseltilmesinin amaçlanmış olabileceğini akıllara getirmektedir.

Parion'un sikke tipolojine göre oluşturulan, MÖ 350-300 yılları arasına tarihlenen Apollon-boğa tipli sikkesinin üzerine MÖ 3. yüzyıla tarihlenen Kyzikos sikkesinin sürfrap edildiği tespit edilmiştir. Mevcut verilere göre Apollon-boğa tipinin daha sonraki dönemlerde sikkeler üzerinde görülememesi, bu tipin erken dönemlerde gördüğü öneminin zamanla azaldığının bir göstergesidir. Bu sikkenin üzerinde Kyzikos'un sürfrap etmesi Parion sikkelerinin önemini azaldıktan sonra metallerinin Kyzikos darphanesi tarafından yeniden değerlendirildiği göstermektedir.

Parion'un günümüz kent merkezindeki Roma ve Bizans Dönemi'ne ait kullanım evrelerine sahip olan yapılarda gerçekleştirilen sondaj ve kazı çalışmalarında; Agora ve Dükkanlar, Odeion, Roma Hamamı, Roma Tiyatrosu, Sondaj 12 ve Yamaç

Hamamı'nda ele geçen sikkeler göz önünde bulundurulduğunda; yapıların inşa evrelerinden önce Hellenistik etkisinde bir yapılaşmanın olabileceği veya yapıların Hellenistik Dönem yapılarının üzerine inşa edildiği düşünülebilir.

Kentin su temini için II. Eumenes Dönemi'nde, kent dışında bulunan pınarlardan yararlanmaya başlaması (Yılmaz, 2021: 182), kentin Pergamon Krallığı egemenliği altında kaldığı süreç içerisinde imar faaliyetlerinin yaşadığının bir göstergesidir. II. Eumenes Dönemi'nde imar faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi kent ihtiyaçlarındaki fazlalaşmayı da beraberinde getirmiş olmalıdır. Çalışma kapsamında değerlendirilen Parion darplı sikkelerin mevcut veriler ışığında %31'nin MÖ 200-45 aralığına tarihlenmesi ve bu tarihler arasında en fazla görülen 9 farklı tipin tedavüle girmesi nedeniyle; yakın çevrelerde veya kentte günlük kullanımlar için gerekli olan ihtiyaçlara yönelik harcamaların giderilmesi için sikke darbının fazlaştırdığını ve bununla beraber sikkelerdeki ikonografik çeşitliliğin de artırıldığı söylenebilir. Bu çeşitliliğin bronz sikkelerde yoğunlukta görülmesi, yerel kullanımlar için basıldığı düşünülen ve kentin bronz sikke basarak elde ettiği kar paylarını artırmayı amaçlayan ve kullanmış olduğu ikonografilerle de işlevselliğinin artırılmasını sağlayan bir stratejinin sonucu olabilir. Bu nedenle, Parion' un muhtemelen Pergamon Kralı II. Eumenes'in egemenliği altında kaldığı dönemde sosyo-ekonomik bir büyüme yaşadığı ve Pergamon Krallığı'nın olumlu etkisiyle bu büyümenin desteklendiği düşünülebilir. Hellenistik Dönem'de, Makedon kökenli olmayan bilinen tek hanedanlığın Pergamon Krallığı olması ve krallığın kültürel ve ekonomik etkisi, Parion'un refah seviyesinin artmasında belirleyici bir rol oynamış olabilir. Bu bakımdan mevcut verilere göre Hellenistik Dönem içerisinde demografik yapısını güçlendiren Parion; yerel kullanıma yönelik bronz sikke basımını yoğunlaştırmış bu sayede elde ettiği kar paylarıyla ekonomisine katkı sağlamış ve çevre kentlerle siyasi ve ekonomik etkileşimini artırmıştır. Bu etkileşimler neticesinde ekonomik anlamda gelişim gösteren Parion: Adramyeton, Byzantion, Kyzikos, Pergamon, Phalasarna gibi kıyı kentlerle etkileşimde kalmıştır. Böylelikle Parion'un Hellenistik Dönem'de dahil olmak üzere genel anlamda; tarım, balıkçılık ve madencilik gibi faaliyetlerle ekonomisini şekillendiren hatta ticarete önemli paya sahip olan kıyı yerleşimleriyle bağlantı halinde kalmıştır.

Hellenistik Dönem krallıkların kendi adlarına Parion'da gümüş sikkeler bastırması da kentin popülaritesini artırmış ve kentler arasında ticari hacmini

kolaylaştırmıştır. Parion gümüş sikkeler dışında, daha düşük değerlere sahip olan bronz metaliyle ΠΑΡΙ ve ΠΑΡΙΑΝΩΝ lejantlı sikkeleri küçük birimlerde basması da kente olan güvenin göstergesi olduğu gibi isim değerinin kabul gördüğünün bir işaretidir. Ayrıca Parion'un çalışma kapsamında değerlendirilen sikkelerinde, kent için oluşturulan birim tablolarına göre büyük birimde sikkeler bastığının tespit edilmesi, kentin Hellenistik Dönem'de bağımsız ve özgür olma isteğinin bir göstergesi olarak da düşünülebilir.

Çalışma kapsamında değerlendirilen Parion'da ele geçen sikkeler genel anlamda steril veriler içermeyen, dolgu topraktan oluşan stratigrafiler ile ilişkilendirilmiştir. Özellikle Güney Nekropolis'te bulunan mezarlar içinde Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait arkeolojik materyallerle birlikte Hellenistik Dönem Parion sikkelerinin de bulunması, sikke kullanımının ölüm sonrası ritüellerde de yer aldığını göstermektedir. Bu bakımdan Parion sikkeleri, önem kayıplarından önce ve sonra kharon geleneğine uygun olarak da kullanım görmüştür.

Parion, sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle tarihi boyunca farklı medeniyetlerin dikkatini çekmiş, aynı zamanda verimli arazilere ve önemli ticaret yollarının kavşak noktasında yer alan bir limana sahip olmasıyla da farklı kültür etkilerinin kentte görülmesine yol açmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda Parion, tarihi boyunca birçok farklı medeniyetin izlerini taşıyarak zengin bir kültürel mirasa sahip çıkmıştır. Her ne kadar kentin Hellenistik Dönem sosyo-kültürel ve ekonomik alt yapısı kazı çalışmalarında ele geçen arkeolojik verilerle giderilmeye çalışılmışsa da kentte gerçekleştirilecek olan yeni arkeolojik ve epigrafik verilere ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Aeschylus, (1920). *Agamemnon*, Gilbert Murray (trans.), New York: Oxford University.
- Aiskhylos, (2013). *Zincire Vurulmuş Prometheus*, Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu (çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Apollodorus, (1921). *The Library I*, Sır James George Frazer (trans.). London: William Heineman New York G. P. Putnam's Sons,
- Aristoteles, (1887). *History of Animals*, Richard Cresswell (trans.) London: William Clowes And Sons.
- Diodorus. (1967). *The library of history book 11*, C.H Oldfather (trans.), E.H Warmington, William Heinemann (eds.), London: Harvard University.
- Diodorus, (1974). *Sicily In Twelve Volumes IX Books VIII and XIX 1-65*, Russel Mortimer Geer (trans.), London: William Heinemann.
- Diodorus, (1989). *Sicily In Twelve Volumes I Books I and II 1-34*, C. H. Oldfather (trans.), London: Harvard University.
- Herodotos, (2006). *Tarih*, Müntekim Ökmen (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Hesiod, (1920). *The Homeric Hymns and Homeric Hymns*. Hugh G. Evelyn-White (trans.), M.A., William Heinemann (ed.). New York: G. P. Putnam's Sons.
- Hesiod, (2006). *Theogony Works and Days Testimonia*, Glenn W. Most (trans.), London: Harvard University.
- Homerus. (2014). *İlyada*, Azra Erhat ve A. Kadir (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Homerus, (2014). *Odysseia*, Azra Erhat ve A. Kadir (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Ksenophon. (1961). *Hellenica Books I-V*, C. L. Brownson (trans.), London: Harvard University.
- Ksenophon, (1974). *Anabasis On Binler'in Dönüşü*, Tanju Gökçöl (çev.). İstanbul: Hürriyet.
- Ksenophon, (2020). *Yunan tarihi (Hellenika)*, Suat Sinanoğlu. (çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Pausanias. (1918). *Description of Greece*, W. H. S. Jones (trans.), London: William Heinemann.
- Plutarch, (1936). *Moralia, Volume 5*, Frank Cole Babbitt (trans.) , London: Harvard University.
- Plutarch, (1962). *The Greek Questions, Moralia*, Frank Cole Babbitt (trans.) , London: Harvard University.
- Polyaenus, (1973). *Stratagems OF War*. (Çev: R. Shepherd). London: Pall Mall.
- Strabon. (1961) *The Geography of Strabo Book in Eight Volumes V*, Horace Leonard Jones (trans.), Harvard University Press, London.
- Strabon. (2012). *Geographika (geographika: kitap xii-xiii-xiv)*, Adnan Pekman (çev.), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Tacticus, A. (1923). *Asclepiodotus Onasander*. The Illinois Greek Club (trans.). London: William Heinemann.
- Vitruvius, (2018). *Mimarlık Üzerine*, Çiğdem Dürüşken (çev.) İstanbul: Alfa

Modern Kaynaklar

- Agizza, R. (2006). *Antik Yunan'da mitoloji*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Akamatis, N., Vasilas, A. and Vasilas, C. (2022). The numismatic circulation of the cities of Chalcidice, the Chalcidic league, and the Bottiaean in the Kingdom of Macedonia during the 5th and 4th centuries BC. *Gephyra*. 24. 39-76.
- Akkaş, İ. (2015). *Parion Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem amphoraları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- _____, (2020a). *2008-2019 yılları arası amphora buluntuları ışığında Parion antik kenti Roma ve Erken Bizans/Geç Roma Dönemi ticari ilişkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Mersin.
- Akkaş, İ. (2020b). Parion yamaç hamamı ticari amphora buluntuları (MÖ 1. Yüzyıl - Ms 7. Yüzyıl). *Arkhaia Anatolika*. 3 (2020). 178-243.
- Akkaş, İ. ve C. Başaran. (2017). "Parion 2005-2015 yılları arası Arkaik, Klasik ve Hellenistik amphora buluntuları". B. Ö. Kleine, vd. (eds.). *Basileus 50. Yılında Kaunos/Kbid*. (s. 285-309). Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- Akşit, İ. (2008). *Anadolu uygarlıkları ve Türkiye'nin antik kentleri*. Necdet Akşit (ed.). İstanbul: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Albayrak, Y. (2008). *Anadolu'da Artemis Kültü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Albecer, M. (2000). *Büyük İskender'in doğu siyaseti*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara.
- Andreou, S and K. Kostakis. (1999). "Counting people in an artefact-poor landscape: The Langadas Case, Macedonia, Greece" J. Bintliff, K. Sbonias (Eds.) *The Archaeology of Mediterranean Landscapes: Reconstructing Past Population Trends in Mediterranean Europe* (ss. 35-43) içinde. Oxford; Oxbow Books.
- Arslan, M. (2000). *Antikçağ Anadolu'su'nun savaşçı kavmi Galatlar*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Arslan, M. (2006). Durmaz Koleksiyonu'ndaki Büyük İskender tetradrahmi definesi, *Bellesten*. 70 (258). 479-500.
- Arslan, M. (2020). "Ayvalık-Cunda adası, Kaya Sayar koleksiyonundaki Mysia Bölgesi Grek Sikkeleri". Vedat Keleş (ed.). *Parion Studies III, Propontis ve Çevre Kültürleri*. (s. 121-146). İstanbul: Ege.
- Ashton, R., vd. (1998). "Some Greek coins in the British Museum", *The Numismatic Chronicle*. 58. 37-51.
- Atlan, S. (1993). *Grek sikkeleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Ateş, M. (2001). *Mitoloji ve semboller*, İstanbul: Aksiseda.
- Austin, M. M. (1990). Greek tyrants and the Persians, 546-479 B. C., *Classical Quarterly*, 40 (2), 289-306.
- Başaran, C. (1999). "Parion 1997 sezonu raporu" Koray Olşen vd. (haz.). *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı Cilt 1*. (s. 349-365). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösim.
- _____, (2005). Antik Troas kenti Parion, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 142. 20-22.
- _____, (2010). "Parion 2008 Kazıları", *31. Kazı sonuçları Toplantısı Cilt 1*. Çanakkale, 25-29 Mayıs 2009. 393-411: Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

- _____, (2016). “Parion tiyatrosu kabartma ve heykeltıraşlık eserleri” C. Başaran ve H. Ertuğ Ergürer (ed.). *Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları*. (105-122). İstanbul: İçdaş.
- Başaran, C. ve B. E. Kasapoğlu, (2014). “Parion güney nekropolisi 2005-2013”, M. A. Yılmaz ve Hasan Kasapoğlu (haz.). *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 40. Kuruluş Yılı Armağanı*. (s. 117-138). Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- Başaran, C. ve H. E. Ergürer, (2012). Parion Odeion'u (Bouleterion?) 2010 çalışmaları ve Odeion'da bulunan seramikler, *Olba*. XX. 245-290.
- Başaran, C. ve H. Kasapoğlu, (2013). Parion kazısı metal buluntuları, *Türkiye Arkeolojisinde Metal, Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar: III. ODTÜ Arkeometri Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, (ed) P. Ayter vd. 3-5 Ekim 2013: Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- _____, (2014). “Parion Odeionu 2010-2013”, H. Kasapoğlu, M. A. Yılmaz (Ed.), *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı-Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 40. Kuruluş Yılı Armağanı*: 193-208, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Baydar, A. (2022). *Urartu yazılı belgeleri ve betimleme sanatında savaş ve savaş ekipmanları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Van.
- Beğenç, C. (1974). *Anadolu mitolojisi*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Bektaş, E. (2003). “Adramytteion/Ören 2001 kazısı” Koray Olşen vd. (haz.), *24. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 1* (s. 85-94) Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm.
- Berens, E.M. (2009). *The myths and legends of ancient Greece and Rome*. (Ed. S.M.Soaes). Amsterdam: Metalibri.
- Bettalli, M. (2012). “Yunanlar ve Persler: ilk temas”, Umberto Eco (ed.). Leyla Tonguç Basmacı (çev.), *Antik Yunan*: 154-158. Alfa: İstanbul.
- Boardman, J. (1980). *The Greeks overseas their early colonies and trade*. London: Thames and Hudson.
- _____, (2003). *Siyah figürlü Atina vazoları*, Gürkan Ergin (çev.). İstanbul: Homer.
- Bonnefoy, Y. (2000). *Antik dünya ve geleneksel toplumlarda dinler ve mitolojiler sözlüğü, I. Cilt*. Levent Yılmaz (haz.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Bosworth, A. B. (1988). *Conquest and empire: the reign of Alexander the Great*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Braccini, T. (2012). “Gelenekten yenilikçiliğe şiir”, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), *Antik Yunan*: 969-977, Alfa: İstanbul.
- British Museum, *Catalogue of the Greek coins of Macedonia*, eds. R.S. Poole, Head, B. V. London 1879.
- _____, *Catalogue of the Greek Coins of Troas, Aeolis and Lesbos*, eds. Warwick Wroth, British Museum Press, London 1894.
- _____, *Catalogue of the Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes*, eds. Barclay V. Head, British Museum Press, London, 1897.
- _____, *Catalogue of the Greek coins of Crete And The Aegean Island*, eds. R.S. Poole and W. Wroth, British Museum Press, London 1886.

- , *Catalogue of the Greek coins of Mysia*, eds. R.S. Poole and W. Wroth, British Museum Press, London 1892.
- Brodrick, A. And Morton, A. A. (1996). *Egyptian archaeology. United Kingdom: Seneta*.
- Brown, N. O. (1952). The birth of Athena. *Transactions and proceedings of the American Philological Association*, 83. 130-143.
- Budin, S. (2016). *Artemis*. New York: Routledge.
- Bulfinch, T. (2011). *Bulfinch mitolojisi*, Esin Özer ve Berk Özcangiller (çev.), İstanbul: Kabalcı.
- Bursa, P. (2007). *Antikçağ'da Anadolu'da balık ve balıkçılık*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- Buruldağ, E. (2017). *Anadolu'nun romalılaşma sürecinde Troas Bölgesi kolonileri*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Carradice, I. ve M. Price, (2001). *Hellen Dünyasında sikke*, Oğuz Tekin (çev.). İstanbul: Homer.
- Chanotis, A, (2005). *War in the Hellenistic world a social and cultural history*, Oxford: Blackwell.
- Cirlot, J. E. (1971). *A Dictionary of symbols second edition*. London: Routledge.
- Clericuzio, A. (2012): “Yunanistan’da metalürji ve metal bilimi”, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.), *Antik Yunan: 1100-1106*, Alfa: İstanbul.
- Cole, S. G. (1994). “Demeter in the ancient Greek city and its countryside” Susan E. Alcock and Robin Osborne (eds.) in: *Placing the Gods: Sanctuaries and Sacred Space in Ancient Greece* (s.199-216). New York: Oxford University.
- Cook, A. B, (1914). *Zeus a Study in ancient religion, Zeus god of the bright sky Vol 1*, Cambridge: Cambridge University.
- Cook, J. M. (1973). *The Troad: An archaeological and topographical study*, Oxford: At The Clarendon.
- Çelgin, G. (2018). *Eski Yunanca Türkçe sözlük*, İstanbul: Alfa.
- Çelikbaş, E. (2016). *2005-2014 Parion kazısı metal (bronz-demir-kurşun) buluntuları*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Daly, K. N. (2004). *Greek and Roman mythology a to z*. New York: Facts On File.
- De Garis Davies, N. (1920). An alabaster sistrum dedicated by King Teta. *The Journal of Egyptian Archaeology*. 6/2, 69-72.
- Deacy, S. (2016). We call her Pallas, you know: naming, taming and the construction of Athena in Greek culture and thought. *Pallas*. 100. 59-72.
- Diler, N. K. (1996). *Anadolu girlandlı sunakları*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Dillon, M. (1997). *Pilgrims and pilgrimage in ancient Greece*. London: Routledge.
- Doğancı, K. (2019). Hellespontos ve çevresini etkileyen depremler (MÖ 3000-MS 6. YY), *History Studies*, 11(2), 535-555
- Dowden, K. (1898). *Death and the maiden Girls’ initiation rites in Greek Mythology*, New York: Routledge.

- Eason, C. (2008). *Fabulous creatures, mythical monsters, and animal Power symbols : a handbook*, London: Greenwood.
- Emir, B. (2012). *Antik çağda kadınların dinsel ritüelleri-Thesmophoria örnek incelemesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Bursa.
- Er, Y. (2012), *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Ankara: Phoenix.
- Ergürer, H. E. (2012). *Parion Roma Dönemi seramiği*. Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı. Erzurum.
- _____, (2013). “Tiyatro”. Cevat Başaran (ed.). *Antik Troas ’ın Parlayan Kenti: Parion* (s. 77-86). İstanbul: Ege.
- _____, (2015). “Parion, agora ve dükkânlarında ele geçen sigillatılar ve kırmızı astarlı seramikler”, C. Başaran ve V. Keleş, vd., (eds.). *Parion Kazıları 10. Yıl Armağanı* (s. 49-87), Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- Erhat, A. (2007). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi.
- Errington, R. M. (1990). *A history of Macedonia*, Oxford: University of California
- _____, (2020). *Hellenistik dünya tarihi MÖ 323-30*, Gülşah Günata (çev.). İstanbul: Homer.
- Ersoy, N. (2000). *Semboller ve yorumları, Bölüm I*. İstanbul: Zafer.
- Erten, E. (2018). Dorylaion’dan yeni bir Hosios kai Dikaïos adağı ve atlı tanrı üzerine bazı düşünceler, *Phaselis*. IV 199-217
- Evans, A. E. (2016). The Koinon of Athena Ilias and its coinage, *American Journal of Numismatics*, 8, 105-158.
- _____, (2020). Late Hellenistic tetradrachms of Parion and Lampsakos, *American Journal of Numismatics*, 32, 93-125.
- Ergürer, H. E. ve D. G. Özer. (2016). “Parion Tiyatro Mimarisi”, C. Başaran ve H. Ertuğ Ergürer (ed.). *Parion Roma tiyatrosu 2006-2015 yılı çalışmaları, mimarisi ve buluntuları*. (s. 33-65). İstanbul: İçdaş.
- Ergürer H. E. ve M. Yıldızlı. (2014). “Parion Roma tiyatrosu 2006-2013”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 40. Kuruluş Yılı Armağanı, Anadolu’nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı, (Ed. H. Kasapoğlu- M. Ali Yılmaz), Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 139-157.
- Ferber, M. (2007). *A dictionary of literary symbols, second Edition*. Cambridge University Press.
- Ferrucci, S. (2012). “Yunanistan’da ekonomi”, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.) *Antik Yunan*: 231-246, Alfa: İstanbul.
- Fırat, G. (2018). *Parion yamaç hamamı 1515-1260 sektörü Hellenistik Dönem seramikleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı. Samsun.
- Franco, C. (2012). “Yunanlar ve hayvanlar”, Umberto Eco (ed.), Leyla Tonguç Basmacı (çev.) *Antik Yunan*: 299-313, Alfa: İstanbul.
- Frisch, P. (1983). *Inschriften Griechischer Städte Aus Kleinasien Band 25: Die Inschriften von Parion*, Bonn: Rudolf Habelt GmbH.
- Frost, F.J and Hadjidaki. E. (1990). Excavations at the Harbor of Phalasarna in Crete: The 1988 Season, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, 59/3, 513-527.

- Ful, Ş. D. (2008). *Yazıtlar ışığında Mysia Bölgesi kültleri*, Basılmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- _____, (2019). Yazıtlar ışığında Kyzikos'ta Zeus tapınımı, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 263-283.
- _____, (2021). Yazılı kaynaklar ışığında Parion'da tapınım gören kültler. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 16(2). 163-180.
- Gastaldi, E. C. (2004). *Le Prossenie Ateniesi Del IV Secolo A.C. Gli Onorati Asiatici*, Edizioni dell'Orso, Alessandria.
- Gimbutas, M. (1989). *The language of the goddess*. San Francisco: Harper.
- Grabowski, T. (2022). "Küçük Asya'da Ptolemaioslar hanedanı". O.Tekin (haz.), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri* (s. 23- 44). İstanbul: Yapı Kredi
- Graf, Fritz and S. I. Johnston (2007). *Ritual texts for the afterlife: Orpheus and the Bacchic gold tablets*, New York: Routledge.
- Graham, A. J. (1982), "The colonial expansion of Greece" J. Boardman and N. G. L. Hammond (eds.) in: *The Cambridge Ancient History Part 3 The Expansion of The Greek World Eighth to Sixth Centuries B.C* (s. 83-162). Cambridge: Cambridge University.
- Graves, Robert. (2010). *Yunan mitleri tanrılar, kahramanlar, söylenceler*, Uğur Akpur (çev.), İstanbul: Say.
- Grimal, P. (2012). *Mitoloji sözlüğü Yunan ve Roma*, Sevgi Tamgüç (çev.), İstanbul: Sosyal.
- Güray, Ç. G (2018). Erythrai'de Demeter Tapınımı, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 37/64, 55-70.
- Gürbey, N. (2021). İonia Bölgesi'nde Arkaik Dönem Athena kültü, Basılmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Gürgen, İ. (2019). Galatların Anadolu'ya geçiş Süreci ve Bithynia ile ilişkileri, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/3, 234-245.
- Hadjidaki, E. (2020). Κατά θάλασσαν οι Φαλασάρνιοι, πανεπιστημιο κρητησ : κεντρο μελετησ μουσειου αρχαιασ ελευθερνασ, μεσογειακη αρχαιολογικη εταιρεια, αμκε "νικοσ δασκαλαντωνακησ - pdf" αθηνα: ρεθυμνο.
- Hall, J. (1996). *Illustrated dictionary of symbols in eastern and western art*, Colorado: Westview.
- Havelock, C. M. (1980). The Archaistic Athena Promachos in Early Hellenistic coinages, *American Journal of Archaeology*, 84/1, 41-50.
- HCC, (1901). *Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection volume II North Western Greece, Central Greece, Southern Greece, and Asia Minor*, George Macdonal, James Maclehose and Sons, Glasgow.
- Hill, G.F. (1899). *A Handbook of Greek and Roman coins*, London: Macmillan.
- Hoffmann, H. (1953). Influence and Native Invention in Archaic Greek Altars, *American Journal of Archaeology*, 57/3, 189-195.
- Hornblower, S. and A. Spawforth, (1999). *The Oxford classical dictionary third edition*, New York: Oxford University
- Huber, M. (2009). *Mythematics: solving the twelve labors of Hercules*, New Jersey: Princeton University.

- Hughes, J. D (1990). Artemis: goddess of conservation, *Forest & Conservation History*, 34/4, 191-197.
- İlgar, R. (2007). *Çanakkale Boğazı fiziki coğrafyası*, Ankara, Gazi.
- Jordan, M. (2004). *Dictionary of Gods and Goddesses*, New York: Facts on File.
- Kaba, H. vd. (2019). Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemlerinde ölü gömme adetleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, *Aızanoı IV*, Elif Özer (ed.) 23 – 26 Temmuz 2018, Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- Kaba, H. ve Tuğrul, S. (2020). “Troas tümülüs mezar yapılarına yeni bir katkı Beyoba Tümülüsü”, Vedat Keleş (ed.) in: *Parion Studies III, Propontis ve Çevre Kültürleri* (s. 413-435). İstanbul: Ege
- Karatağ, M. (2013). *Klasik Arkeoloji sözlüğü: Yunan-Roma*, Ankara: Midas.
- Kasapoğlu, B. E (2013). *Parion Korinth aryballosları (2005-2013)*, Basılmamış Yüksek Lisas Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- _____, (2019). *Parion Güney nekropolisi Arkaik Dönem Mezar ve Kontekstleri*, Basılmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Kasapoğlu, H. (2013). “Takılar”, C. Başaran (ed.) in: *Antik Troas'ın Parlayan Kenti: Parion* (s. 197-206), İstanbul: Ege.
- _____, (2015). *Parion Antik Kenti Roma Dönemi Terrakotta Figürinleri (2004-2013)*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- _____, (2021). Antik Kaynaklar'dan materyal kültüre bir mezar kontekstinin Okunması – Parion'dan (Efsanevi) Ophiogen Sülalesi (?) Mensubu Bir Şifacı Mezarı, *Anadolu Araştırmaları-Anatolian Research*, 24, 177–216.
- Kasapoğlu, H. vd. (2020). Parion yamaç hamamı 1515-1260 depoziti batı yamacı seramikleri, *Turkish Studies - Historical Analysis*, 15(1), 91-122.
- Kasapoğlu, H. ve C. Başaran, (2021). Parion Odeionu'nda bulunan Artemis/Diana Heykeli, *Olba*, XXIX, 245-268.
- Katsonopoulou, D. vd. (2017). ΠΑΡΙΟΝ: Μια πρώτη αποικία της Πάρου στην Προποντίδα, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 125, 24-40.
- Keleş, V. (2006). ““Athena Nikephoros” Betimli Bir Bergama Sikkesi Üzerine Gözlemler”, Turan Takaoğlu (haz.) *Anadolu Arkeolojisine Katkıları*, 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar, 232-237, Hitit Color, İstanbul.
- _____, (2013). “Sikkeler”, C. Başaran (ed.) in: *Antik Troas'ın Parlayan Kenti: Parion* (s. 193-196), İstanbul: Ege.
- _____, (2014). Parion Nekropolü'nde ele geçen dört altın obje üzerine yeni bir değerlendirme, *Olba*, XXII, 2014, 117-129.
- _____, (2015). “Some Observations on the Altar of Hermokreon in Parion”, *Paros IV, Paros And Its Colonies Proceedings Of The Fourth International Conference On The Archaeology Of Paros And The Cyclades*, Paroikia, Paros, 11-14 June 2015, ss 179-188.
- _____, (2016). “Parion tiyatrosunda ele geçen Alexandria Troas sikkeleri ve Goth istilası”, C. Başaran ve H. Ertuğ Ergürer (ed.) in: *Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları* (s. 193-200), İstanbul: İçdaş.

- _____, (2021). “Arkeolojik veriler ışığında Parion-Trakya-Makedon İlişkileri”, M.A Yılmaz, vd. (eds). *Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür Mehmet Karaosmanoğlu'na Armağan* (s. 449-464.), Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- Keleş, V. ve E. Çelikbaş (2022). A Terracotta appliqué relief mould From Parion, *Höyük*, : 10, 19-36.
- Keleş, V. ve K. Oyarçin, (2019). “Parion Odeion’undan bir geç Roma Definesi”, *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 24, ss. 189-209
- _____, (2020). “Akropol doğu (iç) sur yangın tabakasında bulunan sikkeler ışığında Parion’da tahribat izleri üzerine bir ön değerlendirme” *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 22, ss 51-66.
- _____, (2022). *Parion Akropolü Doğu (İç) Suru Geç Roma Definesi*, İstanbul: Ege.
- Keleş, V. ve M. D. Yılmaz. (2022). “Fishing and the processing of seafood in Parion”, *Archaeology and Economy in the Ancient World*, M. Bentz and M. Heinzelmänn (ed). 19th International Congress of Classical Archaeology 22 – 26 May 2018, Volume 53, Cologne: Bonn.
- Keleş, V. vd., (2018). Bir grup Geç Roma sikkesi ışığında Parion yamaç hamamının son kullanım evresi hakkında görüşler, *Seleucia*, 8, 269-304.
- _____, (2021). *Parion'dan amphora ve lagynos mühürleri, graffito ve dipinto Yazıtlar: Parion Studies IV*. İstanbul: Ege.
- Kılıç, Y. ve Turgut, M. (2016). “Eski Anadolu’da Bucrania kültü ve bu kültürün günümüz bozkırına yansımaları”. Geçmişten Günümüze Bozkır Sempozyumu (6-8 Mayıs 2016). Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 773–790.
- Kleiner, F. S. (1975). *Greek and Roman coins in the Athenian Agora American School of Classical Studies at Athens*. New Jersey: Meriden.
- Kleiner, F. S. and Sydney P. Noe, (1977). *The early cistophoric coinage*, New York: The American Numismatic Society.
- Koçhan, N ve K. Meral (2015). Kyzikos'ta yapılan kazı ve sondajlarla ilgili bir değerlendirme, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 35, 60-77.
- Kovalenko, Sergei A. and A. A. Molchanov (2005). The coinage of Theodosia in the 5th-4th centuries BC, *The Numismatic Chronicle*, 165, 15-22.
- Köker, H. (2003). The Greek coins from the 1952-3 excavations at Cyzicus”, *The Numismatic Chronicle*, 163. 385-329.
- Körpe, R. (2012). “Eski Çağlarda Troas bölgesinde meydana gelen depremler” Aydın Büyüksaraç (Ed.) 09 Ağustos 1912 Mürefte Depreminin (Mw=7.4) 100. Yıldönümü Sempozyumu 13-15 Eylül 2012 (ss. 111-116). Çanakkale.
- Larson, Jennifer (1995). *Greek heroine cults*, London: University of Wisconsin
- Lefèvre, F. (2016). Identités grecques et sanctuaires communs, *Ancient West & East*, 15, 1-24.
- Lendering, J. (2009). Büyük İskender. Burak Sengir (çev.), İstanbul: Kitap.
- Leonard, H. (1948). *Hellen-Latin Eskiçağ bilgisi*, Suad Y. Baydur (çev.). İstanbul: İbrahim Horoz
- Lewis Spence, M. A. (1910). *A dictionary of Mythology: Being A concise Guide To The Myths Of Greece and Rome, Babylonia, Egypt, America, Scandinavia, and Great Britain*. London: Cassell and Company, Ltd.

- LIMC 2, Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, *Aphrodisias-Athena* , 1, 1984. Switzerland.
- , Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, *Aphrodisias-Athena* , 2, 1984. Switzerland.
- LIMC 8, Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, *Thespiades-Zodiacus*, 1, 1997 Switzerland.
- Liungman, C. G. (1991). *Dictionary of symbols*. New York: W. W. Norton.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor to the end of the third century after Christ Volume 1*. London: Princeton University.
- Mann, J. C. (1956). *The settlement of veterans in the Roman Empire.*, University of London Doctoral thesis, London.
- Mansel, A.M. (2004). Ege ve Yunan tarihi. Ankara: TTK.
- March, J. (2001). *Cassels's dictionary of classical mythoology* , London: Cassel & Co.
- Martin, K. (2003). Zum Kult der Kore Soteira im kaiserzeitlichen Kyzikos, *Asia Minor Studien*, 45, 115-158.
- Mayor, A. (2010). Mithradates, Gürkan Ergin (çev.). Türkiye İş Bankası: İstanbul.
- Mcgregor, M. F. (1987). *The Athenians and their Empire*. Canada: University of British Columbia.
- Mersan, M. D. (1847). “On the coins called cistophori” John Yonge Akeman (ed.). in: *The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society* (s. 1-16), 9, London: Taylor & Walton
- Milne, J. G. (1939). *Greek and Roman coins and the study of History* , London: Methuen & Co.
- Morrisson, C. (2002). *Antik sikkeler bilimi nümismatik Genel Bir Bakış*, Zeynep Çizmeli Ögün (çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Mørholm, O. (1979). Some reflections on the early cistophoric coinage, *The American Numismatic Society Museum Notes*, 24, 47-62.
- , (2000). *Erken Hellenistik Çağ sikkeleri, Büyük İskender'in Tahta Çıkışından Apameia Barışına Kadar (İ.Ö 366-188)*, Oğuz Tekin (çev.), İstanbul: Homer.
- Motor, H. (2010). *Bursa, Balıkesir ve Bandırma Müzelerindeki Kyzikos Sikkeleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Numismata Hellenica, (1856). A catalogue of Greek coins collected by William Martin Leake, Murray, J. London.
- Mylonas, G. E. (1946). The eagle of Zeus, *The Classical Journal*, 41/5, 203-207.
- Nardo, D. (2002). *Greek and Roman mythology*. New York: Greenhaven.
- Nozedar, A. (2008). *The element encyclopedia of secret signs and Symbols: The ultimate A–Z guide from alchemy to the Zodiac*. New York: Harper Collins
- Okan, E. (2016). Tykhe ya da Fortuna, *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 01/01, 1-14
- Oldfather, C.H. (1967). Diodorus of Sicily in twelve volumes books II. Cambridge: Harvard University.
- Oyarçın. K. (2017). *Parion'da 2005-2014 yılları arasında ele geçen Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi sikkeleri (MS 3. - 7. Y.Y.)*. Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.

- _____, (2019). “Sikke buluntuları ışığında Parion’da Orta-Geç Bizans Dönemi”, Vedat Keleş, vd., (eds.): *Cevat Başaran’a 60. Yaş Armağanı* (s. 451-468), Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- _____, (2020). “The Early Byzantine Period of Parion in light of numismatic Data”, Vedat Keleş (ed.), *Parion Studies III, Propontis ve Çevre Kültürleri*: 619-628, Ege Yayınları, İstanbul.
- _____, (2022). Parion hristiyanlık tarihine yeni bir katkı: Parion Başpiskoposu Ioannes’in kurşun Mührü. *Arkhaia Anatolika*, 5, 84-93.
- Çizmeli Öğün, Z. and Marcellesi, M. C. (2011). Réseaux d’échanges régionaux en Asie Mineure occidentale : l’apport des monnaies de fouilles, *Nomisma. La circulation monétaire dans le monde grec antique. Actes du colloque international*, 14-17 Avril 2010: Athènes
- Çizmeli Öğün, Z. (2014). ““Smintheion Definesi” ve Alexandria Troas sikkelerinin Akdeniz havzasındaki dolaşımı” K. Dörtlük vd.(ed.) *Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi Bildiriler* 25-28 Şubat 2013, 171-196:
- Özbil, C. (2017). *Nysa Sikkeleri*, Basılmamış Bütünleşik Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Özgüç, T. (1963). Yeni araştırmaların ışığında eski Anadolu Arkeolojisi. *Anadolu*, 7, 23-49.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu folklorunda ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları
- Özdemir, Y. (2020). *Parion antik kentinde ele geçen pişmiş toprak, taş, kemik dokuma tezgâh ağırlıkları ve ağırşaklar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı. Samsun
- Özhan, Tolga and M. Tombul, (2003). A new Hellenistic decree of to Koinon ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ From Ilion, *Epigraphica Anatolica*, 36, 109-114.
- Öztürk, D. B. (2006). Troas bölgesi odeion yapıları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Çanakkale.
- Parke, H.W. (1985). *The oracles of Apollo in Asia Minor*, , London: Croom Helm.
- Prakash, M. and J. C Johnny (2015). Things you don’t learn in medical school: Caduceus, *Journal of Pharmacy and Bioallied Sciences*, 7/1, 49-50.
- Pekgöz, S. (2020). *Parion Roma Hamamı kandilleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Pekman, A. (1970). Yazılı kaynaklara göre Pergamon (Bergama) şehrinin kurucusu ve kuruluşu Hakkında, *Tarih Dergisi*, 24, 33-34.
- Pillot, W. (2020), “Making Regional Identity: the koinon of Athena Ilias, A Religious association of Greek cities, from Troad to the Bosphorus”, Vedat Keleş (ed.). *Parion Studies III, Propontis ve Çevre Kültürleri* (s. 673-680) İstanbul: Ege
- Pirson, F. (2022). “Pergamon”, İ. Türkoğlu (çev.). O.Tekin (haz.), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri* (s. 62-78). İstanbul: Yapı Kredi.
- Plant, R. (1979). *Greek coins types and their identification*, London: Seaby.
- Powell, B. B. (2002). *A Short Introduction to Classical Myth*, New Jersey: Prentice Hall.
- _____, (2015). *Classical Myth*, Herbert M. Howe (trans.). England: Pearson.

- Prêteux, F. (2009). "Parion et son territoire á l' époque Hellénistique: un exemple d'organisation de la chôra sur le rivage de la Propontide", Hadrien Bru, François Kirbihler et Stéphane Lebreton (eds.): *L' Asie Mineure Dans L' Antiquité Échanges, Populations et Territoires* (s. 335-350). Rennes: Presses Universitaires de Rennes.
- Price, M. (1991). *The coinage in the name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus a British Museum Catalogue*, The British Museum Swiss Numismatic Society, London
- Relke, J. (2007). Interpreting the Bucrania of Çatalhöyük: James Mellaart, Dorothy Cameron, and Beyond. *Anthrozoös*, 20/4, 317-328.
- Rhodes, P. J. (2006). "The Non-Literary written sources", A Companion to the Classical Greek World, (ed. K. H. Kinzl). New Jersey: Blackwell 45-64.
- Room, A. (2003). *Who's who in classical mythology*, New York: Random House.
- Rosenber, D. (2003). *Dünya Mitolojisi*, Koray Akten, vd. (çev.). Ankara: İmge.
- Salgado, D. (2017). A new fraction from Mysia and the coinage of Parion, *Revista Numismática OMNI*, 11, 69-72.
- Sayar, M. H. (2020). "Propontis'in kuzey ve güney sahillerindeki şehir devletleri arasındaki ilişkilere bir örnek; Perinthos ve Kyzikos", Vedat Keleş (ed.). *Parion Studies III, Propontis ve Çevre Kültürleri* (s.731-736). İstanbul: Ege
- Sancaktar, H. (2016). *Arykanda akropolisi kutsal alanları ve kültürleri*. Basılmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Schuler, C. (2022). "Küçük Asya'da Seleukoslar egemenliği". O.Tekin (haz.), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri* (s. 9-22). İstanbul: Yapı Kredi.
- Seaby, H. A. (1966). *Greek coins and their values*. London: Seaby.
- Sear, D.R. (1979). *Greek Coins and Their Values Volume II Asia and North Africa*, London: Seaby.
- Sevin, V. (2019). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Simon, E. (2016). *Opfernde göter*, Germany: Verlag J.H Röhl Detteback.
- Sina, A. (2004). Eleusis'de Demeter kültü ve kadın ritüelleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 44/1. 37-52.
- Smith, W. (1883). *A smaller classical dictionary of biography, mythology, and Geography*, New York: Harper & Brothers.
- _____, (2013). *A smaller classical dictionary*, E. H. Blakeney (eds). Londra: Forgotten.
- Sowerby, R. (2012). *Yunan kültür tarihi: Homerik Çağ, Tarih, Din, Sosyal Yaşam, Spor, Edebiyat, Mitoloji, Felsefe ve Sanat*, Özgür Umut Hoşafçı (çev.), İstanbul: İnkilap.
- Söderberg, B. (1968). The Sistrum: A Musicological Study. *Ethnos; Journal Of Anthropology*. 33/1-4. 91-133.
- Sönmez, B. E. (2021). Roma İmparatorluk Dönemi Afyon Müzesi'nde bulunan Tykhe grubu adak heykelcikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 14/76.149- 155.
- Stella, L. A. (1958). La religione greca nei testi micenei, *Numen*, 5/1, 1958, 18-57.
- Sulan, S. (2018). *Parion oda mezarları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Svoronos, J. N. (1890). *Numismatique de la Crète ancienne*, Macon: Imprimerie Protat Frères.
- Sylloge Nummorum Graecorum The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum Mysia, Einar Munksgaard, Copenhagen 1945.

- _____, *Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 4 Ancient Coins Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıku*, Tekin, O. ve Özdzibay, A. E. İstanbul: Turkish Institute of Archaeology, 2010
- _____, *France 5 Departement des Monnaies Medailles et Atniques Mysie*, eds. Michel Amandry and Levante Edoardo, Bibliothèque Nationale de France, Paris 2001.
- _____, *Deutschland Münzsammlung der Universitat Tübingen 4. Heft*, Hirmer Verlag, München 1989.
- _____, *Deutschland Sammlung v. Aulock Mysien*, 4. Heft, Verlag G. Mann, Berlin 1957
- _____, *Sweden II, The Collection of The Royal Coin Cabinet National Museum of Monetary History Stockholm Part II Tharace-Euboia*, Almqvist & Wiksell, Uppsala 1980.
- _____, *Sylloge Nummorum Graecorum Volume IX The British Museum Part 1: The Black Sea*, British Museum Press, London 1993.
- _____, *Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 9 The Özkan Arıkan Türk Collection Volume 2 Aeolis*, Turkish Institute of Archaeology, İstanbul 2017.
- Şahin, F. S. (2009). Antik sikkeler üzerinde görülen yunus betimleri üzerine bazı gözlemler, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13,137-154.
- Şener, H. H. (2022). *Epigrafik, nümismatik ve arkeolojik veriler ışığında Side'de Athena ve Apollon Kültleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Eskişehir.
- Tamyürek, S. (2019). *Praxiteles Eros'unun Parion arkeolojik bulgularındaki yansımaları ve Parion'da Eros Kültü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Tatar, Ö. (2016). İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bulunan III. Aleksandros ve III. Philippos Dönemine atfedilen Makedon Kralı bronz sikkeleri. Basılmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tavukçu, Z.A (2006). *Parion Nekropolü 2005 yılı buluntuları*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Gürdal, T. (2007). *Anadolu'da Apollon kültü*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Tekin, O. (1992). *Antik nümismatik ve Anadolu (arkaik ve klasik çağlar)*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- _____, (1994). *Grek ve Roma sikkeleri*, İstanbul: Yapı Kredi.
- _____, (1995). *Eski Yunan tarihi*. İstanbul: İletişim.
- _____, (2001). *Byzas'tan I. Constantinus'a kadar Eskiçağ'da İstanbul*, İstanbul: Ege.
- _____, (2011). *Konuşan paralar: tarih boyunca Anadolu kentleri ve sikkeleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- _____, (2013). *Hellen ve Roma tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- _____, (2019). "Hellenistik Krallıkların Sikkeleri ve Anadolu'daki Tedavülü", O.Tekin (haz.), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri* (s. 202-2016). İstanbul: Yapı Kredi.
- Tulay, A. S. (2001). *Genel nümizmatik sözlüğü*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Van der Toorn, K. vd., (1999). *Dictionary of deities and demons in the bible*. Van der Horst P. W. (eds.). Wm. B. Eerdmans Publishing.

- Voegtli, H. (1993). *Die fundmünzen aus der stadtgrabung von Pergamon*, Berlin: Walter De Gruyter.
- Wilkinson, K. (2009). *Semboller ve işaretler*. İstanbul: Alfa Basım Yayım. Dağıtım Ltd, Şti.
- Yağız, O. (2014). “Les monnaies de bronze de Lysimachie de la collection des monnaies grecques du Musée Archéologique de Tekirdağ” K. Dörtlük vd.(ed.) *Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi Bildiriler* 25-28 Şubat 2013, 669-684: Suna – İnan Kiraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul.
- Yağız, O. (2020). “Tekirdağ Arkeoloji Müzesinden iki Parion Arkaik sikke definesi”, Vedat Keleş (ed.). *Parion Studies III, Propontis ve Çevre Kültürleri*, (s.871-882). İstanbul: Ege.
- Yavuz, M. F. (2014). *Byzas'tan Constantinus'a antik İstanbul*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Yılmaz, A. (2012). *2005-2010 yılları arasında bulunan Parion nekropol kandilleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana bilim Dalı, Erzurum.
- Yılmaz, A. (2022). *Parion Roma Hamamları*. Basılmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Yılmaz, A. ve Yılmaz, Z. (2023). The Roman bath at Parion: Historical development and the dating by 14c of its reused phase. *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*. 23 (1). 77-92.
- Yılmaz, M. D. (2019). “Parion’a ve Parionlular’a yaşam bahşeden iki nehir: Hermotos (?) ve Rhesos (Rhoeites)”. V. Keleş, vd. (ed.). *Cevat Başaran’a 60. yaş armağanı*. (s. 581-592). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Yılmaz, M. D. (2021). *Parion su yolları (temin-dağıtım-tahliye)*. Basılmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Yılmaz, Z. (2019). *Parion antik kenti bronz sikke buluntularında analiz verilerine göre, korunma sorunları, müdahalelerin tespiti ve koruma onarım uygulamaları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Kültür Varlıklarını Koruma Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Zimmerman, J. E. (1964). *Dictionary of classical mythology*. New York: Harper and Row Publishers.
- Zuntz, G. (1971). *Persephone three essays on religion and thought in Magna Graecia*. Oxford: Clarendon.

Elektronik Kaynaklar

- AIO, www.atticinscriptions.com/inscription/AIO/801?text_type=greek 16.03.2023
- DAI, (2020). www.dainst.blog/transpergmikro/pergamon/pergamon-map/ 16.01.2023
- IGCH Online. www.coinhoards.org/results?q=parium 25.02.2023
- Numismatik Naumann, www.acsearch.info/search.html?id=1872652 07.02.2022
- Numismatik Naumann, www.acsearch.info/search.html?id=5064297 05.02.2022
- Roma Numismatics Ltd., www.acsearch.info/search.html?id=6896022 25.02.2023.
- SEG. www.attalus.org/docs/seg/s53_1373.html 20.11.2022

EKLER
Ek 1. Katalog

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

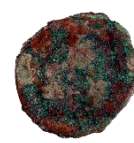
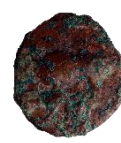
18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

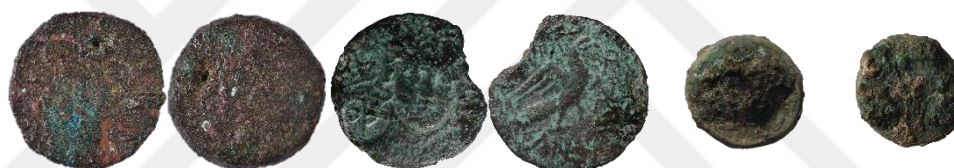
51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

Ek 2. Çizimler

1

2

4

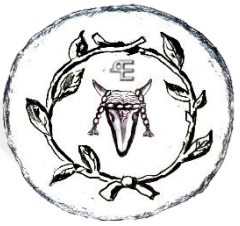
5

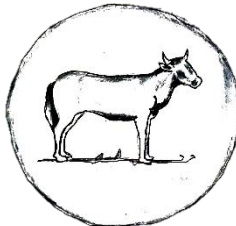
1. darp ön yüz

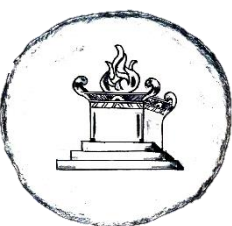
2.darp arka yüz

6

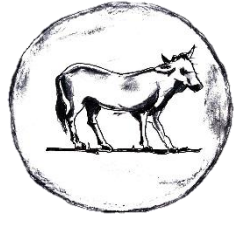
7

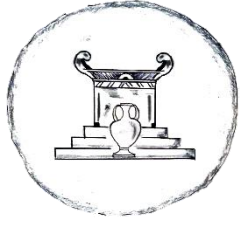
11

14

15

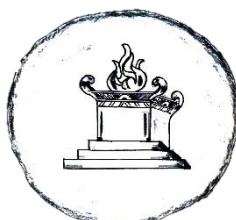

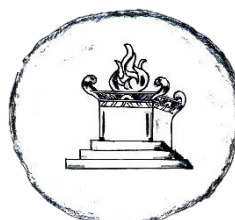
30

34

36

39

41

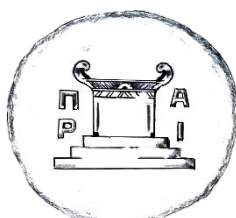
42

44

45

46

48

49

52

56

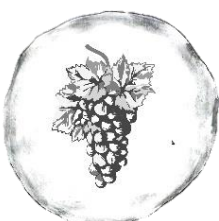
57

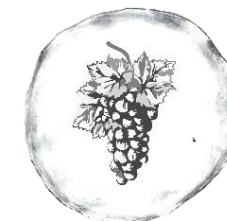
58

61

62

65

66

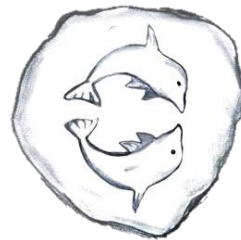
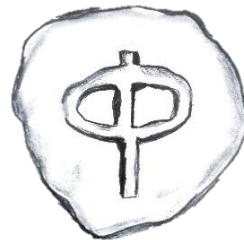
67

68

69

70

71

Ek 3. Katalog numarasına göre konkordans tablosu

Kat. No.	Kazı Kod No.	Kat. No.	Kazı Kod No.
1	ANL-8	39	COZ-20
2	CKF-66	40	CMZ-5
3	CHT-7	41	E4D
4	ACG-5	42	CFJ-7
5	CKF-67	43	CDO-2
6	COB-1	44	CDT-1
7	CGB-2	45	BBL-2
8	CDC-10	46	BEZ-11
9	CDV-20	47	CPD-9
10	BCL-15	48	CER-117
11	CDZ-4	49	AVV-7
12	AFO-1	50	CFF-16
13	D4D-7	51	CIK-9
14	CSV-2	52	CMM-3
15	CPL-1	53	BEZ-4
16	CLZ-1	54	BUY-3
17	AHU-2	55	CIR-22
18	CLZ-8	56	ACG-1
19	CDC-5	57	ALA-3
20	CAF-6	58	YZY-1
21	CEM-3	59	E4C
22	CEU-1	60	CDC-11
23	BEM-5	61	CCN-16
24	ACG-3	62	CFF-1
25	BCL-28	63	CKF-23
26	BCL-12	64	CLZ-2
27	CFF-45	65	ABF-1
28	BY-71	66	CEE-1
29	ACG-4	67	ANE-3
30	CFD-3	68	BVV-43
31	CEM-2	69	CPJ-29
32	COT-3	70	CGU-2
33	AOH-3	71	CNG-188
34	CKT-32		
35	CFF-47		
36	BEL-17		
37	CPH-11		
38	CPS-2		

Ek 4. Buluntu yılına göre konkordans tablosu

Buluntu Yılı	Kazı Kod No.	Buluntu Yılı	Kazı Kod No.
2005	E4C	2017	BVV-43
2005	E4D	2017	CDC-10
2006	D4D-7	2017	CDC-11
2007	ABF-1	2017	CDC-5
2007	ACG-1	2017	CFF-45
2007	ACG-3	2017	CGB-2
2007	ACG-4	2017	CGU-2
2007	ACG-5	2017	CHT-7
2007	YZY-1	2017	CIK-9
2009	AFO-1	2017	CIR-22
2009	AHU-2	2018	BEL-17
2010	ALA-3	2018	BY-71
2011	ANE-3	2018	CER-117
2011	ANL-8	2018	CFF-47
2011	AOH-3	2018	CKF-23
2013	AVV-7	2018	CKF-66
2013	BBL-2	2018	CKF-67
2014	BCL-12	2018	CKT-32
2014	BCL-15	2018	CLZ-1
2014	BCL-28	2018	CLZ-2
2014	BEM-5	2018	CLZ-8
2014	BUY-3	2018	CMM-3
2015	BEZ-4	2019	CMZ-5
2015	BEZ-11	2019	CNG-188
2015	CAF-6	2019	COB-1
2016	CCN-16	2019	COT-3
2016	CDO-2	2019	COZ-20
2016	CDT-1	2019	CPD-9
2016	CDV-20	2019	CPH-11
2016	CDZ-4	2019	CPJ-29
2016	CEE-1	2019	CPL-1
2016	CEM-2	2019	CPS-2
2016	CEM-3	2019	CSV-2
2016	CEU-1		
2016	CFD-3		
2016	CFF-1		
2016	CFF-16		
2016	CFJ-7		

Ek 5. Buluntu yerlerine göre konkordans tablosu

Buluntu Yeri	Kazı Kod No.	Buluntu Yeri	Kazı Kod No.
Agora ve Dükkanlar	BVV-43	Yüzey	ACG-1
Agora ve Dükkanlar	COZ-20	Yüzey	ACG-3
Akropolis Doğu (İç) Suru	CNG-188	Yüzey	ACG-4
Beyoba Tümülüsü	BY-71	Yüzey	ACG-5
Güney Nekropolis (Tavşandere)	E4C	Yüzey	AVV-7
Güney Nekropolis (Tavşandere)	E4D	Yüzey	BBL-2
Güney Nekropolis (Tavşandere)	ABF-1	Yüzey	BCL-12
Güney Nekropolis (Tavşandere)	AFO-1	Yüzey	BCL-15
Güney Nekropolis (Tavşandere)	AHU-2	Yüzey	BCL-28
Güney Nekropolis (Tavşandere)	ANE-3	Yüzey	BEM-5
Güney Nekropolis (Tavşandere)	ANL-8	Yüzey	BEZ-4
Güney Nekropolis (Tavşandere)	CDO-2	Yüzey	BEZ-11
Güney Nekropolis (Tavşandere)	CGU-2	Yüzey	CAF-6
Güney Nekropolis (Tavşandere)	COT-3	Yüzey	CCN-16
Güney Nekropolis (Tavşandere)	D4D-7	Yüzey	CDC-5
Doğu Nekropolis (Oda Mezarlar)	AOH-3	Yüzey	CDC-10
Doğu Nekropolis (Oda Mezarlar)	COB-1	Yüzey	CDC-11
Odeion	CDV-20	Yüzey	CDT-1
Odeion	CEE-1	Yüzey	CEU-1
Odeion	CFJ-7	Yüzey	CGB-2
Odeion	CIK-9	Yüzey	CKF-23
Odeion	CPH-11	Yüzey	CKF-66
Odeion	CSV-2	Yüzey	CKF-67
Roma Hamamı	BEL-17	Yüzey	CMZ-5
Roma Hamamı	CHT-7	Yüzey	YZY-1
Roma Hamamı	CLZ-1		
Roma Hamamı	CLZ-2		
Roma Hamamı	CLZ-8		
Roma Hamamı	CMM-3		
Roma Tiyatrosu	CEM-2		
Roma Tiyatrosu	CEM-3		
Roma Tiyatrosu	CPD-9		
Roma Tiyatrosu	CPJ-29		
Roma Tiyatrosu	CPL-1		
Sondaj 12	CPS-2		
Yamaç Hamamı	ALA-3		
Yamaç Hamamı	BUY-3		
Yamaç Hamamı	CDZ-4		
Yamaç Hamamı	CER-117		
Yamaç Hamamı	CFD-3		
Yamaç Hamamı	CFF-1		
Yamaç Hamamı	CFF-16		
Yamaç Hamamı	CFF-45		
Yamaç Hamamı	CFF-47		
Yamaç Hamamı	CIR-22		
Yamaç Hamamı	CKT-32		

Ek 6. Gramaj Tablosu

Sıra No.	Gram	Kat. No.	Sıra No.	Gram	Kat. No.
1	0,41	20	46	2,30	1
2	0,53	7	47	2,34	45
3	0,56	14	48	2,56	48
4	0,63	65	49	2,72	49
5	0,65	63	50	2,80	22
6	0,74	5	51	2,84	35
7	0,75	38	52	3,01	44
8	0,88	19	53	3,09	57
9	0,90	9	54	3,48	56
10	0,92	8	55	3,53	42
11	0,92	64	56	4,36	43
12	0,98	66	57	4,56	67
13	1,00	10	58	4,58	16
14	1,00	17	59	5,15	15
15	1,00	18	60	5,21	36
16	1,18	34	61	6,10	60
17	1,21	46	62	6,34	70
18	1,21	61	63	6,38	12
19	1,25	4	64	6,39	55
20	1,25	33	65	6,54	51
21	1,31	62	66	6,64	13
22	1,34	37	67	6,65	41
23	1,37	11	68	6,94	59
24	1,38	40	69	7,39	6
25	1,45	58	70	8,93	69
26	1,56	30	71	12,81	68
27	1,57	71			
28	1,68	32			
29	1,75	29			
30	1,82	53			
31	1,84	25			
32	1,88	39			
33	1,91	54			
34	1,93	21			
35	1,93	50			
36	1,95	31			
37	1,98	24			
38	2,10	28			
39	2,12	2			
40	2,13	3			
41	2,16	52			
42	2,23	23			
43	2,24	27			
44	2,26	26			
45	2,27	47			

ÖZ GEÇMİŞ

Hasan Öztürk, Kayseri Mustafa Eraslan Lisesi'ni bitirdikten sonra Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji bölümünden 2019 yılında mezun olmuştur. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına 2019 yılında başlayan Öztürk, aynı zamanda İkinci Üniversite programı kapsamında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Medya ve İletişim bölümünden 2021 yılında mezun olmuştur. 2021 yılından itibaren Parion kazılarında bilim heyet üyesi olarak çalışmalarda bulunmaktadır (2023).

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0001-9863-7277

Yayınlar:

1. Hasan Öztürk, “Parion’dan Odrys Kralı Hebryzelmis’e Ait Bronz Bir Sikke”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*. 171. Eylül-Aralık 2022. 81-92.